

Vijeće Europe

STANDARDI I MEHANIZMI RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Preporuka Rec (2007) 17
Odbora ministara državama članicama
i Memorandum s objašnjenjima

URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE RH

Biblioteka ONA

Izdavač

Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH
Mesnička 23, 10000 Zagreb

Urednica

Mr. sc. Helena Štimac Radin

Prijevod

Sandra Sumić

Lektura i korektura

Tatjana Pišković

Oblikovanje naslovnice

bilić_müller studio

Priprema

Susan Jakopec

Tisak

Intergrafika TTŽ d.o.o.

Naklada: 1000 primjeraka

© Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2008.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 694743

ISBN 978-953-7574-05-5

Izvornik: Council of Europe: Recommendation CM/Rec (2007) 17 of the
Committee of Ministers to member states on gender equality standards
and mechanisms & Explanatory Memorandum

Sadržaj

Preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova	9
A. OPĆI STANDARDI	12
1. Ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava i odgovornost vladâ	12
2. Ravnopravnost spolova kao interes i odgovornost društva u cjelini	13
3. Opredijeljenost, transparentnost i odgovornost u postizanju ravnopravnosti spolova	14
4. Ratifikacija odgovarajućih sporazuma i provedba svih odgovarajućih međunarodnih pravnih instrumenata	15
5. Usvajanje i učinkovita provedba zakona o ravnopravnosti spolova i uključivanje rodne perspektive u zakonodavstvo na svim područjima	16
6. Ukidanje jezičnih seksizama i promicanje jezika koji odražava načela ravnopravnosti spolova	17
B. STANDARDI U POSEBNIM PODRUČJIMA	18
1. Privatan i obiteljski život	19
2. Obrazovanje, znanost i kultura	21
3. Gospodarski život	22
4. Politički i javni život	24
5. Usklađivanje privatnoga/obiteljskoga i profesionalnoga/javnoga života	26
6. Socijalna zaštita	27
7. Zdravlje, seksualna i reproduktivna prava	29
8. Mediji	31

9.	Nasilje nad ženama	32
10.	Trgovanje ljudima	34
11.	Sukobi i postkonfliktne situacije	35
12.	Poseban položaj ranjivih skupina izloženih višestrukoj diskriminaciji	37
C.	STRATEGIJE, MEHANIZMI I INSTRUMENTI ZA POSTIZANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA	38
1.	Provedba dopunskih strategija kao obveza država opredijeljenih za ravnopravnost spolova	38
2.	Osnivanje ili jačanje institucionalnih mehanizama/nacionalnoga aparata za ravnopravnost spolova	40
3.	Izrada studija i razvijanje instrumenata za procjenu položaja žena i muškaraca i instrumenata za mjerenje napretka s obzirom na njihov položaj	42
4.	Uspostava suradnje i partnerskih odnosa	43

Memorandum s objašnjenjima uz Preporuku Rec (2007) 17	45
1. Povijesna i konceptualna pozadina	45
2. Razlozi i svrha usvajanja Preporuke	48
3. Definicija i opis koncepata i alata	49
4. Komentari Preporuke	53
4.1 Opseg primjene Preporuke	53
4.2 Uvodni dio	55
4.3 Odredbe Preporuke	56
A. OPĆI STANDARDI	56
1. Ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava i odgovornost vladâ	56
2. Ravnopravnost spolova kao interes i odgovornost društva u cjelini	58
3. Opredijeljenost, transparentnost i odgovornost u postizanju ravnopravnosti spolova	59
4. Ratifikacija odgovarajućih sporazuma i provedba svih odgovarajućih međunarodnih pravnih instrumenata	59
5. Usvajanje i učinkovita provedba zakona o ravnopravnosti spolova i uključivanje rodne perspektive u zakonodavstvo na svim područjima	61
6. Ukidanje jezičnih seksizama i promicanje jezika koji odražava načela ravnopravnosti spolova	63
B. STANDARDI U POSEBNIM PODRUČJIMA	65
1. Privatan i obiteljski život	65
2. Obrazovanje, znanost i kultura	66
3. Gospodarski život	68
4. Politički i javni život	70
5. Usklađivanje privatnoga/obiteljskoga i profesionalnoga/javnoga života	72
6. Socijalna zaštita	74
7. Zdravlje, seksualna i reproduktivna prava	77
8. Mediji	80
9. Nasilje nad ženama	82

10. Trgovanje ljudima	85
11. Sukobi i postkonfliktne situacije	88
12. Poseban položaj ranjivih skupina izloženih višestrukoj diskriminaciji	90
C. STRATEGIJE, MEHANIZMI I ALATI	93
1. Provedba dopunskih strategija kao obveza država opredijeljenih za ravnopravnost spolova	93
2. Osnivanje ili jačanje institucionalnih mehanizama/ nacionalnoga aparata za ravnopravnost spolova	98
3. Izrada studija i razvijanje instrumenata za procjenu položaja žena i muškaraca i instrumenata za mjerenje napretka s obzirom na njihov položaj	99
4. Uspostavljanje suradnje i partnerskih odnosa	100

Vijeće Europe

Preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova

Preporuka CM/Rec (2007) 17
Odbora ministara državama članicama
o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova

*koju je usvojio Odbor ministara 21. prosinca 2007.
na 1011. sastanku zamjenika ministara*

Na temelju odredaba članka 15. b Statuta Vijeća Europe Odbor ministara:

ima na umu da uživanje prava propisanih *Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* (ECHR) i pripadajućim protokolima (posebice *Protokolom 12*) te izmijenjenom *Europskom socijalnom poveljom* mora biti osigurano bez ikakve diskriminacije, pa tako i bez spolne diskriminacije; pri osiguranju uživanja svih zakonom propisanih prava bez ikakve diskriminacije valja uzeti u obzir i druge specifične instrumente kao što je *Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima*;

podsjeca na *Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca*, usvojenu 16. prosinca 1988, u kojoj se ističe da je ravnopravnost žena i muškaraca načelo ljudskih prava i *sine qua non* demokracije te imperativ socijalne pravde;

ističe *Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca* kao osnovni kriterij demokracije; *Deklaracija* je usvojena na Četvrtoj europskoj ministarskoj konferenciji o ravnopravnosti žena i muškaraca (Istanbul, 13–14. prosinca 1997) i u njoj se navodi da je ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca sastavni dio procesa koji vodi u istinsku demokraciju, pa se mora osigurati kao preduvjet sudjelovanja svih članova društva, i žena i muškaraca, u svim oblicima života te da demokracija mora postati rodno osviještena i osjetljiva;

podsjeca na *Rezoluciju o postizanju rodne ravnopravnosti: izazovi za ljudska prava i preduvjet za ekonomski razvoj*, usvojenu na Šestoj europskoj ministarskoj konferenciji o ravnopravnosti između žena i muškaraca (Stockholm, 8–9. lipnja 2006), u kojoj se navodi da jedan od glavnih ciljeva

svakoga demokratskog društva mora biti postizanje *de facto* ravnopravnosti spolova te da ne može postojati nikakav održiv ekonomski razvoj bez potpunoga sudjelovanja žena; Odbor pritom ističe da su u dodatku te *Rezolucije* navedene strategije za postizanje ravnopravnosti spolova u svim sferama društva;

ima na umu *Deklaraciju* i *Operativni plan*, usvojene na Trećemu sastanku šefova država i vlada Vijeća Europe (Varšava, 16–17. svibnja 2005), u kojima države članice naglašavaju da je ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca ključni element demokracije; zato potvrđuju svoju predanost postizanju stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca;

podsjeca na sve bitne preporuke Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe među kojima se naročito ističu sljedeće: *Preporuka br. R (84)* o ravnopravnosti žena i muškaraca u medijima, *Preporuka br. R (85) 2* o zakonskoj zaštiti od spolne diskriminacije, *Preporuka br. R (85) 4* o nasilju u obitelji, *Preporuka br. R (90) 4* o uklanjanju seksizama iz jezika, *Preporuka br. R (96) 5* o usklađivanju poslovnoga i obiteljskoga života, *Preporuka br. R (98) 14* o rodno osviještenim politikama, *Preporuka br. R (2000) 11* o suzbijanju trgovanja ljudima radi seksualnoga iskorištavanja, *Preporuka Rec (2002) 5* o zaštiti žena od nasilja i *Preporuka Rec (2003) 3* o ravnopravnome sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome odlučivanju;

ima na umu da se u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* (UDHR) ističe da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima te da svakomu moraju biti dostupna sva prava i slobode koje mu pripadaju, bez ikakve razlike, pa tako i bez razlike po spolu;

ima na umu da države stranke *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (ICESCR) i *Međunarodnoga pakta o javnim i političkim pravima* (ICCPR) moraju ženama i muškarcima osigurati ravnopravno uživanje svih ekonomskih, socijalnih, kulturnih, javnih i političkih prava spomenutih u navedenim ugovorima; Odbor pritom uzima u obzir neke specifične instrumente kao što su relevantne konvencije Međunarodne organizacije rada (ILO);

ima na umu da države stranke *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW) osuđuju svaki oblik diskriminacije žena te se slažu da politiku ukidanja diskriminacije žena i postizanja stvarne ravnopravnosti spolova treba provoditi bez odgađanja svim raspoloživim sredstvima;

ima na umu da *Pekinska deklaracija* i *Platforma za djelovanje*, usvojene na Četvrtoj svjetskoj konferenciji Ujedinjenih naroda o ženama, ponovno potvrđuju da su ljudska prava žena i djevojčica neotuđiv, integralan i neodjeljiv dio općih ljudskih prava te da je unapređenje položaja žena i postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca pitanje ljudskih prava i uvjet socijalne pravde, pa se ne smije promatrati izolirano kao problem žena; Odbor podsjeća da *Pekinska platforma za djelovanje* promiče ideju kako žene moraju uživati sva ljudska prava te štiti osnovne slobode svih žena; dosad je identificirano dvanaest kritičnih područja, a određene su i strateške akcije koje valja poduzeti na tome području;

Podsjeća da je u izvještaju *ad hoc* Odbora s cijeloga 23. specijalnog zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda (Peking +5 politička deklaracija i proizišli dokument) i u političkoj deklaraciji s 49. zasjedanja komisije Ujedinjenih naroda o statusu žena iz ožujka 2005. (Peking +10) preispitan i procijenjen napredak te su identificirane i prepreke i trenutačni izazovi u provedbi *Platforme za djelovanje*; uočeno je da ciljevi i obveze identificirani u *Platformi* nisu potpuno provedeni ni postignuti, pa su dogovorene daljnje aktivnosti i inicijative koje valja poduzeti da bi se premostile zapreke i ostvarila potpuna i ubrzana provedba *Platforme za djelovanje* na svim razinama i područjima;

ima na umu ciljeve *Milenijskoga razvoja* Ujedinjenih naroda, usvojene na Milenijskome samitu 2000. godine, među kojima se ravnopravnost spolova ističe kao osnovni cilj u različitim sektorima i preduvjet za postizanje ostalih ciljeva; Odbor spominje i *Rezoluciju* koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda o rezultatima Svjetskoga samita 2005; on se nadovezuje na rezultate Milenijskoga samita i u njemu se ponovno ističe da su ravnopravnost spolova, promicanje i zaštita potpunoga uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih ljudi iznimno važni za unapređivanje razvoja, mira i sigurnosti te da je napredak žena zapravo napredak svih ljudi;

Podsjeća na rodno specifične odredbe *Ugovora o uspostavi Europske zajednice (EEC Treaty)* istaknute u *Amsterdamskome ugovoru* i na relevantne regulacije, direktive, odluke, preporuke i rezolucije vezane za to područje;

iako je načelo ravnopravnosti spolova široko prihvaćeno, a u većini su zemalja poduzete mjere da se ravnopravnost ostvari, Odbor drži da još uvijek postoji jaz između načela i prakse, odnosno između ravnopravnosti *de jure* i *de facto*;

Odbor drži da se za prevladavanje toga jaza moraju ne samo postaviti standardi nego i osigurati njihova provedba jer se tako omogućava djelotvorna realizacija održive ravnopravnosti spolova i redovito nadziranje i ocjenjivanje takvih procesa;

Odbor uzima u obzir specifičnu prirodu diskriminacije žena: ona ima strukturalni i horizontalni karakter, prodire u sve kulture i društva, u sve sektore, razine i područja života; s takvom se diskriminacijom valja obračunati na sustavan i sveobuhvatan način da bi se postigla potpuna i stvarna ravnopravnost spolova;

s obzirom na sve navedeno Odbor drži da bi vlade trebale poticati poštivanje i potpunu provedbu načela ravnopravnosti spolova pomoću neovisnih tijela (privatnih osoba ili poduzeća, medijskih organizacija, autonomnih akademskih institucija itd.) i promicati aktivne mjere za ravnopravnost spolova i stvaranje opće klime koja bi vodila tom cilju.

Stoga Odbor ministara preporučuje da vlade država članica poduzmu ili ponovno uvedu mjere nužne za praktičnu provedbu ravnopravnosti spolova uzimajući pritom u obzir sljedeća načela i standarde.

A. OPĆI STANDARDI

1. Ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava i odgovornost vladâ

1. Ravnopravnost spolova načelo je ljudskih prava, a ženska su prava neotuđiv i neodjeljiv dio općih ljudskih prava. Ravnopravnost spolova također je uvjet za postizanje socijalne pravde i *sine qua non* demokracije.
2. Prihvatanje tih načela ne implicira samo zakonsko ili kakvo drugačije ukidanje svih oblika spolne diskriminacije nego i ispunjenje niza drugih zahtjeva koji moraju biti kvalitativni pokazatelji političke volje za postizanje stvarne ravnopravnosti spolova ili ravnopravnosti *de facto*.
3. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. politika ravnopravnosti spolova mora biti izrađena i uključena u sveobuhvatni okvir promocije i zaštite ljudskih prava, čak i ako se

- u određenim područjima traže specifični programi i odgovorne institucije;
- ii. ne prihvaća se i ne tolerira nikakva kulturna tradicija ni društveni običaj koji negativno utječe na potpuno uživanje ljudskih prava i na ljudsko dostojanstvo žena i djevojčica; mjere koje se poduzmu da bi se iskorijenile određene tradicije ili običaji moraju biti dopunjene primjerenim mjerama usmjerenima na specifične potrebe žena;
 - iii. nijedna socijalna, ekonomska ili politička prilika ne smije izazvati negiranje ili neispunjenje zahtjeva za ravnopravnost spolova ni ženama onemogućiti uživanje ljudskih prava;
 - iv. mora se prepoznati globalna priroda i horizontalni karakter mjera za ravnopravnost spolova te ih valja primjenjivati u sveobuhvatnim operativnim planovima i programima koji se odnose na različita područja i različite razine vlasti, a sve se to mora pažljivo nadgledati i vrednovati;
 - v. za programe, projekte i inicijative kojima je cilj postizanje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena moraju se osigurati adekvatni ljudski i financijski resursi, a rodni se proračun mora koristiti u svim područjima kao nužno oruđe koje jamči poštivanje načela ravnopravnosti spolova u raspodjeli i namjeni resursa;
 - vi. redovito se moraju prikupljati i analizirati spolno raščlanjeni podaci i statistike vezane za različita područja, politike i programe jer je to nužno oruđe za nadziranje napretka u postizanju stvarne ravnopravnosti spolova.

2. Ravnopravnost spolova kao interes i odgovornost društva u cjelini

4. Ravnopravnost spolova nije samo žensko pitanje, nego je to pitanje koje se jednako odnosi i na muškarce, a utječe na društvo u cjelini. Osim što je uvjet za demokraciju i socijalnu pravdu, ravnopravnost je spolova i javno dobro koje osigurava socijalnu, političku i ekonomsku dobrobit pojedincima u društvu i društvu u cjelini.
5. Vlade su primarno nadležne i izričito odgovorne za promicanje ravnopravnosti spolova i ženskoga osnaživanja. No odgovorni su i svi ostali javni i privatni društveni čimbenici, kao i svi sektori kulturnoga, ekonomskoga, socijalnoga i političkoga života. Postizanje ravnopravnosti spolova zahtijeva socijalnu i kulturnu promjenu i zajednička je odgovornost svih spomenutih čimbenika.

6. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. redovita procjena relativnoga postotka žena i muškaraca u vodećim tijelima na svim razinama društvene organizacije i djelovanja; to se odnosi i na vodeća tijela političkih i administrativnih institucija i na organizaciju civilnoga društva (političke stranke, socijalne partnere, organizacije mladih, akademske institucije, organizacije privatnoga sektora itd.);
 - ii. postojanje obveznih/dobrovoljnih planova o ravnopravnosti spolova u političkim i administrativnim institucijama, u organizacijama civilnoga društva i u organizacijama privatnoga sektora; prihvaćanje norma/smjernica za postizanje ravnopravnoga sudjelovanja žena i muškaraca u vodećim tijelima spomenutih institucija i organizacija; određivanje ciljeva i rokova provedbe tih planova;
 - iii. podrška istraživanjima i analitičkim studijama o programima sudjelovanja žena na različitim razinama tih institucija i organizacija (uključujući i razine odlučivanja), o zaprekama koje ženama onemogućavaju pristup odlučivanju i o učinkovitim strategijama koje promiču njihovo sudjelovanje.

3. Opredijeljenost, transparentnost i odgovornost u postizanju ravnopravnosti spolova

7. S obzirom na to da je ravnopravnost spolova uvjet za demokraciju i ljudska prava, vlade država članica imaju jasnu i obvezujuću zadaću da ukinu sve oblike diskriminacije i postignu ravnopravnost spolova. Odlučnost i transparentnost u usvajanju, provedbi i procjeni vlastite politike za ravnopravnost spolova zahtjevi su koje vlade moraju slijediti i preuzeti odgovornost u vezi s rezultatima te politike.
8. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. jasna identifikacija i priznanje postojanja problema i nedostataka u vezi s položajem žena i ravnopravnosti spolova koji, unatoč normama jednakosti i dosad uložnim naporima, i dalje postoje;
 - ii. uspostava ciljeva i vremenskoga okvira za učinkovitu provedbu planova i programa za ravnopravnost spolova u svim relevantnim javnim političkim područjima;
 - iii. usvajanje i korištenje jasnih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja za ocjenjivanje rezultata i napretka;

- iv. stvaranje ili ponovno osnaživanje mehanizama nadzora – na centraliziranoj i decentraliziranoj razini – da bi se nastavio proces ostvarivanja ravnopravnosti spolova;
- v. redovito izvješćivanje parlamenta o napretku koji je postignut i o preprekama na koje se pritom naišlo;
- vi. redovito izvješćivanje o napretku na svim razinama procesa provedbe politikâ za ravnopravnost spolova;
- vii. uspostava formalnih kooperativnih struktura i mehanizama i drugih poveznica s organizacijama civilnoga društva koji djeluju na promicanju ljudskih prava i ravnopravnosti spolova;
- viii. uspostava redovitoga komunikacijskog kanala s medijskim organizacijama da bi se osigurao frekventan protok informacija o rodnoj jednakosti i o programima i napretku na tome području;
- ix. usvajanje metodologije za provedbu strategije promicanja rodno osviještene politike, što uključuje rodni proračun, rodno utemeljene analize/procjene utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod te, gdje je nužno, usporedbu podataka koji se odnose na rod ili spol sa statistikama socioekonomskih i drugih bitnih uvjeta u kojima osoba živi.

4. Ratifikacija odgovarajućih sporazuma i provedba svih odgovarajućih međunarodnih pravnih instrumenata

9. Temeljnu i mjerodavnu osnovu i okvir za nacionalnu politiku kojom se nastoji ukinuti spolna diskriminacija i promicati ravnopravnost spolova čine međunarodni pravni instrumenti vezani općenito za ljudska prava, a posebice oni koji ženama i djevojkama omogućuju potpuno uživanje tih prava. Njihova je ratifikacija prvi odlučni korak prema ostvarenju tih ciljeva, a njihova potpuna provedba mora biti osigurana i kontinuirano nadzirana i evaluirana.
10. Temeljni međunarodni instrumenti u ovome kontekstu mogu biti opće prirode. To su na primjer sljedeći dokumenti: *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (ICESCR) i *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* (ICCPR) gdje se u članku 3. ustvrđuje da žene i muškarci moraju ravnopravno uživati prava pokrivena tim paktovima; *Europska konvencija o ljudskim pravima* (ECHR) i izmijenjena *Europska socijalna povelja* koje imaju slične odredbe u članku 14, odnosno u članku E; *Protokol broj 12. uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima* gdje se slijedi isti princip, ali i proširuju

ljudska prava na bilo koje pravo zajamčeno zakonom; izmijenjena *Europska socijalna povelja* gdje se u članku 20. izričito zabranjuje spolna diskriminacija pri zapošljavanju i u odabiru zanimanja.

11. Za razliku od temeljne odredbe koja zahvaća razne sektore drugi instrumenti sustavno uključuju načelo spolne nediskriminacije u cijeli tekst. Primjer je za to *Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima*.
12. Bez obzira na to što su drugi instrumenti i dokumenti opsežni, oni se izričito bave diskriminacijom žena i postizanjem stvarne ravnopravnosti spolova u različitim sektorima na osnovi međusektorskih odredaba. Primjer su za to odredbe koje sadrže članci od 1. do 5. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW).
13. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. bezuvjetna ratifikacija svih relevantnih instrumenata koji se odnose na ukidanje svih oblika spolne diskriminacije i na ostvarivanje ravnopravnosti spolova te hitno povlačenje postojećih formuliranih ograničenja;
 - ii. bezuvjetno ispunjavanje svih relevantnih međunarodnih procedura za provedbu odredaba međunarodnih pravnih instrumenata, što uključuje i usvajanje potrebnih nacionalnih propisa i mjera;
 - iii. redovit nadzor i evaluacija provedbe međunarodnih obveza na nacionalnoj razini;
 - iv. redovito izvješćivanje o provedbi međunarodnih pravnih dokumenata.

5. Usvajanje i učinkovita provedba zakona o ravnopravnosti spolova i uključivanje rodne perspektive u zakonodavstvo na svim područjima

14. Nacionalno je zakonodavstvo o ravnopravnosti spolova nužna osnova za kreiranje učinkovitih mjera i politike za promicanje ravnopravnosti spolova i ukidanje spolne diskriminacije, ali i osnovni alat za podizanje svijesti o ravnopravnosti spolova. Vlade bi trebale dati prioritet razvoju, usvajanju i provođenju djelotvornih nacionalnih zakona o ravnopravnosti spolova i uključivanju rodne perspektive u sva područja vladanja, i u pravu i u politici.

15. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. uključivanje načela spolne nediskriminacije i načela jednakosti žena i muškaraca u nacionalni ustav i u druge temeljne zakone;
 - ii. usvajanje/postojanje zakona kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovi spola u svim aspektima života i svim područjima društva i *de jure* osigurava ravnopravnost spolova, što podrazumijeva sankcioniranje kršenja zakona;
 - iii. usvajanje/postojanje zakona koji dopušta korištenje pozitivnih mjera/privremenih posebnih mjera za nadilaženje posljedica strukturalne i povijesne diskriminacije i ubrzavanje ostvarivanja ravnopravnosti *de facto*;
 - iv. usvajanje/postojanje mehanizama redovite i sustavne provjere svih domaćih zakona koji moraju jamčiti da u postojećemu zakonodavstvu nisu usvojeni ni zadržani propisi s mjerama indirektna i direktna spolna diskriminacije;
 - v. usvajanje/postojanje specijaliziranih institucionalnih mehanizama za provedbu zakona o ravnopravnosti spolova;
 - vi. osnivanje/postojanje specijaliziranih institucionalnih mehanizama koji zaprimaju predstavke pojedinaca ili grupa o navodnim kršenjima propisa o ravnopravnosti spolova; zaprimanje predstavke po tom mehanizmu i očitovanja koja bi mogla uslijediti ne smiju biti prepreka sudskom postupku;
 - vii. usvajanje/postojanje i provedba smjernica o uključivanju rodne perspektive u pripremanje zakona i kreiranje politike u svim područjima.

6. Ukidanje jezičnih seksizama i promicanje jezika koji odražava načela ravnopravnosti spolova

16. Jezik ima glavnu ulogu u formiranju društvenoga identiteta pojedinca/ pojedinke i u interakciji je s društvenim stavovima i kulturom. Glavni je vid ravnopravnosti spolova i najbolji pristup ostvarivanju te ravnopravnosti upotreba jezika u kojem se jednako odražavaju postojanje, status i uloga žena i muškaraca u društvu, a pritom ih se tretira s istim poštovanjem kao jednakovrijedne osobe.
17. Države članice moraju promicati uporabu neseksističkoga jezika u svim sektorima, posebice u onome javnom, te na svim razinama i u svim oblicima obrazovanja i u medijima.

18. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. usvajanje/postojanje i provedba normâ koje obvezuju javni sektor da koristi neseksistički jezik u službenim dokumentima, posebice u pravnim tekstovima, politikama, programima, formularima i upitnicima;
 - ii. postojanje jasnoga mandata za institucije za ravnopravnost spolova i druge relevantne institucije koje nadgledaju provedbu načela korištenja neseksističkoga jezika;
 - iii. postojanje/promicanje rodno osviještenoga istraživanja u jeziku, osobito onoga koji se koristi u obrazovanju i u informativnome sektoru, što uključuje i medije;
 - iv. postojanje inicijativa koje potiču ukidanje diskriminirajućih izraza koji žene i muškarce opisuju preko fizičkoga izgleda ili kvaliteta i rodnih uloga koje se pripisuju njihovu spolu.

B. STANDARDI U POSEBNIM PODRUČJIMA

19. Ostvarivanje stvarne ravnopravnosti spolova podrazumijeva promptno usvajanje aktivne politike koja jamči provedbu postojećih zakonskih propisa i normâ u određenim područjima građanskoga, političkoga, gospodarskoga, socijalnoga i kulturnoga života
20. Progresivna realizacija ciljeva vezanih za ostvarivanje ravnopravnosti spolova *de jure* i *de facto* mora se redovito nadzirati i ocjenjivati. To podrazumijeva proces kreiranja i korištenja alata i instrumenata, s kvantitativnim i kvalitativnim pokazateljima, čija je svrha evaluacija promjena i mjerenje napretka pri ostvarivanju potrebnih standarda u svim sferama javnoga i privatnoga života.
21. Važno je upozoriti na činjenicu da su mjere i politike u različitim, specifičnim područjima međusobno komplementarne, često zalaze u različite sfere i zato moraju biti simultano provedene. Na primjer mjere vezane za obrazovanje i osposobljavanje, što uključuje stručne i tehničke treninge, utječu na položaj žena i muškaraca na tržištu rada i na njihove mogućnosti u društvenome i političkome životu. Na sličan način mjere kojima je cilj ostvarenje kvalificiranije integracije na tržištu rada presudno utječu na prava vezana za socijalnu zaštitu. Isto su tako mjere kojima je cilj ujednačivanje sudjelovanja žena i muškaraca u političkome i javnome životu instrumenti za uspostavu demokratičnijega društva i osjetljive i odgovorne vlade.

1. Privatan i obiteljski život

22. Žene i muškarci imaju jednaka prava i zaslužuju jednako poštovanje u svim područjima, što se odnosi i na privatan i na obiteljski život. Ako se želi osigurati potpuna i jednaka zaštita ljudskih prava i žena i muškaraca, mora se uzeti u obzir društvena važnost materinstva i očinstva te uloga obaju roditelja u odgoju djece. Vlada bi trebala promicati jednakost u podjeli zadataka vezanih uz obiteljske odgovornosti i osigurati da te odgovornosti ne budu osnova za diskriminaciju.
23. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. ratifikacija i potpuna provedba svih relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članka 9, 15. i 16. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW), *Opće preporuke broj 21 o osiguravanju ravnopravnosti u braku i obiteljskim odnosima* koju je usvojio Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena, članka 10. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (ICESCR), članka 23. *Međunarodnoga pakta o građanskim i političkim pravima* (ICCPR), članka 8. i 12. *Europske konvencije o ljudskim pravima* (ECHR), članka 5. *Protokola broj 7. uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima* te članka 16, 20. i 27. izmijenjene *Europske socijalne povelje*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice članka 16. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* (UDHR);
 - iii. usvajanje/postojanje i provođenje pravnih propisa koji osiguravaju jednaka prava i obveze ženama i muškarcima u kontekstu braka, obiteljskoga života i razvoda braka, kao i jednaka prava na izbor vlastitoga obiteljskog imena i vlastite profesije u skladu s odgovarajućim međunarodnim instrumentima koje je ratificirala država članica;
 - iv. usvajanje/postojanje i provođenje pravnih propisa kojima se osiguravaju jednaka socijalna i gospodarska prava i obveze ženama i muškarcima za vrijeme braka i zajedničkog života, ali i u slučaju razvoda i razdvajanja; ta se prava odnose i na propise o plaćenim i neplaćenim doprinosima (za skrb o djeci i kućanstvu ili obiteljski posao) koji moraju biti shvaćeni kao vrijedni doprinosi kućanstvu;
 - v. usvajanje/postojanje i provođenje pravnih propisa protiv prisilnoga ili ranoga braka, čime se osigurava slobodan pristanak na brak, a osamnaesta godina određuje kao minimalna dobna granica za

- stupanje u brak, i za žene i za muškarce; jednako su važne mjere koje štite, pomažu i osiguravaju podršku djevojčicama/ženama i dječacima/muškarcima koji su bili prisiljeni na brak ili su suočeni s prijetnjom ranoga braka i mjere podizanja svijesti o tome problemu; to podrazumijeva dijalog s etničkim i vjerskim manjinama i njihovim vođama, obrazovnim institucijama, institucijama za zdravstvenu skrb itd; kad su iznimke o dobnoj granici za brak opravdane, mora se dosljedno poštivati načelo rodne jednakosti;
- vi. usvajanje/postojanje i provedba mjera koje su zasnovane na ravnopravnosti, a čija je svrha osiguravanje prava na slobodno odlučivanje o broju djece i odgovornost prema njima;
 - vii. usvajanje/postojanje i provođenje propisa koji osiguravaju ženama i muškarcima ista roditeljska prava i obveze neovisne o njihovu bračnome statusu, što uključuje propise o financijskome uzdržavanju djece, roditeljskim obvezama i kontaktu s djecom u slučaju rastave;
 - viii. usvajanje/postojanje i provođenje propisa o ravnopravnosti žena i muškaraca vezanih za osobno pravo da dobiju, promijene ili zadrže državljanstvo i da ga prenesu na djecu; to se odnosi i na norme koje ne mijenjaju državljanstvo supružnika automatski, ne ostavljaju ga bez državljanstva i ne prisiljavaju jednoga supružnika da usvoji nacionalnost drugoga kao svoju;
 - ix. usvajanje/postojanje i provođenje jednakih propisa za žene i muškarce o pravnim mogućnostima u građanskim parnicama neovisno o njihovu bračnome statusu (na primjer u pitanjima vezanima za vlasništvo, mogućnost potpisivanja ugovora, upravljanje vlasništvom i nasljedstvom); ženama i muškarcima mora se osigurati jednak tretman u svim fazama postupaka pred sudovima i tribunalima;
 - x. redovito provođenje anketa o prosječnome korištenju vremena kod žena i muškaraca, posebice kad je riječ o brizi za djecu i ostale ovisne članove obitelji, o održavanju kućanstva i o drugim obiteljskim obvezama;
 - xi. postojanje i redovita provedba mjera i kampanja za podizanje svijesti o potrebi ukidanja rodni stereotipa o djevojčicama i dječacima, ženskim i muškim ulogama u obitelji te o potrebi nadilaženja tradicionalnih društvenih i kulturnih prepreka koje djevojčicama i dječacima, ženama i muškarcima onemogućavaju potpuno uživanje ljudskih prava.

2. Obrazovanje, znanost i kultura

24. Izbor obrazovanja i uspjeh utječu na profesionalne karijere žena i muškaraca i na dobrobit njihova osobnoga, obiteljskoga i društvenoga života. Vlade moraju osigurati jednak pristup obrazovanju djevojčicama i dječacima, ženama i muškarcima, i to na svim razinama obrazovanja, cjeloživotnoga obrazovanja, znanosti, istraživanja i kulture.
25. Jednake mogućnosti u obrazovanju, znanosti i kulturi osnova su za bolji ljudski i gospodarski razvoj i pokretač su društvenih promjena. S druge strane ravnopravan pristup žena visokomu obrazovanju nije samo njihovo osnovno pravo nego i instrument za ravnopravno društvo i osiguravanje rodne jednakosti.
26. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članka 10. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW), članka 13. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (ICESCR), članka 2. *Protokola broj 12. uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima* (ECHR) i članka 10, 17. i 20. izmijenjene *Europske socijalne povelje*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice članka 26. i 27. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* (UDHR) i ostvarenje strateških ciljeva i akcija navedenih u IV. poglavlju *Pekinške platforme za djelovanje*, naročito u poglavlju B (*Obrazovanje i osposobljavanje žena*);
 - iii. eksplicitno uključivanje načela ravnopravnosti spolova u nacionalni zakonodavni okvir o obrazovanju i rodne perspektive u obrazovnu politiku;
 - iv. uključivanje perspektive rodne ravnopravnosti u ljudska prava, osnovno obrazovanje za predavače/učitelje, prekvalifikacijske programe ili edukativne programe tijekom službe;
 - v. uključivanje rodne perspektive u politike i planove za razvoj i provedbu novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, što se odnosi i na mjere za jačanje sposobnosti žena u kontekstu informacijsko-komunikacijskih tehnologija;
 - vi. redovit nadzor obrazovnih kurikuluma, sadržaja predmeta, obrazovnih standarda, predavačkih resursa i sredstava za učenje; organizacija učionice i škole s namjerom da se ukinu rodni stereotipi na svim razinama obrazovnoga sustava;

- vii. provedba pozitivnih mjera/privremenih posebnih mjera kojima bi se djevojčicama i dječacima omogućio jednak pristup obrazovanju, stručnomu i profesionalnomu osposobljavanju u onim područjima u kojima je jedan spol tradicionalno zastupljeniji od drugoga; tako bi se osigurao jednak razvoj osobnih vještina (poput samopoštovanja, timskoga rada, obraćanja većemu broju ljudi ili mirnoga rješavanja konflikta) koje su se zbog stereotipnoga pogleda na rodne uloge obično povezivale s jednim od spolova;
- viii. nastojanje da se formalno i neformalno obrazovanje zasniva na načelu jednakih prava djevojčica i dječaka, žena i muškarca te da svi imaju jednak pristup obrazovanju; nastojanje da se svima omogući uživanje u ljudskim pravima, posebice onim građanskim, političkim, gospodarskim, socijalnim i kulturnim;
- ix. postojanje rodnih/ženskih studija i istraživanja na sveučilištima i istraživačkim institucijama, za što treba postojati adekvatna podrška i financiranje;
- x. redovit nadzor i ocjena sudjelovanja djevojčica i dječaka, žena i muškaraca na svim razinama obrazovnoga sustava;
- xi. redovit nadzor ženskoga i muškoga pristupa poslijediplomskim programima i završetku studija, što podrazumijeva i ravnopravan pristup donacijama i stipendijama;
- xii. redovita ocjena sudjelovanja žena u znanstveno-istraživačkim programima i projektima te u upravljanju i koordinaciji tim programima i projektima;
- xiii. organiziranje kampanja za podizanje javne svijesti o ravnopravnosti spolova/nediskriminaciji kao načelu ljudskih prava s ciljem ostvarenja kulturne promjene nužne da bi se prevladali rodni stereotipi i tradicionalne uloge žena i muškaraca.

3. Gospodarski život

27. Za ostvarivanje rodne ravnopravnosti nužno je da žene i muškarci imaju jednake mogućnosti na tržištu rada i u gospodarskome životu, da su ekonomski nezavisni i da mogu sudjelovati u strukturama odlučivanja u gospodarstvu. U ovome području još uvijek postoje velike razlike između muškaraca i žena.
28. U plaćenome radu žene sudjeluju manje od muškaraca, češće rade skraćeno radno vrijeme, a njihova je prosječna plaća značajno manja od prosječne plaće muškaraca. Načelo jednake plaće za jednak rad i rad

jednake vrijednosti često se ne poštuje. Nadalje žene rijetko sudjeluju u donošenju odluka u gospodarstvu bilo da se radi o formulaciji javnih, gospodarskih ili financijskih politika bilo da je riječ o privatnome sektoru; malokad su poduzetnice i rijetko su na položajima na kojima se donose odluke o gospodarskome životu općenito.

29. Zbog stereotipnih rodnih uloga, nejednake podjele obiteljskih obveza, nedovoljno razvijenoga sustava skrbi i postojanja rodno segregiranoga tržišta rada stvara se rodni jaz u vremenu utrošenome na plaćeni i neplaćeni rad. To je važan element za objašnjenje postojeće situacije i zato vlade moraju reagirati na njega.
30. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članka 11. i 13. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, članka 7. i 10. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*, *Konvencije Međunarodne organizacije rada* br. 100, 111 i 183, članak 1, stavak 2, 4, stavak 3, i članci 8, 20, 26. i 27. izmijenjene *Europske socijalne povelje*; promocija potpune provedbe standarda koje sadrži zakonodavstvo Europske Unije, promičući ravnopravnost žena i muškaraca pri zapošljavanju; to podrazumijeva jednak pristup zapošljavanju, jednake radne uvjete, *inter alia*, fleksibilno radno vrijeme, jednake mogućnosti za razvoj karijere i za napredovanje, jednaku plaću, jednake uvjete pri otpuštanju, obrnuti teret dokazivanja u slučajevima spolne diskriminacije i seksualnoga uznemiravanja, zaštitu trudnoće, majčinstva i očinstva te jednak pristup i jednaku opskrbu dobrima i uslugama;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, strateških ciljeva i akcija navedenih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, posebice u sekciji F (*Žene i gospodarstvo*);
 - iii. usvajanje/postojanje nacionalnih i/ili regionalnih i lokalnih planova za rodnu ravnopravnost na radu i pri zapošljavanju u javnome sektoru; kreiranje/postojanje institucionalnih mehanizama za nadzor njihove provedbe i evaluaciju napretka; potpora kreiranju takvih planova u privatnome sektoru;
 - iv. usvajanje/postojanje i provođenje zakona i mjera za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje spolnoga uznemiravanja i drugih oblika viktimizacije na radnome mjestu te zakona i mjera za zaštitu žrtava;

- v. usvajanje/postojanje i provođenje planova/programa koji promiču stručno obrazovanje žena i njihovo uključivanje na tržište rada te aktivnih mjera za žene i muškarce usmjerene nadilaženju horizontalne i vertikalne segregacije na tome tržištu;
- vi. usvajanje/postojanje i provedba pravnih i administrativnih mjera čiji je cilj promoviranje uravnoteženog sudjelovanja žena u donošenju gospodarskih odluka, što podrazumijeva i provedbu planova za ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca u upravnim odborima i drugim strukturama gdje se donose odluke gospodarskih i financijskih institucija i privatnoga poduzetništva;
- vii. usvajanje/postojanje i provedba nacionalnih programa koji bi trebali sadržavati instrumente i usluge poput financijskoga savjetovanja i dostupnosti kredita za podršku ženskomu poduzetništvu;
- viii. usvajanje/postojanje treninga i programa kojima bi se kreatorima politike i donositeljima/donositeljicama odluka omogućilo stjecanje kompetencije u području rodne jednakosti;
- ix. organiziranje kampanja kojima je cilj podizanje javne svijesti o jednakim pravima žena i muškaraca na tržištu rada i u gospodarskome životu;
- x. redoviti sastanci, analize i dostupnost rodno raščlanjenih statistika o sudjelovanju žena i muškaraca na tržištu rada i u gospodarskome životu, što se odnosi na sektore, hijerarhijske razine, razvoj karijere, prihod, plaće, zaposlenje na puno radno vrijeme i na pola radnoga vremena, uvjete ugovora o radu itd.

4. Politički i javni život

31. Sudjelovanje u političkome i javnome životu osnovno je pravo svakoga građanina/građanke, što znači da i žene i muškarci moraju jednako uživati to pravo. Stoga je ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca na svim razinama političkoga i javnoga života i u donošenju odluka jedan od zahtjeva ljudskih prava koji može osigurati bolje funkcioniranje demokratskoga društva.
32. Postojanje i pravilno funkcioniranje paritetne demokracije jamstvo je da su pri kreiranju politike i vođenju društva u obzir uzete potrebe i interesi žena i muškaraca. Da bi se moglo govoriti o jednakome sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome životu, mora se ostvariti minimalna stopa od 40% zastupljenosti svakog spola u tome području.

33. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članaka 7. i 8. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, zajedno s *Općom preporukom broj 23 o političkome i javnome životu* koju je usvojio Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena, te članka 25. *Međunarodnoga pakta o građanskim i političkim pravima*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenta, posebice članka 21. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* i *Preporuke Rec (2003) 3* Odbora ministara Vijeća Europe o ravnopravnome sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome odlučivanju; ostvarenje strateških ciljeva i akcija istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje* koje se odnose na izborni sustav, posebice u sekciji G (*Žene na položajima vlasti i donošenja odluka*);
 - iii. usvajanje/postojanje i provedba normâ, pravnih ili administrativnih, koje podrazumijevaju ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u izabranim skupštinama i tijelima;
 - iv. usvajanje/postojanje i provođenje zakona/pravila ili drugih inicijativa čija je svrha ostvarivanje uravnoteženoga sudjelovanja žena i muškaraca na vladajućim pozicijama;
 - v. usvajanje/postojanje i provedba planova o ravnopravnosti u tijelima za donošenje odluka u političkome i javnome životu, što uključuje upravljanje javnom administracijom na višim položajima, pravosuđe, diplomaciju itd., te uspostavljanje pozitivnoga vremenskog okvira;
 - vi. redovita ocjena sudjelovanja žena i muškaraca u izabranim i imenovanim tijelima koja donose odluke, što podrazumijeva postojanje određenoga postotka članova svakoga spola u tim tijelima, identifikaciju prepreka i osmišljavanje potrebnih strategija za prevladavanje tih prepreka;
 - vii. postojanje programa za izgradnju kapaciteta i treninga kojima se potiče političko sudjelovanje i ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca u političkome i javnome životu; to je naročito važno za grupe mladih i druge slične grupe;
 - viii. redovit nadzor napretka u ostvarivanju uravnoteženoga sudjelovanja žena i muškaraca u političkim strankama, posebice u tijelima koja donose odluke, na izbornim listama i drugim procesima izbora kandidata/kandidatkinja;
 - ix. sustavno uključivanje rodne dimenzije u kampanje za sve izbore

- za tijela na nacionalnim, regionalnim, lokalnim i međunarodnim razinama;
- x. organiziranje kampanja koje podižu javnu svijest i šire informacije o ravnopravnoj zastupljenosti/jednakome sudjelovanju žena i muškaraca na svim razinama političkoga i javnoga života.

5. Usklađivanje privatnoga/obiteljskoga i profesionalnoga/javnoga života

34. Rodni stereotipi i čvrsta podjela rodni uloga utječu na društvene modele zbog kojih se na žene gleda kao na one koje su odgovorne za obitelj i sferu privatnog života (dakle vežu se za neplaćeni rad), a na muškarce kao na one koji djeluju u javnoj sferi i profesionalnome radu (dakle vežu se za plaćeni rad). Takva podjela dovodi do uvriježene nejednake podjele kućanskih i obiteljskih obveza, što je jedan od glavnih razloga diskriminacije žena na tržištu rada, kao i jedan od glavnih razloga njihove ograničene društvene i političke uključenosti.
35. Stoga je uravnoteženo sudjelovanje žena i muškaraca u profesionalnome/javnome životu i privatnome/obiteljskome životu ključno područje na kojemu se ostvaruje ravnopravnost spolova uopće, pa je nužno za razvoj društva. S druge strane usklađivanje profesionalnoga i javnoga života s obiteljskim i privatnim životom, čime se promiče realizacija pojedinca/pojedinke u javnome, profesionalnome i društvenome životu, preduvjet je za kvalitetan život svih žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te za potpuno uživanje ljudskih prava u političkoj, gospodarskoj, kulturnoj i socijalnoj sferi.
36. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članka 11. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 156* i članka 27. izmijenjene *Europske socijalne povelje*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice *Preporuke br. R (96) 5 Odbora ministara Vijeća Europe o usklađivanju profesionalnog i obiteljskog života*, kao i strateških ciljeva i akcija istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, naročito u sekciji F (*Žene i gospodarstvo*);

- iii. usvajanje/postojanje i provođenje zakona o zaštiti majčinstva i očinstva, što uključuje odredbe o plaćenome porodiljskom dopustu i plaćenome roditeljskom dopustu koji bi bili dostupni i jednome i drugome roditelju te o plaćenome neprenosivom očinskom dopustu; uvođenje specifičnih mjera podjednako usmjerenih i na žene i na muškarce, radnice i radnike, koje bi omogućile obavljanje obiteljskih obveza i organiziranje pomoći i skrbi za bolesnu djecu ili djecu s invaliditetom te za ostale uzdržavane članove obitelji;
- iv. postojanje mreže javno financiranih usluga, odnosno postojanje brojnih adekvatnih naknada koje mogu zadovoljiti individualne i obiteljske potrebe (skrb o djeci i starijima, osobama s invaliditetom i drugim ovisnim članovima obitelji);
- v. usvajanje/postojanje i provedba inicijativa čija je svrha poticanje uprava u privatnome i javnome sektoru da uvedu i razviju obiteljima prilagođene prakse na radnome mjestu, jednako dostupne ženama i muškarcima, poput fleksibilnoga radnog vremena, različitih programa dopusta itd.;
- vi. usvajanje/postojanje i provedba mjera i inicijativa kojima se podupire usklađivanje radnoga vremena škola i vrtića i redovitih radnih sati;
- vii. organiziranje kampanja za podizanje javne svijesti o važnosti jednake podjele obiteljskih zadataka i obveza između žena i muškaraca, što podrazumijeva i jednako sudjelovanje dječaka i djevojčica u kućanskim obvezama kao važnoga elementa obrazovanja;
- viii. postojanje redovitih istraživanja o korištenju vremena, što ukazuje na to koliko vremena žene i muškarci prosječno koriste za plaćeni i neplaćeni rad.

6. Socijalna zaštita

37. Socijalna je zaštita temeljno ljudsko pravo i sredstvo koje učinkovito promiče socijalnu koheziju. Ipak, žene su u tome smislu često u nepovoljnijemu položaju zbog niza čimbenika vezanih uz njihov položaj na tržištu rada i uz različite stupnjeve socijalne ranjivosti na osnovi tradicionalnih rodnih uloga i društvenih norma. Niže kvalificirani poslovi, niže plaće, kraća profesionalna karijera ili duži prekidi u karijeri s negativnim posljedicama na pravo na mirovinu neki su od čimbenika koji dovode do takve situacije. Dodatne otegotne okolnosti mogu proizaći iz tradicionalnih situacija u kojima žene nemaju individualna

prava na socijalnu sigurnost, nego su ovisne o pravima svojih muževa/partnera. Individualizacija prava stoga je povoljniji sustav u kontekstu rodne ravnopravnosti.

38. Povećani rizik od siromaštva može utjecati naročito na određene kategorije populacije u kojima žene često predstavljaju većinu (nezaposleni, samohrani roditelji, starije osobe koje žive same i obitelji s nekoliko uzdržanih članova). Nadalje, siromaštvo i materijalna deprivacija često su povezani s nemogućnošću potpunoga sudjelovanja u društvenome životu, što je rezultat neadekvatnoga pristupa zapošljavanju, obrazovanju i edukaciji, stanovanju i zdravstvenoj zaštiti.
39. Pri planiranju i provedbi politike socijalne zaštite, vlade moraju uzeti u obzir specifičnu situaciju žena i muškaraca na tržištu rada i u društvu općenito te njihove trenutačne društvene obveze. Tako bi obama spolovima jamčile, formalno i stvarno, jednak pristup pravima na socijalnu zaštitu i uživanje u tim pravima.
40. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. ratifikacija i provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članaka 11. i 13. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, članka 10. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*, *Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 102*, članka 12, 13, 14, 30. i 31. izmijenjene *Europske socijalne povelje* i *Europskoga zakonika o socijalnoj sigurnosti*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice članaka 22. i 25. *Opće deklaracije o ljudskim pravima*;
 - iii. usvajanje/postojanje održivoga i adekvatnoga sustava socijalne zaštite koji uzima u obzir specifičnu situaciju žena na tržištu rada te u gospodarskome i društvenome životu (rad na pola radnoga vremena, prekidi u karijeri, niže prosječne plaće itd.);
 - iv. postojanje mirovinskoga sustava koji uzima u obzir specifične aspekte poslovnih karijera i sadašnje nejednake podjele odgovornosti između žena i muškaraca (skrb o djeci, uzdržavanim članovima obitelji itd.), a to, prema potrebi, podrazumijeva i kompenzacijske mjere za olakšavanje negativnih posljedica sadašnjega mirovinskog sustava za žene;
 - v. postojanje/organizacija dodatne socijalne zaštite (pomoć, dodatne olakšice, minimalna plaća), i to tako da ostvarenje tih olakšica ne

- podrazumijeva ponižavajuće uvjete i nije oslabljeno proizvoljnom kontrolom;
- vi. postojanje rodno osjetljivoga obrazovanja namijenjenoga specifičnim grupama kojima prijeti siromaštvo i isključenost (a u njima često dominiraju žene); svrha je takva obrazovanja promicanje integracije tih specifičnih grupa na tržištu rada;
 - vii. postojanje mjera socijalne zaštite kojima bi se osiguralo da raskid braka ili izvanbračne zajednice (razvod, razdvojenost) ni za jednoga partnera s djecom ili bez njih ne implicira nikakve nepodnošljive posljedice vezane za stanovanje, zaduženost ili slične okolnosti; tako bi se izbjegao rizik od socijalne isključenosti;
 - viii. postojanje mjera socijalne zaštite za osiguranje prava na stanovanje i pristojne životne uvjete obiteljima s jednim roditeljem kojeg najčešće predstavljaju žene.

7. Zdravlje, seksualna i reproduktivna prava

41. Jednako pravo žena i muškaraca na zdravlje (dakle i na seksualno i reproduktivno zdravlje) podrazumijeva mnoga druga ljudska prava. Ona su prihvaćena u međunarodnim ugovorima i dokumentima vezanima za ljudska prava, a moraju ih moći uživati i žene i muškarci na istim osnovama
42. Zdravlje žena i muškaraca očito je pod utjecajem njihova biološkoga spola. Ipak, društveno konstruirane rodne uloge i rodna nejednakost također bitno utječu na njihovu dobrobit. Razlozi tih varijacija, različite potrebe žena i muškaraca zbog bioloških razlika i društveni kontekst moraju se uvažavati pri pružanju zdravstvene skrbi tijekom cijeloga života, od ranoga djetinjstva do starije dobi.
43. Ravnopravnost spolova zahtijeva da žene i muškarci imaju jednaku mogućnost da ostvare svoje pravo na zdravlje, a to podrazumijeva jednak pristup uslugama i kvaliteti skrbi.
44. Nadalje to implicira da se zdravlje žena i muškaraca mora promatrati kao jednakovrijedno te da žene i muškarci moraju imati jednaka seksualna i reproduktivna prava i nepovredivo pravo na odlučivanje o vlastitome tijelu. Takva se potvrda mora odražavati u razvoju, provedbi, pristupu, nadzoru i evaluaciji zdravstveno-socijalnih usluga te u istraživačkim prioritetima.

45. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih ugovora, posebice članka 12. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, zajedno s *Općom preporukom br. 24* o ženama i zdravlju koju je usvojio Odbor za uklanjanje svih oblika nasilja nad ženama, članka 12. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* i članka 11. izmijenjene *Europske socijalne povelje*;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice članka 25. *Opće deklaracije o ljudskim pravima*, *Programa za djelovanje* Međunarodne konferencije o populaciji i razvoju (Kairo, 5–13. rujna 1994) i strateških ciljeva i akcija istaknutih u IV. poglavlju *Pekinške platforme za djelovanje*, naročito u sekcijama C (*Žene i zdravlje*) i I (*Ljudska prava žena*);
 - iii. postojanje i promicanje rodno osjetljivoga obrazovanja i dostupnost informacija o zdravlju (dakle i o seksualnome i reproduktivnome zdravlju), što valja ostvarivati ponajprije kroz obrazovni sustav i programe za podizanje javne svijesti; široj se javnosti moraju preko medija i zdravstvenih usluga prosljediti informacije o mogućnostima planiranja obitelji;
 - iv. postojanje usluga zdravstvene zaštite jednake i rodno osjetljive kvalitete za žene i muškarce, i to onih koje se odnose na zajednička zdravstvena pitanja i onih koje se odnose na rodno specifična zdravstvena pitanja proizašla iz bioloških razlika (pritom valja uzeti u obzir npr. reproduktivno zdravlje i društveno-ekonomsku nejednakost između žena i muškaraca);
 - v. omogućavanje potpunoga i jednakoga pristupa odgovarajućim, pravovremenim i razumljivim informacijama i savjetodavnim uslugama potrebnima ženama i muškarcima – bez obzira na bračno stanje i dob – pri donošenju odluka o vlastitome zdravlju, čak i kad određene metode i liječnički postupci nisu dostupni u njihovoj zemlji;
 - vi. postojanje rodno osjetljivih istraživanja o preventivnim zdravstvenim mjerama te biomedicinskih, biheviorističkih, epidemioloških istraživanja i istraživanja o zdravstvenoj skrbi; testiranje novih lijekova i medicinskih tehnologija korisnih i za žene i za muškarce;
 - vii. organiziranje edukativnih programa o rodnoj ravnopravnosti pomoću osnovnoga i kontinuiranoga obrazovanja stručnjaka u

- zdravstvu; tu dimenziju valja kao dio treninga integrirati u etiku zdravstvene skrbi i tako osigurati bavljenje interesima i potrebama žena i muškaraca, pristupanje ženama i muškarcima s poštovanjem i dostojanstvom štiteći njihovu privatnost i tajnost podataka;
- viii. postojanje politika i učinkovite primjene mjera koje se sa zdravstvenoga stajališta bave različitim vrstama nasilja uključujući obiteljsko nasilje, seksualno nasilje te štetne tradicionalne prakse (sakaćenjem genitalija kod žena), rane i prisilne brakove, zločine u ime časti itd.); takve mjere podrazumijevaju i edukaciju stručnjaka, a cilj im je pružanje adekvatne zdravstvene zaštite, pomoć žrtvama i prevencija budućih slučajeva.

8. Mediji

46. Mediji su u suvremenim društvima važan čimbenik socijalnih promjena jer mogu spriječiti ili ubrzati strukturalne promjene nužne za ostvarivanje ravnopravnosti spolova.
47. Poštujući nezavisnost medija i njihovu slobodu izražavanja, države bi trebale uvesti učinkovite mjere kojima bi se – u skladu s društvenom odgovornošću povezanom s moći koju mediji imaju u suvremenim društvima – osiguralo da se u medijima poštuje ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava.
48. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. potpuna provedba strateških ciljeva i akcija istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, posebice dijela J (*Žene i mediji*);
 - ii. usvajanje/postojanje i provedba normâ koje se provode u skladu sa slobodom izražavanja i usmjerene su protiv prijetnji ljudskom dostojanstvu, protiv rodno motiviranoga nasilja i protiv negativnoga korištenja slike žena i muškaraca u medijima i u oglašavanju; usvajanje smjernica za zaštitu ljudskoga dostojanstva i odašiljanje pozitivnih, uravnoteženih i raznolikih prikaza slika i uloga žena i muškaraca;
 - iii. poticanje – u skladu sa slobodom izražavanja – usvajanja i provedbe samoregulirajućih mjera, smjernica, pravila postupanja i drugih oblika regulacije u medijskim organizacijama, čime bi se spriječila diskriminacija na spolnoj osnovi; promicanje uporabe

- rodno osviještenoga jezika, predstavljanje nestereotipnih slika žena i muškaraca te isključivanje nasilnoga i ponižavajućega materijala;
- iv. redovito procjenjivanje sudjelovanja žena u donošenju odluka na upravljačkim razinama i u tehničkim poslovima javnih i privatnih medijskih organizacija te u savjetodavnim, regulativnim i nadzornim tijelima medijskoga sektora;
 - v. redovita procjena i poticanje žena da kao novinarke i sudionice budu prisutne u sadržajno različitim poljima tiskanih, televizijskih, radijskih i elektroničkih medija – u vijestima, političkim emisijama, kulturi, zabavi, oglašavanju itd.;
 - vi. poticanje istraživačkih projekata o medijskoj pokrivenosti sudjelovanja žena u obrazovanju, znanosti i kulturi, politici, ekonomiji i društvenome životu, kao i utjecaja medija na oblikovanje vrijednosti, stavova, potreba i interesa žena i muškaraca;
 - vii. poticanje rodno osjetljivoga osposobljavanja medijskih stručnjaka, a to se odnosi i na vlasnike i direktore.

9. Nasilje nad ženama

49. Nasilje nad ženama u današnjemu svijetu poprima različite oblike. To su na primjer silovanje i drugi oblici seksualnoga nasilja, fizičko i psihičko nasilje u obitelji i kućanstvu ili izvan njih, seksualno uznemiravanje, nasilje u sukobima i postkonfliktnim situacijama, nasilje u institucijskim okruženjima, nepoštivanje slobode izbora u vezi s reprodukcijom, sakaćenje ženskih genitalija, zločini u ime časti, prisilni i rani brakovi i, općenito, tradicionalne prakse koje su štetne za žene i djevojčice.
50. Nasilje nad ženama jedna je od najozbiljnijih povreda ljudskih prava i osnovnih sloboda žena i prepreka uživanju tih prava i sloboda. Nadalje nasilje nad ženama predstavlja gubitak kapaciteta i izvora za ekonomski i socijalni razvoj. To je također jedan od načina na koji se žene prisiljavaju na podčinjen položaj u odnosu na muškarce; stoga je odlučujuća zapreka postizanju ravnopravnosti spolova.
51. Suzbijanje i ukidanje nasilja nad ženama važne su komponente za zaštitu ljudskih prava žena i preduvjet za postizanje ravnopravnosti spolova.
52. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:

- i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih sporazuma, posebice članka 6. i drugih relevantnih odredaba *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, zajedno s *Općom preporukom br. 19* o nasilju nad ženama koju je usvojio Odbor za uklanjanje diskriminacije žena, i članka 16. izmijenjene *Europske socijalne povelje*;
- ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih zakonskih instrumenata, posebice *Deklaracije o uklanjanju nasilja nad ženama (Rezolucija 48/104 Opće skupštine Ujedinjenih naroda)*, o intenziviranju napora za ukidanje svih oblika nasilja nad ženama (*Rezolucija 61/143 Opće skupštine Ujedinjenih naroda*) i *Preporuke Rec (2002) 5 Odbora ministara Vijeća Europe o zaštiti žena od nasilja*, kao i strateških ciljeva i aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinške platforme za djelovanje*, naročito u dijelovima D (*Nasilje nad ženama*) i I (*Ljudska prava i dostojanstvo*);
- iii. usvajanje/postojanje i osnaživanje zakona i učinkovitih sudskih procedura za sprečavanje nasilja nad ženama, za zaštitu žrtava i kažnjavanje počinitelja, kao i za zaštitu od odmazde žrtava nasilja i onih koji prijave nasilje ili pristanu svjedočiti;
- iv. usvajanje/postojanje i provedba preventivnih zakonskih, političkih, socijalnih, obrazovnih i kulturnih mjera namijenjenih potencijalnim žrtvama i potencijalnim počiniteljima;
- v. usvajanje/postojanje sveobuhvatnih nacionalnih operativnih planova čija se provedba mora redovito nadzirati i ocjenjivati;
- vi. postojanje/usvajanje adekvatnih mjera, uspostavljanje usluga i provođenje aktivnosti za podršku žrtvama nasilja i njihovu zaštitu (ženska skloništa, SOS telefonske linije); provođenje intervjcijskih programa za počinitelje nasilja; primjerena podrška (što uključuje i financijsku podršku) nevladinim organizacijama koje djeluju na tome području;
- vii. postojanje/usvajanje obrazovnih programa za sve stručnjake uključene u bilo koji oblik intervencije vezane za žrtve nasilja; provođenje posebnoga osposobljavanja tih stručnjaka (sudskoga, zdravstvenoga i obrazovnoga osoblja, socijalnih radnika, policije itd.);
- viii. postojanje jasne političke poruke, upućene javnosti i medijskim stručnjacima, o nultoj toleranciji bilo kakva oblika nasilja nad ženama;
- ix. organiziranje informativnih kampanja i kampanja za podizanje javne svijesti o nasilju nad ženama kao obliku kršenja ljudskih prava; to uključuje posebne informacije za dječake i muškarce o

- njihovoj odgovornosti u prevenciji i ukidanju nasilja nad ženama;
- x. sustavno i redovito prikupljanje i analiza podataka i informacija te rodno osjetljive statistike o vrsti i rasprostranjenosti rodno motiviranoga nasilja nad ženama i prosljeđivanje takvih informacija javnosti.

10. Trgovanje ljudima

53. Povreda određenih ljudskih prava (a to podrazumijeva i spolnu diskriminaciju) uzrok je, ali i posljedica trgovanja ljudima. Taj je fenomen u sve većemu porastu, a predstavlja poseban oblik nasilja i suvremeni oblik ropstva koji povlači teške povrede ljudskih prava. Uvreda je dostojanstvu i integritetu ljudi. Zaštita ljudskih prava mora zato biti okvir svim aktivnostima koje se provode u svrhu suzbijanja trgovanja ljudima.
54. Žene i djevojčice često su diskriminirane i njihova su ljudska prava povrijeđena čak i prije nego što postanu žrtve trgovanja ljudima jer su češće od muškaraca izložene marginalizaciji, siromaštvu i nezaposlenosti. U razvijanju i provedbi aktivnosti za suzbijanje trgovanja ljudima valja se sustavno baviti neravnopravnošću između žena i muškaraca.
55. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih sporazuma, posebice članka 6. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Protokola Ujedinjenih naroda za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, te Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima;*
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih zakonskih instrumenata, posebice *Preporuke No. R (2000) 11 Odbora ministara Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima radi seksualnoga iskorištavanja*, kao i strateških ciljeva i aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, naročito u dijelu I (*Ljudska prava žena*);
 - iii. usvajanje/postojanje i provedba zakona i učinkovitih zakonskih procedura za zaštitu žrtava trgovanja ljudima i za kažnjavanje počinitelja;
 - iv. usvajanje/postojanje i provedba sveobuhvatnih nacionalnih

- operativnih planova – potpuno zasnovanih na rodnoj jednakosti – za suzbijanje trgovanja ljudima; ponajprije se to odnosi na prevenciju, i uključuje destimuliranje potraživanja, zaštitu i rehabilitaciju žrtava i sudski progon počinitelja;
- v. kreiranje/postojanje mehanizama za djelotvornu koordinaciju aktivnosti svih sektora važnih za sprečavanje i suzbijanje trgovanja ljudima u kojima su podjednako prisutna oba spola; u tim procesima moraju sudjelovati mehanizmi ravnopravnosti spolova i ljudskih prava, relevantne nevladine organizacije i druge organizacije civilnoga društva;
 - vi. postojanje odgovarajuće edukacije za sve sudionike koji u svome poslu kontaktiraju sa žrtvama; ta edukacija treba obuhvaćati načine sprečavanja i suzbijanja trgovanja ljudima, načine identifikacije žrtava i pružanja pomoći žrtvama te zaštitu njihovih ljudskih prava;
 - vii. usvajanje/postojanje i provedba mjera koje podržavaju programe reintegracije žrtava u društvo, obrazovni sustav i na tržište rada;
 - viii. postojanje primjerene tehničke i financijske podrške nevladinim organizacijama i drugim relevantnim organizacijama/grupama civilnoga društva uključenima u pružanje pomoći žrtvama;
 - ix. sustavno i redovito prikupljanje podataka, informacija i rodno osjetljive statistike o vrsti i opsegu trgovanja ljudima i podastiranje tih informacija javnosti.

11. Sukobi i postkonfliktne situacije

56. Procijenjeno je da žene i djeca čine 80% izbjeglica u svijetu. Naročito su ranjivi u ratnim sukobima. Stoga im se mora pružiti djelotvorna zaštita, i u slučaju oružanih ili drugih konflikata i u slučaju strane okupacije. Njihov se glas mora čuti u prevenciji i razrješavanju konflikata, pa je nužno suočavati se s njihovim specifičnim potrebama u procesima rekonstrukcije nakon prestanka sukoba.
57. Sudjelovanje žena u sprečavanju i razrješavanju sukoba na razini odlučivanja zato mora porasti jer žene mogu znatno pridonijeti izgradnji mira i sprečavanju daljnjih oružanih sukoba. Njihovo sudjelovanje u institucijama donošenja odluka, mehanizmima suzbijanja, upravljanja i razrješavanja sukoba te u mirovnim pregovorima i demokratizaciji društva nakon sukoba ne smije biti ispod 40%, što se smatra granicom pariteta.

58. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
- i. ratificiranje i potpuna provedba relevantnih međunarodnih sporazuma, posebice *Rimskoga statuta* Međunarodnoga kaznenog suda;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih zakonskih instrumenata, posebice *Rezolucije 1325 o ženama, miru i sigurnosti* Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, *Rezolucije Vijeća Europe o ulozi žena i muškaraca u sprečavanju sukoba, izgradnji mira i postkonfliktnim demokratskim procesima – rodna perspektiva*, usvojene na Petoj europskoj konferenciji ministara o ravnopravnosti žena i muškaraca; ostvarenje strateških ciljeva i provođenje aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, naročito u dijelu E (*Žene i oružani sukobi*);
 - iii. redovita procjena i širenje informacija o kršenju ljudskih prava žena u sukobima s ciljem njihove redukcije; aktivna promocija nenasilnih oblika rješavanja sukoba;
 - iv. uvođenje/postojanje mehanizama za adekvatno procjenjivanje posebnih potreba i doprinosa žena i muškaraca u projektima obnove društava izišlih iz sukoba;
 - v. pronalaženje rješenja za uključivanje žena u strukture i mehanizme za rekonstrukciju društava u postkonfliktnim situacijama (npr. u odbore za mirovno pregovaranje i druga tijela koja donose odluke); redovita ocjena sudjelovanja žena u radu tih tijela radi osiguravanja progresivnoga uspostavljanja ravnopravnosti spolova;
 - vi. promicanje/postojanje inicijativa koje potiču sudjelovanje žena u misijama održavanja mira jer se tako osigurava uključivanje žena u nacionalne kontingente koji sudjeluju u međunarodnim mirovnim operacijama;
 - vii. poticanje/postojanje sustavnoga osposobljavanja članova mirovnih operacija od strane vlada/država koje sudjeluju u mirovnim snagama; pri takvu se osposobljavanju mora uzeti u obzir ravnopravnost spolova radi sprečavanja nasilja nad ženama i trgovanja ljudima;
 - viii. postojanje mehanizama koji ženama izbjeglicama i drugim prognanim ženama osiguravaju zaštitu, pomoć i osposobljavanje; to se odnosi i na žene kojima treba međunarodna zaštita i na interno raseljene žene;
 - ix. sustavno uvažavanje rodne dimenzije u svakoj fazi pružanja utočišta i prihvaćanja izbjeglica.

12. Poseban položaj ranjivih skupina izloženih višestrukoj diskriminaciji

59. U posebno ranjivome položaju nalaze se određene skupine žena zbog spola i drugih čimbenika kao što su rasa, boja kože, jezik, vjera, politički ili drugi stavovi, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovinski status, status po rođenju ili koji drugi status. Osim diskriminaciji na osnovi spola te su žene često istodobno izložene još kojemu obliku/oblicima diskriminacije.
60. Zato vlada mora obratiti posebnu pažnju na specifične potrebe žena koje pripadaju tim skupinama da bi ih zaštitila od diskriminacije i potaknula pozitivne akcije za postizanje ravnopravnosti *de facto*.
61. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove su perspektive sljedeći:
 - i. ratificiranje i potpuna provedba relevantnih međunarodnih sporazuma, posebice članka 3.g i članka 6. *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom*, *Protokola br. 12 ECHR-a*, članka 1. (paragrafi 2, 16, 19. i 20) izmijenjene *Europske socijalne povelje* i *Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina* Vijeća Europe;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata i strateških ciljeva i aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinške platforme za djelovanje*, posebice u dijelu I (*Ljudska prava žena*);
 - iii. usvajanje/postojanje i provedba zakonskih zabrana diskriminacije na bilo kojoj spomenutoj osnovi;
 - iv. usvajanje/postojanje i provedba aktivne politike za sprečavanje svih oblika diskriminacije;
 - v. usvajanje/postojanje i provedba pozitivnih mjera usmjerenih na suzbijanje višestruke diskriminacije radi postizanja ravnopravnosti *de facto*;
 - vi. uspostavljanje/postojanje institucionalnih mehanizama zaduženih za koordinaciju aktivnosti usmjerenih na podizanje svijesti o potrebi suzbijanja diskriminacije na bilo kojoj osnovi pri čemu uvijek valja uzimati u obzir rodne specifičnosti te diskriminacije i o potrebi za rodno uravnoteženim sudjelovanjem u tim mehanizmima;
 - vii. redovita procjena uključivanja rodne perspektive u politike i programe za skupine koje su istodobno izložene višestrukoj diskriminaciji;

- viii. redovita procjena uključenosti specifičnih potreba žena koje pripadaju skupinama istodobno izloženima višestrukoj diskriminaciji u politike rodne ravnopravnosti;
- ix. redovito prikupljanje i analiziranje rodno osjetljivih statistika, dokumentacije/informacija o specifičnome položaju žena koje pripadaju skupinama izloženima stalnoj i višestrukoj diskriminaciji te promicanje istraživanja o diskriminaciji na višestrukoj osnovi, pri čemu uvijek valja imati na umu rodni aspekt takve diskriminacije;
- x. inicijative informiranja i podizanja javne svijesti i svijesti skupina istodobno izloženih višestrukoj diskriminaciji o problemu takve diskriminacije, pri čemu uvijek valja imati na umu rodno specifične aspekte i probleme.

C. STRATEGIJE, MEHANIZMI I INSTRUMENTI ZA POSTIZANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

1. Provedba dopunskih strategija kao obveza država opredijeljenih za ravnopravnost spolova

62. Postavljanje pravnih standarda koji jamče ravnopravnost spolova i nediskriminaciju nije dovoljno za postizanje stvarne ravnopravnosti spolova. Da bi ispunile preuzete obveze, vlade moraju uspostaviti i predano provoditi aktivne političke i strateške mjere koje su međunarodne organizacije odredile kao prijeko potrebne za učinkovito postizanje ravnopravnosti spolova. Obično se prihvaća dvostruki pristup navedenim strategijama: s jedne se strane provode specifične aktivnosti koje uključuju pozitivne akcije/privremene posebne mjere, a s druge se strane primjenjuje rodno osviještena politika na svim područjima i u svim procesima.
63. Opseg razvoja i korištenje spomenutih strategija u nacionalnoj politici o ravnopravnosti spolova razlikuje se od zemlje do zemlje i često ovisi o nizu čimbenika. Djelotvorno funkcioniranje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova preduvjet je za uspješan razvoj tih dopunskih strategija koje su vrlo korisne ako se pravilno shvaćaju, razvijaju i koriste.
64. Specifične aktivnosti koje uključuju pozitivne akcije i privremene posebne mjere, a namijenjene su ženama i društvu u cjelini, prepoznate

su kao tradicionalne ovlasti nacionalnih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova. No one moraju biti dopunjene rodno osviještenom politikom kao strategijom u kojoj moraju sudjelovati razni sudionici odgovorni za politiku u svim dijelovima i na svim razinama upravljanja.

65. Da bi se organiziralo djelotvorno komplementarno i paralelno korištenje posebne politike za ravnopravnost spolova i strategije rodno osviještene politike, moraju biti dostupni određeni instrumenti koji su iznimno važni za podržavanje njihova razvoja i provedbe. Osim toga oni su nužni i za određenje odgovornosti pri postizanju ravnopravnosti spolova na sustavan i planiran način.
66. Usustavljene informacijske i komunikacijske strategije te nacionalni akcijski planovi za ravnopravnost spolova daljnji su osnovni zahtjevi za vlade koje moraju izraditi i pratiti politiku za ravnopravnost spolova u dinamičnome kontekstu našega društva.
67. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država da ispune te obveze jesu sljedeći:
 - i. ratifikacija i potpuna provedba relevantnih međunarodnih sporazuma, posebice članaka 1–5. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, zajedno s *Općom preporukom br. 25* o privremenim posebnim mjerama koju je usvojio Odbor za uklanjanje diskriminacije žena, članka 3. ICESCR-a i ICCPR-a, članka 14. ECHR-a, članka E izmijenjene *Europske socijalne povelje*, koja kroz međusektorski presjek stvara osnovu za uživanje svih prava zajamčenih navedenim ugovorima, te članka 20. izmijenjene *Europske socijalne povelje* u kojemu se izričito zabranjuje spolna diskriminacija pri zapošljavanju i odabiru zanimanja, a države se obvezuju na promicanje jednakoga postupanja i jednakih mogućnosti za oba spola;
 - ii. potpuna provedba relevantnih međunarodnih neobvezujućih pravnih instrumenata, posebice *Preporuke br. R (98) 14 Odbora ministara Vijeća Europe o rodno osviještenoj politici* i *Rezolucije o postizanju ravnopravnosti spolova: izazov za ljudska prava i preduvjet za ekonomski razvoj*, usvojenu na Šestoj ministarskoj konferenciji o ravnopravnosti žena i muškaraca (Stockholm, 8–9. lipnja 2006), kao i strateških ciljeva i aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, naročito u dijelu H (*Institucionalni mehanizmi za unapređenje položaja žena*);

- iii. postojanje i izričito priznavanje pravne osnove za uvođenje posebnih mjera, što podrazumijeva pozitivne mjere ili privremene posebne mjere, prema članku 4. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*;
- iv. postojanje i provođenje obveza da se usvaja i provodi strategija rodno osviještene politike, što podrazumijeva postojanje rodnoga proračuna i rodno utemeljene analize/procjene utjecaja mjera/politika s obzirom na spol/rod u svim područjima vladanja i jasno identificiranje sudionika odgovornih za njihov razvoj, primjenu i ocjenjivanje;
- v. usvajanje/postojanje i djelotvorna provedba periodičnoga nacionalnog operativnog plana za ravnopravnost spolova; postojanje pokazatelja za mjerenje rezultata toga plana i napretka postignutoga u njegovoj provedbi jer se tako podržava sustavno i redovito izvješćivanje; eventualna revizija aktivnosti i strategija, čime bi se pospješilo postizanje ciljeva tih operativnih planova;
- vi. razvoj i primjena adekvatnih informacijskih i komunikacijskih strategija kojima se potiče razumijevanje i stvaranje općega konsenzusa oko razvoja nacionalne politike za ravnopravnost spolova; promicanje i provedba tih strategija; kreiranje javnoga mnijenja, novih percepcija i kulturnih promjena u javnome mnijenju, što se postiže i podizanjem svijesti socijalnih organizacija i medija.

2. Osnivanje ili jačanje institucionalnih mehanizama/nacionalnoga aparata za ravnopravnost spolova

68. Institucionalni/nacionalni mehanizmi esencijalni su instrumenti koje vlade moraju uspostaviti ili ojačati da bi uklonile spolnu diskriminaciju i postigle ravnopravnost spolova.
69. Postoji opći trend diverzifikacije i umnožavanja mehanizama rodne ravnopravnosti i njihova progresivnoga uspostavljanja u raznim područjima politike i na različitim razinama moći (u parlamentima, tijelima na regionalnim i lokalnim razinama) i u neovisnim institucijama.
70. Što se tiče institucionalnih mehanizama unutar državnih struktura, ne postoje idealni, utvrđeni modeli koji bi vrijedili za sve zemlje. Ekonomska, društvena, kulturna i politička stvarnost u svakoj je zemlji različita; da bi institucionalni mehanizmi bili učinkoviti i održivi,

moraju odgovarati nacionalnomu kontekstu i biti osjetljivi na tu stvarnost.

71. Međutim neki osnovni zahtjevi za stvaranjem, jačanjem ili djelotvornim funkcioniranjem tih mehanizama mogu se istaknuti i promatrati kao pokazatelji političke volje i predanosti i kao pokazatelji strateških ciljeva država pri postizanju ravnopravnosti spolova.
72. Ti su elementi sljedeći:
 - i. dosljedna primjena strateških ciljeva i aktivnosti istaknutih u IV. poglavlju *Pekinske platforme za djelovanje*, naročito u dijelu H (*Institucionalni mehanizmi za unapređenje položaja žena*);
 - ii. mehanizmi ravnopravnosti spolova postoje na najvišoj političkoj razini, što znači da nacionalna koordinirajuća jedinica funkcionira na najvišoj razini vlade, pod izravnom nadležnošću predsjednika, premijera ili vladina kabineta, te da se na najvišim razinama ministarstava, drugih vladinih odjela ili regionalnih i lokalnih struktura moći uspostavljaju jedinice ili središnja tijela za ravnopravnost spolova;
 - iii. institucionalni mehanizmi imaju potrebne ovlasti, vidljivost, političku prepoznatljivost, potrebna financijska sredstva i ljudske resurse, a njihove aktivnosti imaju punu podršku političke moći na različitim razinama primjene;
 - iv. cijela struktura mehanizma za ravnopravnost spolova uključuje međuodjelne/međuministarske strukture s visoko pozicioniranim predstavnicima koji imaju ovlasti da donose odluke na svim relevantnim političkim područjima; tako se osigurava djelotvorno funkcioniranje rodno osviještenih politika;
 - v. ovlasti institucionalnih mehanizama imaju jasnu zakonsku osnovu s dobro definiranim funkcijama i nadležnostima koje obavezno uključuju dvostruk pristup radu vezanom za ravnopravnost spolova: 1. uvođenje posebnih politika i akcija (eventualno i pozitivnih mjera) u područja kritična za unapređenje položaja žena i za ravnopravnost spolova; 2. promicanje, nadziranje, koordinacija i ocjenjivanje uvođenja rodno osviještene politike u sve strategije i programe;
 - vi. institucionalni mehanizmi moraju unutar svojih struktura razviti rodnu ekspertizu, a kapacitete za ravnopravnost spolova uspostaviti na različitim razinama uprave i administracije; u tu svrhu trebaju razviti metode, instrumente i alate za rodne analize/procjenu utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod, utvrditi

- rodni proračun i educirati o ravnopravnost spolova i o korištenju navedenih metoda, instrumenata i alata;
- vii. resursi za ključne operativne troškove institucionalnih mehanizama (osoblje, sredstva, redovito funkcioniranje institucija) isključivo su u nadležnosti države, čak i ako se financiranje posebnih aktivnosti i projekata može osigurati iz raznih drugih izvora;
 - viii. institucionalni mehanizmi moraju razviti formalne i neformalne veze i suradnju s drugim javnim institucijama i upravom općenito;
 - ix. institucionalni mehanizmi moraju razviti formalne i neformalne veze i suradnju sa širokim spektrom organizacija civilnoga društva, ponajprije sa ženskim organizacijama i organizacijama za ljudska prava, medijima, istraživačkom i akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i drugim relevantnim društvenim akterima, kao i s međunarodnim i europskim organizacijama kojima je cilj ostvarenje ravnopravnosti spolova;
 - x. mehanizmi za ravnopravnost spolova moraju biti uspostavljeni na parlamentarnoj razini, kao i neovisne agencije i druga tijela poput pravobranitelja/pravobraniteljice koji/koje mogu zaprimati pritužbe o spolnoj diskriminaciji.

3. Izrada studija i razvijanje instrumenata za procjenu položaja žena i muškaraca i instrumenata za mjerenje napretka s obzirom na njihov položaj

73. Dok se formalna ravnopravnost spolova može postići prilično brzo (ustavnim jamčenjem toga načela, zakonskim ili posebnim normama), u praksi je to malo teže. Postizanje stvarne ravnopravnosti spolova složen je proces koji se mora redovito nadzirati i ocjenjivati.
74. Prvi je korak temeljito poznavanje stvarnoga položaja žena i muškaraca u svim područjima života, kao i zapreka na putu ravnopravnosti spolova; drugi je korak izrada strategija, planova i programa za prevladavanje tih prepreka, a treći je korak provedba tih strategija i planova i njihovo redovito procjenjivanje i ocjenjivanje, a taj proces zahtijeva adekvatne alate i instrumente za mjerenje napretka.
75. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država da ispune te obveze jesu sljedeći:
 - i. razvoj i usvajanje kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja nužnih za upoznavanje stvarnoga života žena i muškaraca; tako bi se

- mjerile promjene i napredak u situacijama u kojima se zahtijeva postizanje ravnopravnosti spolova;
- ii. redovito prikupljanje i analiziranje rodnih statistika i drugih podataka potrebnih za prikaz indikatora, ili pomoću posebnih istraživanja ili uključivanjem rutinskih rodno relevantnih varijabla u glavna, redovita istraživanja; u obama slučajevima ključno je sudjelovanje tijela odgovornih za statistički sustav;
 - iii. uključivanje jasnih ciljeva, vremenskih okvira i mjerila u politike i programe usvojene radi postizanja ravnopravnosti spolova i redovito nadziranje njihove provedbe;
 - iv. usvajanje/postojanje alata i instrumenata za rodno utemeljene analize/procjene utjecaja mjera/politika s obzirom na spol/rod na zakone i politiku (kontrolne liste, priručnici, statistike, upitnici, posebni računalni programi, istraživanja, prognoze ili drugi slični alati) i za rodni proračun; te prakse moraju postati rutina u osmišljavanju politike, i prije i poslije njezina planiranja i provedbe;
 - v. postojanje i podrška studijama i istraživanjima o rodnim odnosima; to znači da moraju postojati ženski studiji i rodni studiji na sveučilištima i u drugim istraživačkim institucijama te da se mora voditi briga o njihovu financiranju.

4. Uspostava suradnje i partnerskih odnosa

76. S obzirom na to da se ravnopravnost spolova tiče svih članova društva, u njezino postizanje moraju biti uključeni dječaci i muškarci. Njihova je uloga odlučujuća i instrumentalna za postizanje toga cilja koji će imati pozitivan učinak na živote djevojčica i dječaka, žena i muškaraca te ih dodatno obogatiti.
77. Uspostava i razvoj djelotvornih kanala za suradnju i partnerstvo u svim područjima i na svim razinama vladajućih i administrativnih struktura te između vlade i organizacija civilnoga društva smatra se važnom strategijom za učinkovito promicanje ravnopravnosti spolova koje se kao zajednički cilj tiče cijeloga društva.
78. Ženske nevladine organizacije i nevladine organizacije za ljudska prava, socijalni partneri, znanstveni i istraživački instituti i mediji najvažnije su organizacije civilnoga društva čija je međusobna suradnja iznimno važna za postizanje ravnopravnosti spolova.

79. Elementi koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država da postignu te opće ciljeve jesu sljedeći:
- i. uspostava strategija kojima se dječake i muškarce uključuje u proces promicanja ravnopravnosti spolova;
 - ii. kreiranje/postojanje međusektorskih struktura s visoko pozicioniranim predstavnicima iz svih područja politike i na svim razinama politike odgovornima za planiranje, koordinaciju, provedbu i ocjenjivanje uvođenja rodno osviještene politike u sve strategije i programe;
 - iii. izrada/postojanje redovitih kanala za institucionalizirani dijalog i suradnju s organizacijama civilnoga društva koje se bave ravnopravnošću spolova, kao što su ženske organizacije i organizacije za ljudska prava; one moraju biti uključene u savjetodavna tijela, a isto tako moraju biti uspostavljene redovite savjetodavne procedure u vezi s politikama i programima za ravnopravnost;
 - iv. izrada/postojanje programa tehničke/financijske pomoći za organizacije civilnoga društva, posebice za ženske organizacije i organizacije za ljudska prava, čime se podupire njihov rad na postizanju ravnopravnosti spolova; redovito procjenjivanje razvoja projekata u tome kontekstu;
 - v. uspostava redovitoga dijaloga/suradnje s organizacijama civilnoga društva (medijskim organizacijama, socijalnim partnerima, istraživačkim i znanstvenim institucijama, profesionalnim organizacijama i grupama s posebnim interesima) s ciljem podizanja svijesti o ravnopravnosti spolova;
 - vi. redovita ocjena suradnje i partnerstva s organizacijama civilnoga društva u razvijanju i implementiranju programa i projekata za postizanje ravnopravnosti spolova (broj programa/projekata, ciljana publika, stupanj postignutoga uspjeha itd.);
 - vii. djelotvorna suradnja na regionalnim i međunarodnim razinama, suradnja na bilateralnim i transnacionalnim projektima te razmjena iskustava i dobrih praksi.

Memorandum s objašnjenima uz Preporuku Rec (2007) 17

1. POVIJESNA I KONCEPTUALNA POZADINA

1. Jednako pravo žena i muškaraca na uživanje univerzalnih ljudskih prava osnovno je načelo glavnih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava i općeprihvaćeno je u međunarodnome zakonodavstvu.
2. U procesu koji je započeo prije nekoliko desetljeća veći je dio međunarodne zajednice usvojio različite pristupe i izraze povezane s tim načelom. Opća zabrana diskriminacije na brojnim osnovama, tako i na onoj spolnoj, bila je prvi korak u tome procesu, pa je taj pristup uključen u *Povelju Ujedinjenih naroda* 1945. godine i u *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* 1948. U dvama sporazumima usvojenima 1966. godine, *Međunarodnome paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* i *Međunarodnome paktu o građanskim i političkim pravima*, koji zajedno s *Deklaracijom* čine širok okvir doktrine za ljudska prava, ide se još dalje te se priznaje jednako pravo ženama i muškarcima na uživanje svih prava istaknutih u navedenim sporazumima.
3. U drugome pristupu, u svijetu prihvaćenome naročito 50-ih i 60-ih godina, naglasak je stavljen na različite oblike diskriminacije žena u nekim područjima. Tada su usvojene brojne konvencije koje su identificirale najkritičnije aspekte neravnopravnosti spolova, i to u vezi sa zapošljavanjem, plaćama, zaštitom majčinstva, političkim i bračnim pravima.
4. U sedamdesetima je došlo do daljega razvoja, što se veže posebice uz proslavu Međunarodne godine žena (1975) i uspostavu Desetljeća za žene Ujedinjenih Naroda (1976–1985). Zbog toga su pitanja vezana za žene i ravnopravnost dobila nov legitimitet u promišljanjima na međunarodnoj razini. *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, koju je Opća skupština usvojila 1979. godine, postala je referentni

dokument na svjetskoj razini, a njezinim su odredbama pokrivena nova područja. Iako je naslov i dalje usmjeren na ukidanje diskriminacije žena, u odredbama se ide dalje od toga stava te se ističe da se moraju stvoriti uvjeti za postizanje stvarne ravnopravnosti žena u svim područjima života i da države članice moraju bez odgađanja ispuniti takve uvjete te formalno i stvarno jamčiti jednaka prava. Započelo je usvajanje globalnoga i horizontalnoga stava o utjecaju prava žena na ravnopravnost, što će se i dalje razvijati.

5. Slični se pristupi mogu naći na razini Vijeća Europe. U članku 14. *Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*, usvojene 1950. godine, također se slijedi koncept spolne nediskriminacije koja je stavljena na vrh liste osnova za diskriminaciju. *Protokol br. 12*, koji je usvojen 2000. godine i nedavno je stupio na snagu, predstavlja nov napredak jer proširuje odredbu na uživanje svih prava određenih zakonom, a ne samo prava uključenih u *Konvenciju*, kako je bilo ranije.
6. S druge strane progresivno razmišljanje na razini Vijeća Europe vodilo je novomu i dubljemu razumijevanju ravnopravnosti žena i muškaraca. Godine 1988. Odbor ministara usvojio je *Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca*, prvi dokument u kojemu se ističe da je “ravnopravnost među ženama i muškarcima načelo ljudskih prava” i “*sine qua non* demokracije i imperativ socijalne pravde”. Ona je postala stvarni i politički orijentir te ostaje referentni tekst o stavovima i politici Vijeća Europe o ravnopravnosti spolova. Ne samo da *Deklaracija* potvrđuje načelo ljudskih prava nego i ocrta njegove posljedice u okviru doktrine ljudskih prava i u osmišljavanju politike i strategija koje iz njega proizlaze. Ističu se i područja u kojima valja provesti neke akcije da bi se postigla ravnopravnost spolova.
7. U skladu s tim priznanjem od održavanja Svjetske konferencije o ljudskim pravima (Beč, 1993) međunarodna zajednica također proklamira ljudska prava žena kao neotuđiv, integralan i neizdvojit dio općih ljudskih prava.
8. Takvi su stavovi dalje razrađeni na razini Vijeća Europe. U *Deklaraciji o ravnopravnosti žena i muškaraca kao osnovnome kriteriju demokracije*, usvojenoj na Četvrtoj europskoj ministarskoj konferenciji o ravnopravnosti žena i muškaraca (Istanbul, 1997), jasno se ističe da je “postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca sastavni dio procesa koji vodi u istinsku demokraciju”. Tako je definitivno uspostavljena čvrsta veza

između koncepata o ravnopravnosti spolova, demokracije i ljudskih prava, čime se otvaraju novi horizonti u sagledavanju pitanja o ženama i ravnopravnosti spolova.

9. S pravom možemo reći da se stavovi o ravnopravnosti spolova progresivno razvijaju te da su produbljeni i prošireni na nekoliko načina: od koncepta nediskriminacije prema pozitivnome razumijevanju izgradnje ravnopravnosti; od sektorskoga pristupa ravnopravnosti spolova prema globalnome i sveobuhvatnijemu pristupu; od isključiva ili pretežita naglasaka na položaj žena prema promatranju žena i muškaraca kao nužnih partnera u socijalnoj promjeni i u međusobnim rodnim odnosima; od marginaliziranja toga pitanja u odnosu na opća politička pitanja do zauzimanja centralne pozicije među općim političkim pitanjima jer je ravnopravnost spolova duboko povezana s općim ljudskim pravima, njihovom zaštitom, promocijom i ispunjenjem.
10. Budući da su ljudska prava univerzalna, namijenjena su stvarnim osobama, ženama i muškarcima, a ne nekim neutralnim ljudskim bićima. U tim okvirima nije više moguće govoriti o ljudskim pravima i njihovoj realizaciji u neutralnim terminima. Realizacija ljudskih prava utjelovljena je u stvarnim osobama, a potpuno uživanje tih prava jest pravo žena i muškaraca u specifičnim situacijama i uvjetima. Prepreke koje stoje na putu jednakomu uživanju tih prava, tj. prepreke ravnopravnosti spolova, također mogu biti rodno specifične, povezane s položajem žena i muškaraca koji je definiran poviješću, kulturom i društvenim okolnostima i kao takav se mora sagledati. Takav pristup omogućuje usvajanje pozitivnih akcija/posebnih privremenih mjera koje se ne mogu smatrati diskriminirajućima jer se koriste za prevladavanje ranijih oblika diskriminacije u određenim okolnostima i za ubrzanje uspostave ravnopravnosti spolova.
11. U međunarodnome je promišljanju sve prisutnija svijest o važnosti roda – činjenici bivanja muškarcem ili ženom – te svijest o značenju ravnopravnosti spolova, sa svime što to implicira u odnosu na povijesnu pozadinu, društvene organizacije i kulturno razumijevanje. To je ključni element dobre vladavine čiji je cilj postizanje demokracije i ispunjenje ljudskih prava.
12. Takva perspektiva doista postoji u dokumentima usvojenima na UN-ovim svjetskim konferencijama i samitima devedesetih godina:

ravnopravnost spolova tumači se kao bitan čimbenik pri suočavanju s globalnim problemima modernoga svijeta, dakle s problemima povezanim s okolišem i razvojem (Rio, 1992), ljudskim pravima (Beč, 1993), stanovništvom i razvojem (Kairo, 1994) i održivim socijalnim razvojem (Kopenhagen, 1995).

13. Ta nova perspektiva naročito je aktualna u zadnjemu desetljeću, od 1995. godine naovamo, a postoji i svijest o potrebi njezine praktične realizacije. U tome se smislu osobito mora istaknuti važnost Četvrte svjetske konferencije o ženama (Peking, 1995) te *Deklaracije i Platforme za djelovanje* usvojenih na toj konferenciji. Danas nije dovoljno samo donijeti formalnu odredbu koja brani spolnu diskriminaciju ili proglasiti da je ravnopravnost spolova jedno od načela ljudskih prava; nije dovoljno ni uspostaviti standarde za postizanje tih prava u različitim područjima. Izazov je našega vremena potpuna provedba načela i standarda o ravnopravnosti spolova uspostavljenih da bi se ostvarile pozitivne promjene u životima ljudi, a postojeća bi se formalna ravnopravnost transformirala u stvarnu ravnopravnost.

2. RAZLOZI I SVRHA USVAJANJA PREPORUKE

14. Središnja je misija Vijeća Europe jamčenje i promicanje pluralističke demokracije, vladavine zakona te ljudskih prava i sloboda. Sastavni je dio te misije rad na promicanju i postizanju ravnopravnosti spolova. Da bi se ostvarili navedeni ciljevi, usvojeni su određeni zakonski instrumenti i važan korpus drugih dokumenata kao što su deklaracije, preporuke, rezolucije, operativni planovi i izvješća raznih grupa stručnjaka o rezultatima, preprekama na koje se naišlo i inovativnim strategijama za postizanje ravnopravnosti spolova. Oni su izrađeni i usvojeni da nadopune normativni okvir postavljanjem standarda u područjima gdje neravnopravnost na različite načine i u različitoj mjeri utječe na žene i/ili gdje je uključenost muškaraca i stvaranje partnerstva između žena i muškaraca ključno za uspješan put prema društvu u kojemu je prevladana neravnopravnost spolova.
15. Uspostavljeni su sustavi nadziranja za osiguranje učinkovite provedbe međunarodnih sporazuma, a druge nadzorne aktivnosti i izvješća omogućuju provedbu istraživanja i procjenu napretka u postizanju ravnopravnosti spolova. Takvi nadzorni mehanizmi osiguravaju provjeru načina na koji države članice Vijeća Europe izvršavaju

svoje obveze određene međunarodnim pravnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava i provode svoje obveze oko postizanja stvarne ravnopravnosti spolova definirane u drugim pravnim i programskim tekstovima Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe.

16. U sklopu tematske nadzorne procedure iz 2003. Odbor je ministara također ispitao rezultate koje su u nastojanju da postignu ravnopravnost žena i muškaraca ostvarile države članice Vijeća Europe.¹ Nakon što je razmotrio odgovore država članica o nacionalnim mehanizmima za osiguravanje jednakih prava za žene i muškarce, usklađenih s relevantnim instrumentima Vijeća Europe i s kompilacijom komentara koje je pripremio Nadzorni odjel Uprave za strateško planiranje Vijeća Europe, Odbor ministara zatražio je da se izradi *Preporuka o minimalnim standardima ravnopravnosti između žena i muškarca*, što se odnosi i na nacionalne mehanizme ravnopravnosti.
17. Ako usporedimo današnje nejednakosti između žena i muškaraca s onima koje su postojale prije par desetljeća, ostaje neporeciva činjenica da se žene i muškarci još uvijek ne tretiraju jednako unatoč velikomu postignutom napretku te da politike, metode i strategije za ostvarenje ravnopravnosti spolova koje se koriste u državama članicama Vijeća Europe još uvijek nisu potpuno implementirane.
18. Ova Preporuka dodatna je potvrda uloge Vijeća Europe u postavljanju standarda, a cilj joj je podržavanje praktične realizacije obveza koje države članice imaju oko nastavljanja i ubrzavanja ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova.
19. U tome su smislu obveze država članica izvan stroge nadležnosti vlada i odnose se na sve razine svih državnih tijela. Zbog toga se razloga indikatori političke spremnosti i obveze odnose na države, a ne samo na vlade.

3. DEFINICIJA I OPIS KONCEPATA I ALATA

20. Za potpuno razumijevanje značenja i svrhe ove Preporuke nužne su neke definicije i opisi koncepata i alata. Te definicije i opisi preuzeti su iz instrumenata i dokumenata Vijeća Europe i Ujedinjenih naroda.

¹ U skladu s obvezama država članica (CM/Monitor (2003) 15).

- **Ravnopravnost spolova/rodna jednakost** označava jednaku vidljivost, osnaženost i sudjelovanje obaju spolova u svim područjima javnoga i privatnoga života. Rodna jednakost suprotna je rodnoj nejednakosti, a ne rodnoj razlici i usmjerena je na promicanje punopravnoga sudjelovanja žena i muškaraca u društvu. Podrazumijeva jednako prihvaćanje i vrednovanje razlika između žena i muškaraca i različitih uloga koje imaju u društvu. Rodna jednakost uključuje pravo na različitost. To znači da se u obzir uzimaju postojeće razlike između žena i muškaraca koje se odnose na klasu, političke stavove, religiju, etnicitet, rasu i seksualnu orijentaciju. Rodna jednakost znači da valja propitivati daljnje mogućnosti, mijenjati društvene strukture koje pridonose održavanju neravnopravnih odnosa moći među ženama i muškarcima i postići bolju uravnoteženost u raznim ženskim i muškim vrijednostima i prioritetima.²
- **Diskriminacija žena** jest svako razlikovanje, isključenje ili ograničenje na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama, bez obzira na njihovo bračno stanje, ugrozi ili onemogućí priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkome, gospodarskome, društvenome, kulturnome, građanskome ili kojemu drugom području.³
- **Izravna diskriminacija** javlja se kada razlike u postupanju prema ženama i muškarcima izravno i isključivo proizlaze iz razlike u spolu i iz karakteristika muškaraca ili žena, za što ne postoji objektivno opravdanje.⁴
- **Neizravna diskriminacija** javlja se kada zakon, politika ili program ne izgledaju diskriminirajuće, ali imaju diskriminirajući učinak u primjeni. Taj se oblik diskriminacije može javiti na primjer kad su žene zbog postojećih nejednakosti u nepovoljnome položaju u odnosu na muškarce pri uživanju određene prilike ili povlastice. Primjena rodno neutralnoga zakona može postojeće nejednakosti ostaviti netaknutima ili ih pogoršati.⁵

² *Rodno osviještena politika – konceptualni okvir, metodologija i prezentacija dobrih praksi*. Završno izvješće o aktivnostima skupine stručnjaka o rodno osviještenim politikama (EG-S-MS), EG-S-MS (98), drugo izdanje, Vijeće Europe.

³ *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, članak 1.

⁴ Opći komentar br. 16 (2005) – Jednako pravo muškaraca i žena na uživanje svih gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava (članak 3. *Međunarodnoga pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*) Odbora za gospodarska, socijalna i kulturna prava (E/C.12/2005/4, 11. kolovoza 2005).

⁵ *Ibidem*.

- **Paritetna demokracija** podrazumijeva potpunu integraciju žena u sve razine i u sva područja funkcioniranja demokratskoga društva pomoću multidisciplinarnih strategija, i to na osnovama jednakima kao za muškarce.⁶
- **Uravnotežena zastupljenost** žena i muškaraca u političkome i javnome odlučivanju podrazumijeva da zastupljenost žena i muškaraca u bilo kojem tijelu koje donosi odluke u političkome ili javnome životu ne smije biti ispod 40%.⁷
- **Positivne mjere.** Jasno je prihvaćeno da zaštita od diskriminacije nije dovoljna za osiguranje jednakoga postupanja prema ženama i muškarcima u praksi. To znači da u različitim situacijama valja različito postupati. U različitim međunarodnim konvencijama i drugim pravnim tekstovima koji sadrže definiciju koncepta diskriminacije nalazi se i definicija koncepta pozitivnih mjera. Te se definicije razlikuju ovisno o zakonskome instrumentu. Međutim postoji određen uzorak koji pokazuje kada se nejednako postupanje ne smatra diskriminirajućim. Najvažnije kategorije mjera koje opravdavaju nejednako postupanje jesu “zaštitne mjere”, “izuzeća od zabrane diskriminacije kod zapošljavanja kada priroda posla i stvarni i odlučujući uvjet obavljanja posla to zahtijeva” i “pozitivne mjere za promicanje ravnopravnosti”.

Zbog isprepletenosti konceptata pozitivne akcije i nediskriminacije pozitivne mjere moraju biti definirane u okvirima svake pojedinačne konvencije ili u okvirima svakog nacionalnog zakona. Zato je iznimno teško osmisliti jednu, sveobuhvatnu ili opću definiciju pozitivnih mjera. U poglavlju “Opis pravne osnove” donose se brojne definicije koje se javljaju u međunarodnim pravnim tekstovima, zajedno s analizom svakog instrumenta. To je napravljeno zato da u jednome dokumentu budu dostupni svi glavni tekstovi koji uključuju referencije na pozitivne akcije.⁸

⁶ *Konačni izvještaj o aktivnostima Stručne skupine za jednakost i demokraciju*, str. 11, Izdanja Vijeća Europe, 1996.

⁷ *Preporuka Rec (2003) 3 Odbora ministara država članica o ravnopravnome sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome odlučivanju*, Vijeće Europe.

⁸ *Konačni izvještaj o aktivnosti Stručne skupine za pozitivne mjere u području ravnopravnosti žena i muškaraca*, EG-S-PA (2000) 7, Vijeće Europe.

- **Privremene posebne mjere** usmjerene su na ubrzavanje ostvarivanja *de facto* jednakosti među muškarcima i ženama i ne smatraju se diskriminacijom, ali ni na koji način ne smiju uzrokovati održavanje nejednakih ili različitih mjerila. Ove se mjere moraju prestati provoditi čim se uspostave jednake prilike i ostvari jednako postupanje prema ženama i muškarcima.⁹
- **Rodno osviještena politika** (engl. *gender mainstreaming*) jest (re)organizacija, unapređivanje, razvoj i evaluacija političkih procesa na način da je perspektiva ravnopravnosti spolova uključena u sve politike na svim razinama i stupnjevima, od strane aktera uključenih u donošenje političkih odluka.¹⁰
- **Procjena utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod** ima svoje korijene u zaštiti okoliša i tipičan je primjer postojećega političkog alata prilagođenoga korištenju u rodno osviještenoj politici. Procjena utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod omogućuje ispitivanje i provjeru danoga političkog prijedloga da bi se detektirali i procijenili njegovi različiti učinci na žene i muškarce te da bi se nejednakosti mogle ispraviti prije odobrenja prijedloga. Analiza iz rodne perspektive pomaže da se uvidi jesu li uzete u obzir potrebe žena i muškaraca i da li im se jednako pogoduje tim političkim prijedlogom. Onima koji osmišljavaju politike omogućava da te politike razviju s razumijevanjem socioekonomske realnosti žena i muškaraca i (rodnih) razlika. Procjena utjecaja mjera/politika s obzirom na spol/rod može se primjenjivati u zakonodavstvu, političkim planovima, političkim programima, proračunima, konkretnim akcijama, prijedlozima zakona i izvještajima ili pozivima na istraživanja. Metode procjene utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod ne moraju se primjenjivati samo na politike u izradi, nego i na one koje već postoje. Može ih koristiti administracija, ali i vanjski akteri; u oba slučaja zahtijeva se znatna količina znanja o rodnim pitanjima. Prednost je tih alata u tome što daju vrlo preciznu sliku učinaka određene politike.¹¹

⁹ *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, članak 4.

¹⁰ *Rodno osviještene politike – konceptualni okvir, metodologija i prezentacija dobrih praksi*. Završno izvješće o aktivnostima skupine stručnjaka o rodno osviještenim politikama (EG-S-MS), EG-S-MS (98), drugo izdanje, Vijeće Europe.

¹¹ *Ibidem*.

- **Rodni proračun** podrazumijeva primjenu rodno osviještene politike u procese planiranja, izrade i korištenja proračuna. Odnosi se na rodno utemeljenu procjenu proračuna, uključivanje rodne perspektive u sve razine proračunskih procesa i prestrukturiranje prihoda i troškova s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova.¹²

4. KOMENTARI PREPORUKE

4.1 Opseg primjene Preporuke

21. Opseg primjene Preporuke vrlo je širok jer je ravnopravnost spolova temeljno načelo koje se odnosi na sva područja i na sve aspekte života. U svakome od njih rad na postizanju načela ravnopravnosti spolova zahtijeva usvajanje zakona i normâ za uspostavu formalne jednakosti ili jednakosti *de jure*. No zakoni i norme nisu dovoljni: da bi se postigla stvarna ravnopravnost ili ravnopravnost *de facto*, valja provesti potpunu primjenu tih zakona i normâ i usvojiti politike i programe koji im omogućuju pravi učinak. Zato je polje koje ova Preporuka pokriva iznimno široko, i kad je riječ o područjima na koja se odnosi i kad je riječ o ciljevima koje podrazumijeva.
22. Uzmemo li se u obzir osobe na koje se Preporuka odnosi, postizanje ravnopravnosti spolova očito se tiče svih osoba, žena i muškaraca. No kako su žene uglavnom pogođene različitim oblicima rodne nejednakosti, formulacije su često usmjerene na njihovu specifičnu situaciju. S druge strane kada se govori o ženama, očito je da se to odnosi na žene svih dobnih skupina, od djetinjstva do adolescencije, zrele dobi i starosti. Kad su odredbe ili zahtjevi posebno važni za mlade žene/djecu, koristi se formulacija “žene i djevojčice”.
23. Na uvodni se dio nastavlja prvi samostalni dio, *Opći standardi*, osnovna načela kojima se stvara okvir za sve akcije namijenjene postizanju ravnopravnosti spolova. Ta su načela izričito navedena i nadopunjena objektivnim zahtjevima nužnima da bi akcije postale operativne.
24. U drugome dijelu, *Standardi u posebnim područjima*, podsjeća se na osnovna načela u raznim političkim područjima i ključnim aspektima

¹² *Konačni izvještaj Stručne skupine za rodni proračun* (EG-S-GB), EG-S-GB (2004), RAP FIN, Vijeće Europe.

života u našem društvu te na objektivne elemente koji ukazuju na političku volju država da postignu ravnopravnost spolova u tim područjima.

25. Ta se određena područja mogu svrstati u različite skupine prema svojoj specifičnoj prirodi. Prvo se odnosi na one aspekte društvenoga života u kojima se uglavnom odvija integracija i participacija žena i muškaraca (na privatni i obiteljski život, ekonomski život, javni i politički život) te na mogućnost usklađivanja tih različitih područja. Drugo je usmjereno na ona pitanja koja korespondiraju s uživanjem osnovnih osobnih prava (na obrazovanje i kulturu, socijalnu zaštitu, zdravstvo itd.).
26. S druge strane ta posebna područja također uključuju i posebno kritične aspekte koji uglavnom utječu na živote žena i njihova ljudska prava i onemogućuju postizanje ravnopravnosti spolova: nasilje nad ženama, trgovanje ljudima u svrhu seksualnoga ili komercijalnoga iskorištavanja, pozicija žena u konfliktima i postkonfliktnim situacijama itd.
27. Posebna je pozornost posvećena ulozi medija kao mogućih čimbenika promjene u postizanju ravnopravnosti spolova te ranjivim skupinama žena izloženih višestrukoj diskriminaciji, dakle ne samo diskriminaciji na osnovi spola nego i na osnovi drugih čimbenika povezanih s rasom, bojom kože, jezikom, religijom, političkim ili drugim stavom, nacionalnim ili društvenim porijeklom, nacionalnom manjinom, imovinskim statusom, rođenjem ili bilo kojim drugim čimbenikom.
28. Svim je područjima zajednička potreba za zakonskim odredbama usklađenima s definiranim međunarodnim standardima koji formalno jamče ravnopravnost spolova; svim je područjima zajednička i potreba za mehanizmima koji bi stavili na snagu i nadgledali takve odredbe i osigurali pomoćna sredstva/pravni lijek za njihovu povredu. S druge su strane potrebne i koordinirane strategije, politike i planovi koji bi ženama i muškarcima omogućili punopravno i jednako uživanje ljudskih prava na svim područjima života.
29. Zato su predmet trećega dijela ove Preporuke strategije, mehanizmi i instrumenti namijenjeni definiranju čimbenika nužnih za učinkovito planiranje, provedbu i procjenu svih planova i politike. U tome je smislu također fundamentalna čvrsta i koordinirana suradnja s institucijama civilnoga društva zato što provedba ravnopravnosti spolova podrazumijeva društvenu i kulturnu promjenu koja uključuje

sve društvene čimbenike (osobe, institucije, organizacije) i utječe na njih u svim područjima i na svim razinama društva.

4.2 Uvodni dio

30. U uvodnome dijelu Preporuke podsjeća se na glavne, osnovne instrumente koji tvore normativni i programski okvir unutar kojega se mora sagledati i obraditi ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava.
31. Počevši s dokumentima Vijeća Europe, navode se osnovni instrumenti Preporuke: *Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda* i njezin *Protokol*, izmijenjena *Europska socijalna povelja* i *Deklaracija o jednakosti žena i muškaraca* koju je usvojio Odbor ministara 1988. godine. Kao što je već ranije spomenuto, ta je *Deklaracija* referentni dokument pionirskoga karaktera zbog vizije o ravnopravnosti spolova u okviru ljudskih prava i njihovih implikacija te zbog doktrine, politike i područja državne intervencije. Posebno je važna i nedavno usvojena *Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima*.
32. U ostalim nedavno usvojenim dokumentima Vijeća Europe (deklaracijama, preporukama i akcijskim planovima) ističu se neka važna područja u kojima se mora slijediti i ostvariti ravnopravnost spolova: u jeziku, medijima, političkome i javnome donošenju odluka; u situacijama vezanima za rodno uvjetovano nasilje, trgovanje ljudima i iskorištavanje; u usklađivanju profesionalnoga i obiteljskoga života; u uvođenju rodno osviještene politike u sve vladine planove itd.
33. Podsjeća se i na dokumente Ujedinjenih naroda koji odražavaju mišljenje šire međunarodne zajednice o ravnopravnosti spolova. Riječ je i o instrumentima opće prirode (*Opća deklaracija o ljudskim pravima*, njezini sporazumi i njihove odredbe o nediskriminaciji i jednakim pravima žena i muškarca) i o rodno specifičnim dokumentima (*Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* i *Pekinška platforma za djelovanje*; to su dva osnovna dokumenta koja se međusobno dopunjuju i tvore zakonodavni i programski okvir za djelovanje na svjetskoj razini).
34. Upućuje se i na relevantne instrumente Europske Unije, prvenstveno na *Ugovor o EEZ-u*, koji je izmijenjen *Amsterdamskim ugovorom*, i na *Povelju o temeljnim pravima*.

35. U uvodnome se dijelu također navodi glavni uzrok i cilj sastavljanja Preporuke: osiguravanje instrumenata koji bi pomogli prevladati postojeći jaz između ravnopravnosti *de jure* i ravnopravnosti *de facto*, jaz koji postoji u svim zemljama usprkos uspostavljanju standarda i stalnim naporima da se jaz prevlada.
36. Cilj je ove Preporuke da se od postavljanja standarda krene prema provedbi tih standarda i normâ, pa su zato definirana područja i indikatori koji bi trebali pomoći državama u postizanju ravnopravnosti spolova.
37. Ravnopravnost spolova mora se ostvariti ne samo na razini državnih institucija nego i u cijelome društvu, dakle za taj su zadatak odgovorni i nedržavni akteri koji moraju aktivno sudjelovati u njegovu rješavanju. To je jasno istaknuto u *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, u članku 2 e), gdje se od država stranaka zahtijeva “da poduzmu sve prikladne mjere kojima bi onemogućile/spriječile da bilo koja osoba, organizacija ili poduzeće diskriminira žene”.

4.3 Odredbe Preporuke

A. OPĆI STANDARDI

1. Ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava i odgovornost vladâ

38. U *Deklaraciji o ravnopravnosti žena i muškaraca*, koju je 1988. godine usvojio Odbor ministara Vijeća Europe, jasno je izrečeno da je “ravnopravnost žena i muškaraca načelo ljudskih prava koje je kao osnovno pravo podržano u mnogim međunarodnim instrumentima”. Nadalje, zaključeno je da “rodno utemeljena diskriminacija na političkome, ekonomskome, socijalnome, obrazovnome, kulturnome i bilo kojemu drugom području ometa priznanje, uživanje i korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda”.
39. Slični su stavovi izraženi i u raznim instrumentima i programima djelovanja koje je usvojila šira međunarodna zajednica. To uključuje formalno priznanje da su ženska ljudska prava integralan dio općih

ljudskih prava i da ih države moraju podržavati, poštivati i promicati. Takvi su stavovi izneseni u *Bečkoj deklaraciji i programu djelovanja* iz 1993. godine, *Kairskome programu za djelovanje* iz 1994. godine i naročito u *Pekinškoj deklaraciji i platformi za djelovanje* iz 1995. godine, koja se smatra "programom za osnaživanje žena", a u ostvarivanju ravnopravnosti spolova zahtijeva "veliku predanost vlada, međunarodnih organizacija i institucija na svim razinama".

40. Opseg odgovornosti država u promicanju ravnopravnosti spolova jasno je određen u sporazumima o ljudskim pravima, i to i u onima rodno specifičnima (*Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, koja se odnosi na sva područja života; njezini osnovni članci 1–5. odražavaju se u svim sektorskim odredbama) i u onima općim (*Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* i *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, u kojemu samostalna odredba o rodnoj jednakosti (članak 3.) pokriva sva ondje sadržana prava). Slično je i u regionalnim sporazumima, na primjer u *Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osobnih sloboda* i u izmijenjenoj *Europskoj socijalnoj povelji* u kojima članak 14, odnosno članak E, jamči uživanje svih prava bez ikakve diskriminacije, pa tako i one na osnovi spola.
41. U tome je smislu jasno da je za promicanje ravnopravnosti spolova odgovorna država i da ona mora raditi na njezinu ostvarenju, i to tako da eliminira diskriminaciju na osnovi spola i usvaja aktivne i dosljedne programe i politiku, globalne i horizontalne prirode, koji se odnose na sva politička područja i na sve razine vladavine.
42. U skladu s navedenim zahtjevima takva se politika mora sagledati i u okviru ljudskih prava i ne smije izazvati nikakve ekonomske, socijalne ili političke prilike koje bi spriječile aktivnu provedbu ravnopravnosti spolova ili bilo kojoj osobi, ženi ili muškarcu, onemogućile uživanje ljudskih prava. Kako su, s druge strane, ukidanje diskriminacije na spolnoj osnovi i postizanje ravnopravnosti spolova načela uživanja ljudskih prava, ne smije se prihvatiti ni tolerirati nijedan običaj ili tradicija koji narušavaju ta prava. Mjere poduzete da bi se iskorijenile takve tradicije i običaji moraju se dopuniti odgovarajućim mjerama kojima se u obzir uzimaju posebne potrebe žena.

2. Ravnopravnost spolova kao interes i odgovornost društva u cjelini

43. Odgovornost države elementarne je prirode i nije isključiva. Provedba i postizanje ravnopravnosti spolova uključuje i predstavlja izazov za sve aktivne snage određenoga društva: za organizacije privatnoga i javnoga sektora, ženske organizacije i organizacije za ljudska prava te za organizacije mladih, za akademske i istraživačke institucije, političke stranke, socijalne partnere itd. To se posebno odnosi na žene i muškarce na čije živote duboko utječe postojanje ili nijekanje ravnopravnosti spolova u svim područjima života. Zato ravnopravnost spolova zahtijeva strukturalnu promjenu koja utječe na sve članove društva i čijemu ostvarenju moraju pridonijeti sve aktivne snage određenoga društva.
44. Takve je stavove potvrdila međunarodna zajednica, i to ponajviše u *Pekinškoj platformi za djelovanje* iz 1995. godine, u *Izlaznome dokumentu* s posebnoga zasjedanja opće skupštine 2000. godine i u *Političkoj deklaraciji* s 49. sjednice komisije Ujedinjenih naroda o položaju žena 2005. godine. U tim se dokumentima dosljedno potvrđuje nužnost višestruke uključenosti svih društvenih aktera u realizaciju i provedbu ravnopravnosti spolova.
45. S obzirom na to da demokracija i socijalna pravda iziskuju ravnopravnost spolova, proces njezina ostvarivanja mora se redovito nadgledati i procjenjivati pomoću objektivnih instrumenta i pokazatelja. Među njima su: procjenjivanje prisutnosti žena i muškaraca u vodećim tijelima institucija i organizacija civilnoga društva, identificiranje zapreka ravnopravnomu sudjelovanju žena i muškaraca na tim instancijama, potraga za rješenjima i planovima za prevladavanje tih zapreka itd.
46. Esencijalni su alati za postizanje ravnopravnosti spolova planovi, praktične mjere, ciljevi i vremenski okviri za njezinu provedbu. Moraju biti obavezni u političkim i administrativnim institucijama. U organizacijama civilnoga društva mora se poticati njihovo dobrovoljno usvajanje.
47. Postizanje ravnopravnosti spolova zahtijeva združene napore svih društvenih čimbenika. Samo ako svi oni surađuju, mogu se prevladati povijesne i kulturne razlike između žena i muškaraca i ostvariti društvena promjena.

3. Opredijeljenost, transparentnost i odgovornost u postizanju ravnopravnosti spolova

48. Ukidanje spolne diskriminacije i progresivno postizanje ravnopravnosti spolova nije jednostavan ni linearan zadatak. Ono zahtijeva snažnu političku volju i predanost jer se ne događa samo od sebe, jednostavno i na prirodan način. Ravnopravnost spolova dovodi u pitanje *status quo* određenoga društva, što ima dugotrajne povijesne i kulturne korijene. Zato države moraju spremno, predano, kontinuirano i dosljedno ustrajati na postizanju ravnopravnosti spolova.
49. Ostvarivanje ravnopravnosti spolova treba planirati, nadgledati i pažljivo procjenjivati. Prvi je korak istinsko upoznavanje zbilje i identifikacija prepreka, drugi je korak spremnost na promjenu te usvajanje planova i programa s ciljevima i vremenskim okvirima, a treći je redovito nadziranje i procjenjivanje napretka.
50. U tome su procesu vlade odgovorne pred građanima, pa on mora biti potpuno transparentan. To znači da mora biti transparentan na političkoj razini (što se odnosi na političke partnere, prvenstveno na parlament na nacionalnoj razini i na druga predstavnička tijela na drugim razinama moći) i transparentan u odnosu na sve nedržavne sudionike, posebice u odnosu na organizacije civilnoga društva i medijske organizacije koje mogu biti pozitivni kanali za informiranje i komunikaciju. Njihova je suradnja i zainteresiranost iznimno važna za postizanje društvene promjene.

4. Ratifikacija odgovarajućih sporazuma i provedba svih odgovarajućih međunarodnih pravnih instrumenata

51. Međunarodni pravni instrumenti zaštite ljudskih prava, uključujući i rodno specifične pravne instrumente, tvore kodificiran i međunarodno priznat skup standarda za postizanje ravnopravnosti spolova. Oni moraju funkcionirati kao okvir, smjernice i direktive za zemlje koje ih ratificiraju usmjeravajući ih u njihovim naporima oko ostvarivanja ravnopravnosti spolova te zaštititi i promicanju ljudskih prava muškaraca i žena.
52. Takvi instrumenti mogu imati različite karakteristike i na različite se načine nositi s pitanjima vezanima za ravnopravnost spolova. Mogu biti

opće prirode sa specifičnim odredbama i međusektorskim odredbama o nediskriminaciji ili rodnoj jednakosti koje utječu na sve druge odredbe. Takvi su instrumenti *Opća deklaracija o ljudskim pravima* (članak 2), *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (članak 3), *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* (članak 3), *Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama* (članak 14) s pripadajućim *Protokolom 12* i izmijenjena *Europska socijalna povelja* (članak 20. i E). Nadalje ti se instrumenti mogu odnositi na opće probleme, ali uključivati rodnu dimenziju u sve svoje odredbe ili u većinu njih, kao što je u *Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima*. Konačno, ti instrumenti mogu biti rodno specifične prirode kao što je *Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*.

53. Ratifikacija svih značajnih međunarodnih zakonskih instrumenata u svim se slučajevima treba uzeti u obzir kao demonstracija ozbiljne predanosti i kao preduvjet za ozbiljno djelovanje. Ratifikacija mora biti bezuvjetna, a ako su uvjeti opravdani u vrijeme ratifikacije ili pristupanja, odmah se mora raditi na omogućavanju što bržega povlačenja ograničavajućih čimbenika. S druge strane pažnja se mora pridati i istaknutim ograničenjima koja nikada ne bi smjela biti nekompatibilna s ciljem i svrhom sporazuma o kojemu se radi.
54. Kad se međunarodni instrumenti ne mogu izravno primijeniti nakon ratifikacije, valja ih na bilo koji način izravno inkorporirati u nacionalno zakonodavstvo i aktivno ih provoditi.
55. Budući da su ti instrumenti temeljni i zakonom određeni, moraju se praktično provoditi u stvarnome životu ljudi na koje se odnose. Krajnji cilj ovih instrumenata i njihova prihvaćanja jest stvarno postizanje poštivanja prava. Taj se proces mora redovito nadgledati, i to i na nacionalnoj razini redovitim mehanizmima ocjenjivanja i na međunarodnoj razini pravodobnim ispunjenjem obveza o kojima se podnose izvještaji.

5. Usvajanje i učinkovita provedba zakona o ravnopravnosti spolova i uključivanje rodne perspektive u zakonodavstvo na svim područjima

56. Države imaju zakonsku obvezu da poštuju, štite i ispunjavaju jednaka prava žena i muškaraca na uživanje građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prava, kao i svih ljudskih prava navedenih u međunarodnim zakonskim instrumentima.
57. Obveza poštivanja prava nalaže državama članicama usvajanje zakona, politika, administrativnih mjera i programa koji će omogućiti ženama i muškarcima jednako uživanje ljudskih prava.
58. Obveza zaštite prava podrazumijeva da države članice usvoje ustavne i zakonske odredbe te administrativne mjere i programe za ukidanje svih oblika izravne i neizravne spolne diskriminacije. Osim toga moraju osnovati javne institucije, agencije i druga tijela koja štite žene od diskriminacije i promiču ravnopravnost spolova.
59. Obveza ispunjenja prava nalaže da države članice poduzmu sve potrebne korake kojima bi se ženama i muškarcima praktično osiguralo ravnopravno uživanje ljudskih prava. Te su mjere sljedeće: dostupnost i mogućnost pristupa odgovarajućim lijekovima, učinkovito sankcioniranje povrede načela ravnopravnosti spolova (uključujući i izvansudsko rješavanje sporova i alternativna rješenja sporova), razvoj i potpuna provedba politike i programa za postizanje stvarne i trajne ravnopravnosti spolova (to može zahtijevati posebne aktivnosti, kao što su pozitivne mjere ili posebne privremene mjere).
60. Međunarodni zakonski instrumenti, kojima je ravnopravnost spolova integralni aspekt i koji su usmjereni na zaštitu i promicanje ljudskih prava žena i muškaraca na jednakim osnovama, obvezuju države članice na primjenjivanje i provedbu zakona kojima se jamče navedena prava. No unatoč iznimnomu postignutom napretku spomenute međunarodne obveze još se jasno ne vide u nacionalnim zakonima. Pri uvođenju u nacionalne zakone međunarodni se standardi vrlo često neispravno promišljaju jer se pogrešno misli da je ravnopravnost spolova ograničena na jednakost pred zakonom i/ili samo na zabranu spolne diskriminacije.

61. Razumijevanje i upotreba međunarodnoga zakonodavstva u unapređenju ravnopravnosti spolova na nacionalnoj razini iznimno je važno ondje gdje se međunarodni zakon može izravno primijeniti. Načelo ravnopravnosti žena i muškaraca osnova je za uživanje svakog posebnog ljudskog prava žena i muškaraca; stoga neuspjeh u osiguravanju rodne jednakosti *de jure* i *de facto* predstavlja povredu ljudskih prava.
62. U slučaju takvih povreda pravna se pomoć mora osigurati provedbenim mehanizmima za ispitivanje slučajeva i rješavanje navodnih povreda ravnopravnosti spolova i za zabranu spolne diskriminacije. Tužbe za navodnu spolnu diskriminaciju često se odnose na situacije u kojima uključene strane nastoje, ako je moguće, sačuvati svoje međusobne odnose dok traje rješavanje spora (npr. slučajevi između poslodavaca i zaposlenika). Da bi se omogućio lakši pristup pravosudnim institucijama u slučajevima vezanima za spolnu diskriminaciju, valja promicati postupke mirenja, posredovanja i arbitriranja. Izvješća mnogih država članica Vijeća Europe pod *Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* i drugim sporazumima o zaštiti ljudskih prava otkrivaju da žene vrlo često ne traže svoja prava zakonskim sredstvima zbog iznimno dugih sudskih procedura. Zato se nezadovoljstvom zakonskim procedurama također treba pozabaviti na institucionalnoj razini, što može uključivati uspostavu pravobraniteljstva za ravnopravnost spolova ili drugih institucionalnih struktura za pritužbe/istrage. Takvim se strukturama može povjeriti rad na svim pritužbama vezanima za zabranu spolne diskriminacije i na pitanjima ravnopravnosti. No te se strukture mogu osnovati i za rad s pritužbama o diskriminaciji u posebnim područjima (zaposlenje i tržište rada).
63. Stvarna ravnopravnost spolova implicira da zakoni i njihovi učinci, politike i prakse ne podržavaju nego umanjuju i naposljetku ukidaju nepogodnosti i zapreke s kojima se žene suočavaju. Kako bi se prevladale nakupljene nejednakosti i zapreke iz prošlosti kojima su žene stalno bile izložene te oslabili ili potisnuli uvjeti koji konstantno podržavaju spolnu diskriminaciju, nacionalnim zakonima mora biti omogućeno različito postupanje, izraženo pozitivnim mjerama i privremenim posebnim mjerama.
64. Najprikladniji načini i sredstva za provedbu obveza iz međunarodnih sporazuma za zaštitu ljudskih prava i drugih međunarodnih obveza razlikuju se od jedne države članice do druge. Svaka država ima određeni prostor diskrecije u provedbi prikladnih mjera kojima

bi udovoljila obvezi da osigura ravnopravnost spolova. Ali države moraju razviti i primjenjivati nadzorne mehanizme koji bi osigurali da provedba unutarnjih zakona ne izazove nenamjerne, suprotne učinke po marginalizirane ili diskriminirane pojedince/pojedinke ili grupe, posebice žene. Osim toga sve postojeće zakone i nacрте zakona sustavno moraju ispitati institucije koje su dokazano stručne u vezi s ravnopravnošću spolova. Tako bi se osiguralo da se diskriminirajuće odredbe ne održavaju u postojećim zakonima i ne usvajaju u novim ili izmijenjenim zakonima. Iako u dubinskim zakonskim ispitivanjima uvijek pomaže pojedinačan pristup stručnjaka, standardiziran će pristup sustavno i redovito osigurati da u zakonima nema izravne ili neizravne spolne diskriminacije.

65. Pravna se znanost razvija; prioriteti se pomiču, a institucionalni okviri stalno mijenjaju i prilagođavaju novim izazovima koje donose dinamične promjene. Razvoj zakonodavstva i djelotvorna primjena zakona zahtijevaju formuliranje i provedbu smjernica koje u cijeli taj proces uključuju rodnu perspektivu. Rodna se perspektiva mora sustavno i ispravno uzeti u obzir pri kreiranju politika, izradi zakona i njihovoj provedbi. Te se dužnosti međusobno prepliću i primjenjive su na sva područja i aspekte života žena i muškaraca.

6. Ukidanje jezičnih seksizama i promicanje jezika koji odražava načela ravnopravnosti spolova

66. Kada je 1990. godine Odbor ministara Vijeća Europe usvojio *Preporuku br. R (90) 4 o uklanjanju seksizma iz jezika*, u mnogim se državama članicama koristio jezik kojim su se žene podređivale muškarcima jer se muškome rodu davala prednost pred ženskim i često se pretpostavljalo da muški rod općenito obuhvaća i muškarce i žene. Više od petnaest godina nakon usvajanja navedene *Preporuke* takva praksa još uvijek postoji u mnogim jezicima država članica Vijeća Europe unatoč postignutomu napretku, naročito u zakonskim tekstovima.
67. Nastavljajući s radom na promicanju ravnopravnosti spolova, Vijeće Europe i međunarodne organizacije na svjetskoj razini zatražile su od država članica da usvoje mjere za stvaranje uvjeta koji pogoduju postizanju ravnopravnosti spolova. Među tim uvjetima posebno je važno kulturno okruženje koje podrazumijeva usvajanje jezika usklađenoga s psihološkim, socijalnim i kulturnim promjenama u životima žena i

muškaraca, kao i s poštivanjem, zaštitom i promicanjem ravnopravnosti spolova.

68. Države članice moraju usvojiti određene smjernice i uputiti ih svim uključenim sudionicima. Zahtijeva se da jezik koji se koristi u službenim dokumentima osigurava jednaku vrijednost i jednaku vidljivost ženama i muškarcima i njihovim aktivnostima. To uključuje sljedeće dokumente: zakonske tekstove, tekstove koji se odnose na javnu politiku i programe, komunikaciju javnih službi s pojedincima, obrazovanje i medije. Države članice trebale bi i medije poticati na uporabu rodno osjetljivoga jezika. Takav jezik podrazumijeva na primjer sljedeće promjene: kad se muški oblik koristi kao univerzalan/rodno neutralan oblik, valja ga zamijeniti riječju koja nema nikakvu spolnu konotaciju ili upotrijebiti i muški i ženski oblik; za označavanje grupe koja se sastoji od žena i muškaraca valja upotrijebiti neutralnu formulaciju gdje god se može ili ženski i muški oblik navesti jedan uz drugi; treba ukinuti korištenje naziva kojima se muškarci i žene opisuju kroz svoj odnos (udovica, supruga itd.), odnosno takvi se nazivi smiju koristiti samo kada je to nužno i opravdano.
69. Nadziranje provedbe tih mjera moraju provoditi institucije za ravnopravnost spolova ili posebno ovlaštene strukture.
70. Države članice Vijeća Europe uvelike će pridonijeti ukidanju zapreka u postizanju stvarne ravnopravnosti spolova sustavnim svakodnevnim korištenjem rodno osjetljivoga jezika, naročito u javnome sektoru i u svim oblicima obrazovanja te u medijima koji su vodeći čimbenici društvene promjene.
71. Zabrinutost za ovaj problem izražena je i na svjetskoj razini. Posebno valja uzeti u obzir UNESCO-ove smjernice o tome pitanju još s kraja osamdesetih godina (vidi: *Vodič kroz rodno osviješteni jezik*, 1987. te kasnije *Smjernice za rodno neutralan jezik*, 1999) koje se često spominju u rezolucijama UNESCO-ove Opće konferencije.

B. STANDARDI U POSEBNIM PODRUČJIMA

1. Privatni i obiteljski život

72. Ravnopravnost žena i muškaraca u privatnome i obiteljskome životu općeprihvaćeno je načelo u međunarodnome promišljanju i u zakonskim instrumentima, i to i u instrumentima Vijeća Europe (u *Konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama*, članci 8. i 12. i pripadajućem joj *Protokolu 7*, članak 5, te u izmijenjenoj *Europskoj socijalnoj povelji*, članci 16, 20. i 27) i u instrumentima Ujedinjenih naroda (u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima*, članak 16, *Međunarodnome paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*, članak 10, *Međunarodnome paktu o građanskim i političkim pravima*, članak 23, *Konvenciji o pristanku na brak, najnižoj dobi za brak i registraciji braka* i *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, članak 16). Načelo ravnopravnosti žena i muškaraca u privatnome i obiteljskome životu podrazumijeva ravnopravnost u bračnim i obiteljskim vezama, a to znači da žene i muškarci imaju pravo na slobodno biranje partnera, pravo na slobodno i dobrovoljno stupanje u brak, ista prava i dužnosti za vrijeme braka i razvoda, ista roditeljska prava i dužnosti prema djeci, ista prava i dužnosti u vezi s vlasništvom i upravljanjem imovinom itd.
73. U zadnjemu su se desetljeću dogodile velike društvene promjene i promjene u obiteljskim stilovima života i u obiteljskim vezama. Tim je promjenama pridonijelo sve veće sudjelovanje žena na tržištu rada i u gospodarskome životu općenito. No iako je ta participacija pozitivna jer omogućuje stvaranje nove paradigme koja može pridonijeti ravnopravnosti žena i muškaraca, činjenica je da tu ravnopravnost ometa neodgovarajući razvoj uloge muškaraca u privatnome i obiteljskome životu.
74. Promjene se vide u većemu sudjelovanju žena i muškaraca u javnome životu, ali takve se promjene nisu dogodile u sferi privatnoga i obiteljskoga života. Stoga je napredak dvosmislen za žene. One uvelike dijele s muškarcima svijet rada, iako se i u tome svijetu često susreću s izravnim i neizravnim oblicima neravnopravnosti, dok i dalje obavljaju neproporcionalno veći dio poslova kod kuće i u obitelji.
75. S druge strane nije uvijek potpuno priznata vrijednost neplaćenoga rada koji u privatnoj sferi obavljaju uglavnom žene. To se vidi ponajprije kada

dođe do razdvajanja i razvoda jer su žene tada često u nepovoljnome položaju. Rodnoj neravnopravnosti u stvarnosti pridonose i rodni stereotipi o ženskim i muškim ulogama koji opstaju usprkos trenutačnim promjenama u tim ulogama.

76. Ozbiljne se povrede osobnih prava pojavljuju u nekim slučajevima i u ovome području, što potvrđuju primjeri prisilnoga i ranoga stupanja u brak vezani za određene zajednice u europskim zemljama. Takve situacije pogađaju i žene i muškarce, no i u takvim su zajednicama riziku izložene ponajprije mlađe žene zbog svoga podređenog položaja u društvu.
77. U svim navedenim slučajevima može biti povrijeđeno stvarno uživanje jednakih prava u obitelji i obiteljskim odnosima. Kako su ta prava predviđena vodećim međunarodnim načelima, ponajprije *Konvencijom o ukklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, vlade se moraju suočiti sa spomenutim nejednakostima i djelotvorno ih rješavati.
78. U ovoj su Preporuci naznačeni neki zahtjevi koji ukazuju na opredijeljenost i političku spremnost država da ostvare navedene ciljeve.

2. Obrazovanje, znanost i kultura

79. Pravo na obrazovanje ljudsko je pravo koje jednako moraju uživati i žene i muškarci. S jedne strane odnosi se na pristup obrazovanju, a s druge strane na jednake uvjete izbora i postignuća u obrazovanju.
80. Promatraju li se brojke, žene i muškarci imaju jednak pristup obrazovanju. Djevojčica je čak i više na različitim razinama školskoga sustava u određenome broju zemalja. No pokraj te kvantitativne jednakosti u mnogim, ako ne i u svim, europskim društvima postoje različiti oblici nejednakosti vidljivi u raširenim stereotipima o ženskim i muškim ulogama. Ti se stereotipi redovito prenose na nove generacije ponajviše zbog načina funkcioniranja školskoga sustava.
81. Spomenuti se stereotipi odražavaju u obrazovnim materijalima, u nedostatku rodne osviještenosti kod učitelja/učiteljica te u podijeljenim očekivanjima o mogućnostima dječaka i djevojčica i o prikladnim područjima obrazovanja za svaki spol. Sve to vodi u diferencirane profesionalne izbore i potencijalno nejednake buduće izgleda. Iako ne

postoji izravna diskriminacija djevojčica i žena u pristupu obrazovanju i školskome sustavu, činjenica je da svakako postoji neizravna diskriminacija vidljiva u onome što se najčešće naziva “skriveni kurikulum”.

82. Svijest o tim činjenicama sve više jača, pa su donesene zakonske odredbe, smjernice i planovi djelovanja. Pravo na obrazovanje, osposobljavanje i osobni razvoj navode i obrađuju dokumenti na svjetskoj razini (*Opća deklaracija o ljudskim pravima*, članci 26. i 27. i *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*, članci 13. i 15) i dokumenti na europskoj razini (*Protokol europske konvencije o ljudskim pravima*, članak 2. i izmijenjena *Europska socijalna povelja*, članci 10, 17. i 20). U *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, posebice u članku 10, još su 1979. godine prilično jasno određene obveze država o ukidanju spolne diskriminacije i osiguranju jednakih prava žena i muškaraca u obrazovanju, što podrazumijeva da postoje jednaki uvjeti za razvoj karijere i profesije, jednaki ispiti i nastavni plan, da se ukidaju stereotipni koncepti muških i ženskih uloga, da se jednako pristupa kontinuiranom obrazovanju, da postoje jednaki uvjeti sudjelovanja u sportskome i fizičkome obrazovanju itd.
83. U *Pekinskoj platformi za djelovanje* iz 1995. godine pod “kritičnim područjem” naslovljenim “Obrazovanje i osposobljavanje žena” ističu se manje vidljivi oblici diskriminacije. To se naročito potvrđuje u dijelu gdje se govori o potrebi stvaranja “obrazovnoga i socijalnoga okruženja u kojemu se jednako postupa prema ženama i muškarcima, djevojčicama i dječacima te ih se potiče na ostvarivanje svih mogućnosti... i u kojemu obrazovna sredstva promiču nestereotipne slike o ženama i muškarcima”.
84. Ovo je pitanje aktualno na svim razinama obrazovnoga sustava, formalnoga i neformalnoga. Kreiranje takva okruženja obveza je svake države, a podrazumijeva uključivanje načela ravnopravnosti spolova u nacionalni zakonodavni okvir o obrazovanju i osposobljavanju te uključivanje rodne perspektive u obrazovnu politiku i politiku izgradnje kapaciteta. Ti se zahtjevi ne suprotstavljaju autonomiji akademskih institucija na visokoj razini jer i one obavezno moraju poštivati načelo ravnopravnosti spolova kao jedno od načela ljudskih prava i biti odgovorne za njegovu provedbu. Provedba toga prava zahtijeva redovito procjenjivanje prisutnosti djevojčica i dječaka, žena i muškaraca na različitim razinama obrazovanja (dakle i na postdiplomskim i

istraživačkim programima) i u različitim područjima znanja (naročito u znanosti i tehnologiji u kojima su žene tradicionalno manje prisutne). Naposljetku stalno se valja truditi oko podizanja javne svijesti o ravnopravnosti spolova kako bi se promijenilo stereotipno viđenje žena i muškarca i njihove uloge u društvu.

3. Gospodarski život

85. Jedno od temeljnih načela istaknutih u relevantnim međunarodnim zakonskim instrumentima jest i pravo žena na sudjelovanje u zapošljavanju i gospodarskome životu općenito, pravo zasnovano na jednakim osnovama kao i pravo muškaraca. To sudjelovanje podrazumijeva razne aspekte koji su progresivno razmatrani u navedenim instrumentima. Opće i specifične odredbe o ovome pitanju navode se u dokumentima na svjetskoj razini: u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* (članak 23), u *Međunarodnome paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* (članci 7. i 10), u nizu konvencija Međunarodne organizacije rada (100, 111, 156. i 183) i u *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (posebice članak 11).
86. Neke od odredaba razmatrane u tim instrumentima jesu sljedeće: odredbe o nediskriminaciji pri zapošljavanju i odabiru zanimanja, jednake naknade za jednaki rad ili za rad jednake vrijednosti, pravo na jednake uvjete pri zapošljavanju, primjena jednakih kriterija za odabir pri zapošljavanju, pravo na slobodan odabir profesije i zanimanja, jednako pravo na razvoj karijere i unapređenje, sigurnost na radnome mjestu i sve pogodnosti i uvjeti službe, pravo na stručno osposobljavanje, zabrana diskriminacije žena na osnovi bračnoga statusa ili materinstva, zaštita materinstva i obiteljskih obveza itd.
87. O istim se pitanjima razmišlja i brine i na europskoj razini, u Vijeću Europe i u Europskoj Uniji, pa su usvojeni zakonski i politički standardi o nekoliko dimenzija ravnopravnosti spolova u svijetu rada i u gospodarskome životu. Glavni pravni instrument o pitanjima rada i socijalnih i ekonomskih prava na razini Vijeća Europe predstavlja izmijenjena *Europska socijalna povelja* (članci 1, 4, 8, 20, 26. i 27) koja uključuje posebne odredbe o pravima na jednake uvjete i jednako postupanje pri zapošljavanju i odabiru zanimanja, bez spolne diskriminacije. U njoj se ustvrđuje i da različito postupanje prema ženama i muškarcima, opravdano objektivnim i prihvatljivim razlozima,

ne treba smatrati diskriminirajućim. Na taj se način omogućuje primjena pozitivnih mjera kojima bi se ubrzalo postizanje ravnopravnosti.

88. U nekoliko se dokumenata na razini Europske Unije navode posebne odredbe vezane uz ovo pitanje. Riječ je o *Ugovoru o osnivanju Europske Zajednice*, izmijenjenome *Amsterdamskim ugovorom*, o nekoliko direktiva iz 1975. godine i o *Povelji o temeljnim pravima*. Odredbe koje se spominju jesu sljedeće: jednake plaće, jednako postupanje pri zapošljavanju, stručnome osposobljavanju, unapređenju i radnim uvjetima, zaštita trudnoće i materinstva, očinstva i roditeljskoga dopusta, pomicanje tereta dokazivanja u slučajevima spolne diskriminacije, promjene u pristupu i nabavi roba i usluga itd.
89. O ravnopravnosti spolova u gospodarskome životu raspravljalo se na Šestoj ministarskoj konferenciji o jednakosti žena i muškaraca Vijeća Europe (Stockholm, lipanj 2006) čija je tema bila "Ljudska prava i gospodarski izazovi u Europi – rodna jednakost". U rezoluciji i operativnome planu usvojenima na Konferenciji istaknuta je globalna i sveobuhvatna priroda zahtjeva za ravnopravnost spolova, a posebno se naglašavaju njezini učinci na gospodarski razvoj.¹³
90. Bez obzira na opsežne međunarodne standarde i smjernice i na nacionalne zakone u kojima se inzistira na učinkovitoj primjeni navedenih načela činjenica je da na terenu često postoji rezistentna, izravna i neizravna, diskriminacija žena.
91. Ovo je područje posebno kritično i u njemu se položaj žena uvelike mijenjao u zadnjih nekoliko desetljeća, što je istaknuto i u *Pekinskoj platformi za djelovanje*. U mnogim se zemljama naglo povećao broj žena koje su ušle na formalno tržište rada i ondje ostale. To se može smatrati pozitivnim indikatorom i demokratskoga sudjelovanja i samorealizacije žena, njihove ekonomske neovisnosti i mogućnosti da odrede vlastiti život. Ipak, status žena pri zapošljavanju i u gospodarskome životu općenito još nije jednak muškome statusu.
92. Čak i kad su žene kvalificiranije, ta se činjenica ne odražava ekvivalentno na njihov položaj u svijetu rada. To je posebice vidljivo po njihovu pristupu razinama na kojima se donose odluke, po dostupnosti određenoga

¹³ Vidi i *Preporuku 1700* (2005) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o diskriminaciji žena kao radne snage i na radnome mjestu.

radnog mjesta, po situacijama unutar struke, po napredovanju u karijeri ili plaći, gdje su žene suočene sa specifičnim zaprekama koje njihov položaj čini nejednakim položaju muškaraca i to je protivno načelima demokracije i socijalne pravde.

93. Nužno je da se države više trude oko usvajanja ili poboljšanja i potpune primjene zakonskih odredaba u skladu s definiranim standardima. To podrazumijeva sankcioniranje nepridržavanja ili povrede tih standarda, nastojanje da se osmisli i usvoji djelotvornija politika te da se njezina primjena pažljivo nadzire. Koristan instrument za postizanje promjena u ovome području može biti neiscrpan popis indikatora uključen u ovu Preporuku.

4. Politički i javni život

94. Općepriznato je da je uvjet za demokraciju i znak njezina djelotvornoga funkcioniranja punopravno sudjelovanje žena i muškaraca u političkome i javnome životu i na razinama odlučivanja u institucijama – vladama, parlamentima, regionalnim i lokalnim institucijama moći, tijelima javne uprave i vladinim savjetodavnim tijelima.
95. Pravo svih ljudi na sudjelovanje u javnim poslovima i političkome životu na svjetskoj je razini proglašeno u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* (članak 21) i u *Međunarodnome paktu o građanskim i političkim pravima* (članak 25). U *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, koju su ratificirale sve države članice Vijeća Europe, u članku 7. jasno se ističe da “će države stranke poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi ukinule diskriminaciju žena u političkome i javnome životu zemlje”.
96. Isto se tako u *Pekinskoj platformi za djelovanje* u dijelu poglavlja “kritična područja”, naslovljenome “Žene na položajima moći i odlučivanja”, navodi da će “ostvarenje jednakoga sudjelovanja žena i muškaraca u donošenju odluka stvoriti ravnotežu koja vjerodostojnije odražava strukturu društva, pa je nužna za jačanje demokracije i promicanje njezina ispravnoga funkcioniranja”.
97. Na europskoj se razini isto pitanje provlači kroz stavove Vijeća Europe još od osamdesetih godina. Na nekoliko ministarskih konferencija o ravnopravnosti žena i muškaraca usvojene su smjernice za djelovanje

kojim bi se ostvarilo jednako sudjelovanje žena i muškaraca u političkome i javnome životu (Strasbourg 1986, Beč 1989, Istanbul 1997).

98. Godine 1993/1994. osnovana je "Grupa stručnjaka za ravnopravnost i demokraciju" koja je trebala izraditi dubinsku teorijsku i političku studiju o povezanosti koncepta demokracije i zahtjeva za stvarnom ravnopravnošću žena i muškaraca. Razvijen je koncept paritetne demokracije koji se najviše odnosi na sudjelovanje u politici, ali je relevantan i za sva druga područja društvenoga života.
99. Nedavno je za usvajanja *Preporuke Rec (2003) 3 o uravnoteženom sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome odlučivanju* i Odbor ministara iznio stav o toj temi. To je iznimno opsežan dokument koji u prvi plan stavlja osnove ravnopravnoga sudjelovanja žena i muškaraca u političkome i javnome životu. Ukazuje se na zakonske, administrativne i dodatne mjere koje su nužne za postizanje napretka u ovome području, a ističe se i da provođenje tih mjera valja redovito nadzirati.¹⁴
100. Na razini Europske Unije uravnoteženo sudjelovanje muškaraca i žena u donošenju odluka razmotreno je u *Rezoluciji 95/C168/02* (27. ožujka 1995) i u *Preporuci 96/694/CE* Vijeća Europske Unije (2. listopada 1996).
101. Zato je jasno da su države odgovorne za ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u političkome i javnome životu. Stoga usvajanje nužnih mjera za suočavanje s problemima u tome području nije proizvoljno, nego predstavlja ozbiljnu obvezu. S obzirom na to da je jednakopravno sudjelovanje obaju spolova temeljni zahtjev paritetne demokracije, europske zemlje moraju stvoriti zakonske, političke, administrativne i socijalne uvjete za promicanje i osiguranje ravnopravnoga sudjelovanja žena i muškaraca u političkome i javnome životu, naročito kad uoče demokratski deficit u vezi s tim sudjelovanjem koji postoji u većini europskih zemalja. Ova Preporuka navodi neke glavne elemente koji ukazuju na političku spremnost država da ispune te obveze.

¹⁴ Vidi i *Rezoluciju 1348* (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o ravnopravnoj zastupljenosti žena i muškaraca u parlamentarnoj skupštini, *Preporuku 1676* (2004) o sudjelovanju žena na izborima, *Preporuku 1738* (2006) i *Rezoluciju 1489* (2006) o mehanizmima osiguranja sudjelovanja žena u donošenju odluka.

5. Usklađivanje privatnoga/obiteljskoga i profesionalnoga/javnoga života

102. Usklađivanje privatnoga/obiteljskoga i javnoga/profesionalnoga života povezano je sa svim društvenim promjenama koje su se dogodile u zadnjim desetljećima. Te se promjene odnose na organizaciju obiteljskoga života, povećano sudjelovanje žena u profesionalnome životu, smanjenje potpore starijih u skrbi o djeci (jer su starije žene često i same dio radne snage), produljenje životnoga vijeka starijih uzdržavanih osoba (to zahtijeva nove oblike potpore koju uglavnom pružaju žene) itd.
103. U brojnim su zemljama provedena istraživanja o korištenju vremena koja pokazuju da postoji stalna neravnoteža u podjeli obveza među ženama i muškarcima, posebice u privatnoj sferi. Tako se stvara situacija koja ima negativne posljedice za žene, što se odražava i na njihove profesionalne mogućnosti i na njihovo sudjelovanje u političkome i javnome životu.
104. Zadnjih je desetljeća porasla svijest o takvoj situaciji, pa je u svojim preporukama i programima djelovanja razmatraju i međunarodne organizacije. Naravno, međunarodne norme koje se odnose na zaštitu majčinstva i na neka prava radnika/radnica s obiteljskim obvezama postoje već dulje vrijeme, a nedavno su usvojene i norme o zaštiti očinstva i roditeljstva.
105. Na svjetskoj je razini u *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* izražena zabrinutost za usklađivanje obaju aspekata života, što naročito pogađa žene zbog njihovih tradicionalnih obveza i perzistentnih rodnih uloga. U članku 11.2 ističe se da države članice moraju poduzeti mjere “kojima će potaknuti uspostavu pomoćnih društvenih usluga da bi se roditeljima omogućilo usklađivanje obiteljskih obveza s radnim obvezama i sudjelovanje u javnome životu, čemu posebno pridonosi osnivanje i razvoj mreže ustanova za skrb o djeci”.
106. Ista je zabrinutost kasnije izražena u *Pekinškoj platformi za djelovanje*. To je ponovljeno i u izlaznome dokumentu sa specijalnog zasjedanja Opće skupštine, uobičajeno zvanome Peking +5. U *Pekinškoj platformi za djelovanje*, u dijelu “Žene i gospodarstvo”, posebno se ističe “nepostojanje radnoga okruženja koje ima razumijevanja za obiteljske obveze, nepostojanje prikladne i dostupne skrbi o djeci i nefleksibilnost radnoga vremena, što onemogućava žene u ostvarenju njihovih potencijala”.

107. Osnovne su smjernice o rješavanju ovoga problema postavljene već u *Konvenciji Međunarodne organizacije rada br. 156 o jednakim mogućnostima i jednakom postupanju prema muškarcima i ženama radnicima/radnicama: radnici/radnice s obiteljskim obvezama*. Ona zajedno s konvencijama o zaštiti majčinstva, posebice *Konvencijom br. 183 iz 2000.* koja predstavlja reviziju *Konvencije o zaštiti majčinstva (Izmijenjena)* iz 1952. godine, stvara važan okvir za zaštitu prava na usklađivanje profesionalnoga i obiteljskoga života.
108. Druge organizacije, među kojima su Vijeće Europe i Europska Unija, posvetile su posebnu pažnju tomu problemu. On se mora promatrati kao jedan od izazova našega vremena, i u vezi s ravnopravnošću, i u vezi s kvalitetom života svih ljudi, i u vezi s dobrobiti djece.
109. Izmijenjena *Europska socijalna povelja* (članak 27) i *Povelja o temeljnim pravima* (članak 33) sadrže posebne odredbe koje se odnose na usklađivanje profesionalnoga i obiteljskoga života. Posebno su važne mjere zaštite majčinstva i mjere zaštite radnika/radnica s obiteljskim obvezama.
110. U tome su smislu posebno važne *Preporuka br. R (96) 5 o usklađivanju radnoga i obiteljskoga života*, koju je 1996. usvojio Odbor ministara Vijeća Europe, i *Rezolucija Vijeća EU-a i ministara za rad i socijalnu politiku o ravnopravnome sudjelovanju žena i muškaraca u obiteljskome i profesionalnome životu* (2000) jer toj tematici pristupaju globalno i strukturalno.¹⁵
111. U ovim se međunarodnim dokumentima usklađivanje privatnoga i profesionalnoga života tretira kao globalno pitanje koje uključuje mnoge oblike života i socijalne organizacije: zaštitu majčinstva/očinstva i radnika/radnica, odredbe o dječjoj skrbi i sustav obiteljske potpore, nove organizacije radnoga života (npr. fleksibilni oblici rada, radna okruženja koja imaju razumijevanja za obiteljske obveze i kao takva su društvena odgovornost poslodavaca), nove organizacije obiteljskoga života (npr. uravnoteženija podjela zadataka između žena i muškaraca), promicanje akcija za podizanje svijesti o nužnosti promjene stereotipnih pogleda na rodne uloge i strukturalnih promjena kojima bi se prevladale postojeće teškoće.

¹⁵ Vidi i *Preporuku 1769* (2006) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o potrebi usklađivanja profesionalnoga i obiteljskoga života.

112. Zato je dužnost svake države da usklađivanje profesionalnoga/javnoga i obiteljskoga/privatnoga života sagleda kao političko pitanje koje mora imati politički odgovor. Elementi važni za ocjenjivanje napretka na tome području navedeni su u ovoj Preporuci.

6. Socijalna zaštita

113. Socijalna je zaštita iznimno važna za dobrobit svih građana, žena i muškarca, njihovih obitelji, radnika/radnica i, općenito, za dobrobit čitave zajednice. Predstavlja temeljno ljudsko pravo i osnovno je sredstvo za djelotvorno promicanje i održavanje socijalne kohezije; stoga je nuždan dio vladine socijalne politike i važno sredstvo za sprečavanje i iskorjenjivanje siromaštva. Pridonosi i ljudskom dostojanstvu, socijalnoj pravdi i ravnopravnosti i zato je važna i za političko uključivanje i osnaživanje žena i muškaraca te za razvoj demokracije.
114. Jednako pravo žena i muškaraca na uživanje prava na socijalnu zaštitu zajamčeno je glavnim međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Na svjetskoj su razini u tome smislu važna dva dokumenta: *Opća deklaracija o ljudskim pravima* (članak 22) koja proklamira pravo svih ljudi na socijalnu sigurnost i *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima* koji jamči niz socijalnih prava: pravo na najširu moguću zaštitu i pomoć obitelji (članak 10), pravo na adekvatne životne uvjete za sve ljude i njihove obitelji (to podrazumijeva primjerenu prehranu, odjeću i smještaj te stalno poboljšanje životnih uvjeta; članak 11). Prema članku 3. *Ugovora o jednakim pravima žena i muškaraca* sva se ta prava jednako odnose i na žene i na muškarce. Zato države moraju poduzeti odgovarajuće mjere kojima će ženama osigurati ostvarenje tih prava.
115. *Konvencija Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, koju su potpisale sve države članice Vijeća Europe, uspostavlja međusektorske obveze u člancima 2. i 3. Oni se odnose na sva prava zajamčena *Konvencijom*, dakle i na prava vezana za socijalnu zaštitu (članci 11, 13, 14, 15, 16). Pravo na socijalnu zaštitu ulazi i u ovlasti Međunarodne organizacije rada, a zajamčeno je i nizom konvencija Međunarodne organizacije rada.
116. Instrumenti zaštite ljudskih prava Vijeća Europe također se bave ravnopravnim postupanjem prema ženama i muškarcima u

socijalnoj zaštiti. Neke od najvažnijih odredaba koje se odnose na socijalnu zaštitu zajamčenu izmijenjenom *Europskom socijalnom poveljom* jesu: pravo svih radnika/radnica i uzdržavanih članova obitelji na socijalnu sigurnost (članak 12), pravo svih ljudi, tj. i osoba koje nemaju dovoljno sredstava, na socijalnu i medicinsku pomoć (članak 13), pravo na socijalne usluge (članak 14), pravo na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti (članak 30) i pravo svih ljudi na stambeno zbrinjavanje (članak 31). U istome se dokumentu navode i posebne mjere kojima se stvara socijalna sigurnost i uvode socijalne usluge za radnike/radnice s obiteljskim obvezama (članak 27). Nadalje u skladu s člankom E izmijenjene *Europske socijalne povelje* uživanje prava definiranih u navedenome ugovoru mora biti osigurano bez spolne diskriminacije.

117. Jednako pravo žena i muškaraca na socijalnu sigurnost poštuje se i u zakonodavstvu Europske Unije. Direktive usvojene od 1979. do danas osiguravaju jednako postupanje prema ženama i muškarcima u državnim sustavima i poduzećima ili sustavima socijalne zaštite koji pružaju osiguranje od bolesti, invaliditeta, nezaposlenosti i nesreća i osiguravaju starosnu mirovinu. Jednako postupanje prema ženama i muškarcima odnosi se na osobe s primanjima i samostalno zaposlene osobe, ali i na poljoprivrednike i slobodna zanimanja te na žene i muškarce koji zbog bolesti, ozljede, nezaposlenja ili mirovine nisu više u plaćenome radnom odnosu.
118. Načelo ravnopravnosti spolova ključno je zbog univerzalnoga sustava socijalne zaštite. No žene su često u nepovoljnijemu položaju kad je riječ o mirovini jer su zbog obiteljskih obveza češće prekidale poslovne karijere. Nije dovoljno da socijalna sigurnost samo jamči jednak odnos prema ženama i muškarcima, nego bi trebala osiguravati bolju situaciju u društvu za žene. Potrebno je poduzeti mjere za ispravljanje posljedica diskriminacije i njihova utjecaja na položaj žena. Pri donošenju mjera kojima se nastoji osigurati jednakopravna politika socijalne zaštite za žene i muškarce treba voditi računa o kumulativnim i negativnim učincima na iskustva žena pri zaposlenju i razvoju karijere (prosječno niža plaća, prekidi karijere zbog majčinstva, brige za djecu i za starije). Žene su također češće angažirane u poslovima s pola radnoga vremena i u povremenim poslovima. Zbog toga su im naknade koje proizlaze iz zaposlenja nepovoljnije nego muškarcima. Ponekad su žene izložene i kulturnim zabranama koje im ometaju pristup financiranju, pravima nasljedstva i vlasništva. U takvim im situacijama također treba socijalna zaštita.

119. Pravo na socijalnu zaštitu mora biti individualno pravo koje ne ovisi o pravu partnera ili supružnika. U slučajevima obiteljskoga raskida ili razvoda mora se pri podjeli olakšica uzeti u obzir tko se brine o ovisnim članovima obitelji. Iznimno je važno da postoje radna okruženja koja imaju razumijevanja za obiteljske obveze, ustanove za skrb o djeci i brigu za starije i drugi oblici socijalne infrastrukture. Ekonomski interesi žena moraju biti potpuno zadovoljeni, pa je ključno da se za rad jednake vrijednosti osigura jednaka naknada. Aktivna politika tržišta rada mora uključivati kreiranje radnih mjesta za žene i podupirati mjere za osiguravanje održivoga sudjelovanja na tržištu rada. U širem smislu ravnopravnost spolova podrazumijeva jednak pristup obrazovanju, osposobljavanju i zdravstvenoj skrbi. Žene moraju biti adekvatno informirane da bi mogle donositi pravilne odluke.
120. U okviru socijalne zaštite važna je i odredba o dostupnosti kvalitetne skrbi za djecu i o roditeljskome dopustu za žene i muškarce. Važno je također riješiti probleme vezane uz dječji doplatak. Države moraju razviti posebne političke odgovore koji omogućavaju usklađivanje poslovnoga i obiteljskoga života. Aktuarske tablice diferencirane prema spolu i temeljene na različitim očekivanom životnom vijeku žena i muškaraca u izračunavanju godišnjih rata rezultiraju različitim isplatama mirovina za žene i muškarce.
121. Ljudsko pravo na primjeren životni standard posebno je važno za uživanje svih građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Zbog stalnoga postojanja rodne nejednakosti žene su suočene s različitim problemima primjerenog životnog standarda. Ženin životni standard osobito pogađa status samohranoga roditelja, život u ruralnim područjima, različiti oblici nasilja i izolacija zbog ekonomsko-socijalnoga statusa. Sve to onemogućava ženama da uživaju pravo na primjeren životni standard.
122. Postizanje ravnopravnosti među spolovima u socijalnoj zaštiti implicira različite mjere i može zahtijevati uvođenje pozitivnih mjera u neka područja. Sustavi socijalne zaštite moraju uključivati rodnu perspektivu i u slučajevima HIV/AIDS-a i drugih prijetnji zdravlju.
123. Osim toga u svim se prijedlozima politike socijalne sigurnosti i sustava socijalne pomoći mora procijeniti rodni učinak. Zato se mora razviti nadzorni mehanizam koji će osigurati da sustav socijalne skrbi nema

diskriminirajućih rezultata. Ravnopravnost spolova trebala bi biti izričit i jasan cilj reforme socijalne skrbi.

124. Vrlo je jasno da je država odgovorna za osiguravanje ravnopravnosti spolova u socijalnoj skrbi i nastojanjima da perspektiva ravnopravnosti spolova bude uključena u socijalnu sigurnost i sustave socijalne pomoći. Perspektiva ravnopravnosti spolova mora biti uključena u sva prava, obveze, mjere i transfere kojima je primarni cilj jamčenje sigurnoga dohotka i pristupa zdravstvenim i socijalnim uslugama. Tako bi se pomoglo ženama i muškarcima da se nose s različitim životnim rizicima kao što su gubitak dohotka zbog invalidnosti, starosti ili nezaposlenosti. Zato se treba raditi na sprečavanju i iskorjenjivanju siromaštva i promicati društvene promjene i rješavanje problema u ljudskim odnosima. Mora se razmotriti individualizacija prava, a valja utvrditi i one situacije koje idu u prilog ravnopravnosti spolova. U Preporuci se navode neke osnovne obveze koje države moraju ispuniti ako žele ostvariti ravnopravnosti spolova i na ovome području.

7. Zdravlje, seksualna i reproduktivna prava

125. Pravo na zdravlje zaštićeno je brojnim međunarodnim instrumentima zaštite ljudskih prava, seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja i drugih ljudskih prava. Ta je prava potrebno promicati i štiti da bi se ženama osigurao najveći mogući zdravstveni standard na istim osnovama kao i muškarcima.
126. Na svjetskoj razini članak 25.1. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* potvrđuje da "svatko ima pravo na životni standard koji njemu/njoj i njegovoj/njezinoj obitelji osigurava zdravlje i dobrobit". U *Međunarodnome paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* ističe se "pravo svih ljudi na uživanje najvišega mogućega standarda fizičkoga i mentalnoga zdravlja" (članak 12.1), a mjere koje države stranke moraju poduzeti da bi se potpuno ostvarilo to pravo nabrojane su u članku 12.2. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* čije su stranke sve države članice Vijeća Europe. U toj se *Konvenciji* navodi da neravnopravan status onemogućava ženama pristup zdravstvenoj skrbi kakav imaju muškarci i zato obvezuje države potpisnice da osiguraju ženama jednak pristup zdravstvenoj skrbi (članak 12). *Konvencija* je prvi međunarodni sporazum o ljudskim pravima koji izričito spominje pristup planiranju obitelji. Važnost *Konvencije* za ravnopravnost

spolova i osnaživanje žena potvrđena je 1994. godine u *Programu djelovanja* usvojenome na Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju i 1995. godine u *Pekinskoj platformi za djelovanje* gdje je istaknuto da “ljudska prava žena podrazumijevaju da one imaju pravo kontrolirati vlastitu seksualnost te slobodno i odgovorno, bez prisile, diskriminacije i nasilja odlučivati o svojoj seksualnosti, seksualnome i reproduktivnome zdravlju”.

127. Brojnim pravnim zakonskim instrumentima zaštite ljudskih prava moraju biti zaštićena različita ljudska prava da bi se tako osiguralo uživanje prava na zdravlje, dakle i na seksualno i reproduktivno zdravlje. Ta su prava sljedeća: pravo na život, slobodu i sigurnost, pravo na slobodu od mučenja i drugih okrutnih, nehumanih i degradirajućih postupanja i kažnjavanja, pravo na slobodu od spolne diskriminacije i pravo na korist od znanstvenoga napretka.
128. Izmijenjena *Europska socijalna povelja* na europskoj razini jamči svim ljudima pravo na korištenje svih mjera koje omogućavaju ostvarivanje najboljega dostupnoga zdravstvenog standarda (članak 11). Prema članku E uživanje toga prava mora biti osigurano bez spolne diskriminacije.¹⁶
129. *Pekinska platforma za djelovanje* identificirala je “Žene i zdravlje” kao jedno od kritičnih područja o kojemu treba voditi posebnu brigu te je definirala pet strateških ciljeva u tome području: povećati ženama tijekom cijeloga života pristup primjerenom, dostupnom i kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi, informacijama i uslugama povezanim sa zdravljem; jačati programe prevencije koji promoviraju žensko zdravlje; poduzeti rodno osjetljive inicijative usmjerene na spolno prenosive bolesti, HIV/AIDS te na probleme vezane za seksualno i reproduktivno zdravlje; poticati istraživanja i širenje informacija o ženskome zdravlju; povećati sredstva za poboljšanje ženskoga zdravlja i nadgledati njihovo korištenje.
130. *Pekinska platforma za djelovanje* posebno ističe važnost seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja žena i stvara osnovu za pristup nasilju nad ženama kao zdravstvenomu pitanju. Na Prvoj europskoj konferenciji o zdravlju i ljudskim pravima 1999. godine također je istaknuta veza između zdravlja i ljudskih prava, a iznijet je i stav da promicanje zdravlja

¹⁶ Vidi i *Preporuku 1675* (2004) i *Rezoluciju 1399* (2004) o Europskoj strategiji za promicanje seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja i prava.

zahtijeva svijest o svakodnevnoj i privatnoj prirodi rodne nejednakosti, rodne socijalizacije i nasilja nad ženama.

131. Nema sumnje da napredak u uklanjanju diskriminacije žena i u promicanju ravnopravnosti spolova ima pozitivan učinak na zdravlje žena. No postoje kompleksni i višestruki uzroci nejednakosti koji još uvijek obilježavaju odnose između žena i muškaraca i utječu na njihovo zdravlje te na način na koji sustav postupaju prema ženama i muškarcima.
132. Budući da nema sveobuhvatnih programa djelovanja u zdravstvenome i obrazovnome sektoru te u široj političkoj, ekonomskoj i zakonodavnoj domeni, žene i muškarci ograničeni su u postizanju seksualnoga zdravlja. Ono je pak osnovni uvjet za reproduktivno zdravlje koje je važno tijekom čitavoga života, a ne samo u reproduktivnim godinama.
133. Države posebno moraju voditi računa o položaju žena pripadnica manjina, žena migrantkinja i žena s invaliditetom jer su one zbog svoje specifične situacije suočene s dodatnim zdravstvenim rizicima.
134. Dužnost je država da se brinu o zdravlju svih ljudi, dakle i o njihovu reproduktivnome i seksualnome zdravlju, i da im omoguće uživanje toga prava na najvišem dostupnom stupnju zdravstvenoga standarda. Da bi se to ostvarilo, ženama i muškarcima, osobito mladima, valja omogućiti jednak pristup informacijama i savjetima o seksualnome i reproduktivnome zdravlju i njihovoj dostupnosti te obrazovanju o problemima vezanima za to područje. Tako bi se na odgovarajući način reagiralo na specifične situacije koje povećavaju razine ranjivosti i čimbenike rizika (siromaštvo i socijalna isključenost, mentalni ili fizički invaliditet, beskućništvo, nasilje itd.), što može ozbiljno ometati zdravlje i dobrobit osobe.
135. Pravo na zdravlje u svim svojim oblicima i na svim razinama podrazumijeva četiri bitna i međusobno povezana čimbenika. To su: 1. dostupnost zdravlja i zdravstvenih ustanova, roba, usluga i programa; 2. dostupnost zdravlja svim ljudima bez diskriminacije (svim dijelovima populacije, osobito ranjivim i marginaliziranim skupinama, etničkim manjinama, starijim osobama ili osobama s invaliditetom i osobama oboljelima od HIV/AIDS-a); 3. prihvatljivost – to znači da sve zdravstvene ustanove, proizvodi i usluge moraju poštivati kulturu pojedinaca/pojedinki, manjina i zajednica, moraju biti rodno osjetljivi

na potrebe i zahtjeve ljudi različitih životnih dobi i moraju biti izrađeni tako da poštuju tajnost podataka; 4. kvaliteta, koja podrazumijeva, *inter alia*, vješto osoblje, znanstveno odobrene lijekove kojima nije istekao rok trajanja, opremu i odgovarajuće sanitarne uvjete.

136. Rodne razlike ne utječu samo na zdravlje, nego se vide i u načinu na koji sustav zdravstvene skrbi postupa prema muškarcima i ženama. Većina medicinskih i sa zdravljem povezanih istraživanja i dalje se zasniva na neizrečenoj pretpostavci da su žene i muškarci fiziološki slični u svim pogledima, osim u pogledu reproduktivnoga sustava. Posljedica takva pristupa (koji ignorira druge biološke i socijalne razlike) jest generiranje znanja koje reflektira mušku perspektivu na različite načine; ona prevladava u temama koje se obrađuju, metodama koje se koriste i analizama podataka koji iz toga proizlaze. Rezultati dobiveni takvim istraživanjem često nisu primjereni za provedbu rodno osjetljive politike i nastavljaju štetiti medicinskoj skrbi o ženama.
137. Iako nema dovoljno empirijskih istraživanja i sustavnoga prikupljanja podataka razvrstanih po spolu, postoje neki dokazi o rodnim razlikama u pristupu uslugama zdravstvene skrbi i njihovu korištenju te u kvaliteti njege koju dobivaju žene i muškarci. Treba bolje strateški razraditi uvođenje rodne politike u medicinska istraživanja, politiku, programe i projekte. Obveza je država koje nastoje postići ravnopravnost spolova da uključe rodni pristup u planiranje zdravstvene politike te u njezin nadzor i evaluaciju.
138. Politička spremnost država da se posvete postizanju ravnopravnosti spolova u vezi sa zdravstvenim statusom žena i muškaraca te dostupnom im zdravstvenom skrbi podrazumijeva ispunjenje obveza nabrojanih u ovoj Preporuci.

8. Mediji

139. Različite međunarodne organizacije na svjetskoj i europskoj razini naglasile su da mediji imaju posebnu ulogu i odgovornost u promicanju društvenih promjena važnih za postizanje ravnopravnosti spolova. Zato su ponuđene različite smjernice i strategije za takvo djelovanje.
140. U *Pekinškoj platformi za djelovanje*, pod “kritičnim područjem” naslovljenim “Žene i mediji”, istaknuto je da mediji mogu pridonijeti

unapređenju položaja žena. No izdvojeni su i neki negativni aspekti današnje stvarnosti: iako se prisutnost žena u medijima povećala zadnjih desetljeća, one su još uvijek slabo prisutne na pozicijama gdje se u medijima donose odluke; mediji i dalje često projiciraju negativne i stereotipne slike o ženama, što je daleko od njihove stvarne prisutnosti i uloge u modernim društvima, pa zato i ne postoji rodno uravnotežen prikaz stvarnosti; s tim je u vezi i nedostatak rodne osjetljivosti medijskih djelatnika i onih koji u medijskim strukturama donose odluke.

141. U *Platformi* se također naglašava da su napretci u informacijskoj tehnologiji omogućili stvaranje globalne komunikacijske mreže s novim utjecajem na stavove i ponašanja. Kao smjernice za djelovanje preporučena su dva strateška cilja: prvi je “povećati prisutnost i sudjelovanje žena u medijima te njihovu mogućnost odlučivanja u medijima i kroz nove komunikacijske tehnologije”, a drugi je “promicati uravnoteženo i nestereotipno prikazivanje žena u medijima”.
142. Iako su ti ciljevi formulirani prije više od desetljeća, još uvijek vrijede i u skladu su s relevantnim odredbama *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, posebice s člankom 5. U navedenom se članku zahtijeva da države članke poduzmu odgovarajuće mjere da bi “izmijenile društvene i kulturne uzorke ponašanja muškaraca i žena radi ukidanja predrasuda, običaja i svih drugih praksi zasnovanih na ideji o inferiornosti ili superiornosti bilo kojega spola ili na stereotipnim ulogama muškaraca i žena”. Te se mjere odnose na sva područja političkoga djelovanja, a posebno na odgovornost medija koji moraju usvojiti i provoditi regulacijske mjere, pravila ponašanja ili druge oblike djelovanja za poštivanje ovoga načela. Medijima se mora priznati neovisnost, sloboda izražavanja i status nedržavnoga čimbenika, ali se mora naglasiti i da su oni odgovorni za poštivanje i provedbu načela ravnopravnosti spolova kao načela ljudskih prava, i u svome djelovanju i u sadržaju poruka koje odašilju.
143. Ovim su se problemom na europskoj razini bavili Vijeće Europe i Europska Unija koji su se vrlo rano aktivirali u programima djelovanja za ravnopravnost spolova. U *Preporuci br. R (84) 17 o ravnopravnosti žena i muškaraca u medijima*, koju je 1984. usvojio Odbor ministara Vijeća Europe, navode se glavni argumenti i smjernice djelovanja. Prema toj *Preporuci* “mediji imaju važnu ulogu u formiranju društvenih stavova i vrijednosti i golem utjecaj na društvene promjene”. Države

moraju osigurati da se taj medijski potencijal potpuno razvije, i to u osnovnome sadržaju programa (u oglašavanju, promoviranju istraživanja o njihovu utjecaju na stvaranje rodni stereotipa i predrasuda, obrazovanju i osposobljavanju, rodno uravnoteženome sudjelovanju u rukovoditeljskim i tehničkim područjima) i u nadzornim tijelima, tijelima koja donose odluke itd.¹⁷ U tome kontekstu valja spomenuti i *Rezoluciju 95/C296/06* Vijeća Europske Unije i zastupnika država članica (5. listopada 1995) gdje se navode načini na koje su žene i muškarci prikazani u reklamama i medijima.

144. U ovoj se Preporuci nabrajaju elementi koji ukazuju na političku spremnost država da ispune svoje obveze na ovome području.

9. Nasilje nad ženama

145. Općeprihvaćeno je da je nasilje nad ženama ozbiljna zapreka ravnopravnosti spolova te da ono krši, sprečava i onemogućava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.
146. Međunarodne organizacije i nacionalne vlade osuđuju nasilje nad ženama kao čin kojim se krši fizička, psihička i/ili seksualna sloboda i integritet žena. Zato su odlučne i predane suzbijanju svih oblika nasilja nad ženama.
147. U Ujedinjenim narodima Odbor za uklanjanje diskriminacije žena donio je *Opću preporuku 19 (1992)* o nasilju nad ženama gdje se rodno utemeljeno nasilje proglašava diskriminacijom prema članku 1. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*. S druge strane u *Deklaraciji Ujedinjenih naroda o uklanjanju nasilja nad ženama*, koju je 1993. usvojila Opća skupština (Rezolucija 48/104), donosi se vrlo široka i sveobuhvatna definicija nasilja nad ženama koja identificira čineve nasilja nad ženama u obitelji, široj zajednici te onih koje je država počinila ili zanemarila. Ističe se da takvo nasilje može imati fizičke, seksualne i psihičke oblike. U *Deklaraciji* se navodi: “Nasilje nad ženama podrazumijeva bilo koji čin rodno uvjetovanoga nasilja

¹⁷ Vidi i nedavno usvojenu preporuku Odbora ministara o medijskome pluralizmu i raznolikosti medijskoga sadržaja (*CM/Rec (2007) 2*) i o važnosti javnih medija u informatičkome društvu (*CM/Rec (2007) 3*) u kojoj se ističe da se “mora posvetiti pažnja ravnopravnosti spolova”.

koji rezultira ili može rezultirati fizičkim, seksualnim ili psihičkim povredama ili patnjama žena. To uključuje prijetnje, prisilu ili samovoljno oduzimanje slobode, i u javnome i u privatnome životu.” U *Deklaraciji* se ujedno ističe da su određene grupe žena naročito izložene riziku od nasilja.

148. Na svjetskoj se razini o ovome problemu govori u *Pekinskoj platformi za djelovanje* gdje su pomno obrađeni različiti oblici nasilja te okolnosti i okruženja u kojima se nasilje najčešće događa. Određene su i aktivnosti za sprečavanje i ukidanje svih oblika nasilja nad ženama. U ovome se dokumentu, kao i u drugim političkim dokumentima i rezolucijama, nasilje nad ženama smatra jednim od kritičnih problema koji ugrožavaju položaj žena.
149. Na europskoj je razini ovome problemu posvećena posebna pažnja zadnjih desetljeća. Vijeće Europe razmatra taj problem iz mnogih različitih aspekata i uključuje ga u mnoga svoja područja djelovanja. Nasilju nad ženama bila je posvećena Treća europska ministarska konferencija o ravnopravnosti žena i muškaraca (Rim, 21–22. listopada 1993). Ondje je sa zabrinutošću ustvrđeno “da je nasilje nad ženama sveprisutna pojava i da postoji u svim društvenim slojevima i društvima, neovisno o stupnju njihova razvoja, političkoj stabilnosti, kulturi ili religiji”. U *Zaključnoj deklaraciji* s Drugoga zasjedanja šefova država i vlada država članica Vijeća Europe (Strasbourg, 10–11. listopada 1997) potvrđena je “čvrsta namjera da se suzbije nasilje nad ženama i svi oblici seksualnoga iskorištavanja žena”. Ova obveza ponovno je potvrđena u *Deklaraciji* i *Akcijskome planu* usvojenima na Trećemu zasjedanju šefova država i vlada država članica Vijeća Europe (Varšava, 16–17. svibnja 2005).
150. Vijeće Europe reagira na nasilje nad ženama u izmijenjenoj *Europskoj socijalnoj povelji*. O zaštiti od nasilja unutar obitelji raspravlja se u poglavlju o pravu obitelji na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu (članak 16). Godine 1997. usvojeno je *Završno izvješće* Stručne skupine za suzbijanje nasilja nad ženama u koje je uključen *Akcijski plan za suzbijanje nasilja nad ženama*. U izvješću se navodi: “Nasilje nad ženama bit će ukinuto tek kad muškarci prestanu biti nasilni i kad zajednica prestane odobravati nasilje.” Najspecifičniji dokument Vijeća Europe koji postavlja standarde za rješavanje toga problema jest *Preporuka Rec (2002) 5* o zaštiti žena od nasilja koju je Vijeće ministara usvojilo 2002. Ondje se jasno ističe da je “dužnost i interes

država, kao i prioritet nacionalnih politika da štite pravo žena da ne budu izložene nasilju niti jedne vrste i niti jedne osobe”. Nedavno je *Preporuka* dopunjena indikatorima koji osiguravaju ispunjavanje odredaba *Preporuke*.^{18,19}

151. Vijeće Europe pripremi je izvješća i organiziralo događanja na kojima se raspravljalo o različitim aspektima nasilja nad ženama (npr. muškarci i nasilje, prisilni brakovi i obiteljsko nasilje). Tako je osnovan otvoreni forum i omogućena razmjena informacija, što je pomoglo formuliranju legislative, reformi i posebnih preporuka i pridonijelo zajedničkomu razumijevanju problema. Kao realizacija zaključaka s Varšavskoga samita osnovana je 2006. Radna skupina za suzbijanje nasilja nad ženama, uključujući obiteljsko nasilje, a u prosincu iste godine pokrenuta je kampanja Vijeća Europe o istome problemu.^{20,21}
152. Mapiranje razvoja nacionalnoga zakonodavstava država članica Vijeća Europe primjer je dobre prakse za rješavanje navedenoga pitanja, ali i dokaz da mnoga društva toleriraju nasilje nad ženama te ga perpetuiraju u svojim kulturama i tradicijama. Također je istaknuto da počiniteljima nasilje služi za izražavanje dominacije nad ženama, za ponižavanje žena i za “jačanje kontrole” nad ženama.²²

¹⁸ Za prvu ocjenu provedbe preporuka vidi: “Suzbijanje nasilja nad ženama. Inventurna studija o mjerama i aktivnostima koje su poduzele države članice Vijeća Europe”, Vijeće Europe 2006 (CDEG (2006) 3).

¹⁹ Vidi i *Preporuku 1582* (2002) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o obiteljskome nasilju nad ženama; *Rezoluciju 1327* (2003) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o tzv. “zločinima zbog časti”; *Preporuku 1663* (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o obiteljskome ropstvu: sluge, *au-pair* i “žene iz kataloga”; *Preporuku 1681* (2004) o kampanji za suzbijanje obiteljskoga nasilja u Europi; *Preporuku 1709* (2005) i *Rezoluciju 1454* (2005) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o nestanku i ubojstvu velikoga broja žena i djevojaka u Meksiku; *Preporuku 1723* (2005) i *Rezoluciju 1468* (2005) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o prisilnim brakovima i dječjim brakovima.

²⁰ Vidi web-stranicu kampanje: <http://www.coe.int/stopviolence/intergov>.

²¹ Vidi i *Preporuku 1759* (2006) i *Rezoluciju 1512* (2006) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zajedničkoj odluci parlamenata da će suzbijati obiteljsko nasilje nad ženama.

²² Informacijski forum o suzbijanju nasilja u obitelji: akcije i mjere (1998) / Informacijski forum o nacionalnoj politici za ravnopravnost žena i muškaraca, Bukurešt. Doc. EG/BUC (99), Vijeće Europe.

153. Države članice i institucije Europske Unije počele su ponovno razmatrati provedbu *Pekinske platforme za djelovanje* i razvijati aktivnosti kojima bi se spriječilo obiteljsko nasilje nad ženama.
154. Prema međunarodnome pravu države članice moraju provoditi akcije za sprečavanje zlouporabe ljudskih prava žena. Isto tako moraju počinitelje privoditi pravdi i pružati podršku žrtvama. To znači da su vlade odgovorne za pravne, političke, obrazovne, kulturne i praktične mjere za sprečavanje i uklanjanje nasilja nad ženama. U ovoj se Preporuci nabrajaju glavni elementi koji ukazuju na političku spremnost i obveze država u ovome području.

10. Trgovanje ljudima

155. Brojne međunarodne organizacije koje djeluju i na svjetskoj i na europskoj razini smatraju da je trgovanje ljudima jasna manifestacija nasilja i moderni oblik ropstva te da predstavlja tešku povredu ljudskih prava i uvredu dostojanstvu i integritetu ljudskoga bića. Takav je stav izražen u brojnim međunarodnim pravnim instrumentima i međunarodnim političkim tekstovima i dokumentima.
156. Iako su pouzdani izvori koji točno definiraju opseg trgovanja ljudima malobrojni, u dostupnim je studijama vidljivo da je trgovanje ljudima u znatnome porastu i da pogađa cijeli svijet, žene i muškarce, djevojčice i dječake. No većina identificiranih žrtava trgovanja ljudima jesu žene; mnoge su od njih mlade žene ili su čak djevojčice. Usprkos tome međunarodne organizacije i nacionalne vlade tek su nedavno počele reagirati na tu pojavu.
157. Nadovezujući se na *Konvenciju o suzbijanju trgovanja ljudima i iskorištavanja prostitucije drugih*, u Ujedinjenim je narodima donesen *Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom* koji je dopunjen *Konvencijom Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminala*. Ondje su postavljeni temelji za međunarodno djelovanje radi suzbijanja trgovanja ljudima. U tim se dokumentima donosi prva sporazumna i međunarodno obvezujuća definicija trgovanja ljudima. Važan su doprinos suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti žrtava i drugi pravni instrumenti Ujedinjenih naroda za zaštitu ljudskih prava: *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (članak 6), *Konvencija o pravima djeteta* i njezin

Fakultativni protokol o postupanju u slučajevima prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije te Konvencija Međunarodne organizacije rada za zabranu najgorih oblika dječjeg rada i izravne mjere za njihovo ukidanje. U nekoliko je svojih izvještaja, rezolucija i programa djelovanja Organizacija ujedinjenih naroda pozvala na ukidanje trgovanja ljudima i pružanje pomoći žrtvama takva oblika nasilja.

158. U *Pekinskoj platformi za djelovanje* posebno se pozivaju vlade onih država u kojima počinje trgovanje ljudima, preko kojih se odvija tranzit i koje su odredište toga trgovanja da se suoče s duboko ukorijenjenim čimbenicima koji potiču trgovanje ženama i djevojčicama. “To podrazumijeva jačanje zakonske regulative za osiguravanje bolje zaštite prava žena i djevojčica i za kažnjavanje počinitelja kaznenim i javnim mjerama. Za to je potrebno uspostaviti suradnju između svih relevantnih tijela vlasti i institucija koje provode prisilne mjere, dodijeliti sredstva za rehabilitaciju žrtava i razvijati obrazovanje i edukacijske programe za prevenciju i zaštitu”.
159. Dva su zakonska instrumenta vrlo važna na razini Europske Unije: *Okvirna odluka Vijeća* o borbi protiv trgovanja ljudima (2002) i *Direktiva Vijeća 2004/81/EC* u kojoj je odredba o izdavanju dozvole za boravak osobama iz trećih zemalja koje su žrtve trgovanja ljudima. Europska je Unija osmislila i druge inicijative i akcije kojima reagira na trgovanje ljudima i potvrđuje svoju namjeru da ga suzbije.
160. Kako je Vijeće Europe prirodno mjesto zaštite ljudskih prava i ljudskoga dostojanstva, trgovanje ljudima izravno pogađa vrijednosti na kojima je zasnovana ta organizacija. Zato je njezina prirodna reakcija bila pronalaženje rješenja toga problema. Od osamdesetih je godina Vijeće Europe postavljalo standarde i izrađivalo preporuke za države članice, a za unapređenje njegova rada osmišljene su brojne strategije, provedena istraživanja, izrađene studije i razvijene akcije za podizanje svijesti o problemu. Države članice poticalo se da izrade nacionalne operativne planove za suzbijanje trgovanja ljudima. Za razmatranje i unapređenje domaćega zakonodavstva vezanoga za taj problem osigurana je tehnička pomoć.
161. Prva preporuka koja se odnosi posebno na trgovanje ljudima radi seksualnoga iskorištavanja usvojena je 2000. godine (*Preporuka br. R (2000) 11 Odbora ministara državama članicama o aktivnostima usmjerenima protiv trgovanja ljudima radi seksualnoga iskorištavanja*).

Uvode se tri osnovna načela učinkovitoga djelovanja: koordinacija aktivnosti usmjerenih protiv trgovanja ljudima, što se odnosi i na sudionike i na razine intervencije; multidisciplinarni pristup kojim se osigurava uključenost svih sektora čije je djelovanje presudno za borbu protiv trgovaca ljudima i/ili za pomoć žrtvama; suradnja između državnih vlasti i NVO-a na nacionalnoj razini te između zemalja u kojima počinje trgovanje ljudima, preko kojih se odvija tranzit i koje su odredište toga trgovanja.

162. Zahvaljujući popisu aktivnosti u *Preporuci*, usvojen je obvezujući međunarodni pravni instrument usredotočen na prava žrtava koji podupire nezavisni nadzorni mehanizam. Riječ je o *Konvenciji Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje trgovanja ljudima* iz svibnja 2005. U usporedbi s drugim međunarodnim instrumentima ona ima dodatnu vrijednost jer uspostavlja ravnotežu između zaštite i promicanja ljudskih prava žrtava trgovanja ljudima, a to uključuje i ravnopravnost spolova i zahtjeve vezane za kazneni progon.²³
163. Brojne mjere propisane međunarodnim obvezujućim pravnim instrumentima mogu se transformirati u nacionalne aktivnosti za suzbijanje trgovanja ljudima čak i u onim državama članicama Vijeća Europe koje još nisu stranke potpisnice međunarodnih konvencija. To vrijedi i za novu *Konvenciju Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje trgovanja ljudima*. Nekoliko odredaba o prevenciji trgovanja ljudima te zaštiti i promicanju prava žrtava zahtijeva da se u razvoju, provedbi i ocjenjivanju mjera protiv trgovanja ljudima prevladaju nejednakosti između žena i muškaraca pomoću rodno osviještene politike i pomoću specifične podrške za žene koje su češće izložene nasilju.
164. U ovoj su *Preporuci* nabrojani elementi koji ukazuju na predanost i političku volju država da ispune obveze vezane za ovo područje.

²³ Vidi i *Preporuku 165* (2005) i *Rezoluciju 169* (2005) s Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe o borbi protiv trgovanja ljudima i njihova seksualnoga iskorištavanja (uloga gradova i regija) te *Rezoluciju 210* (2006) s Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe o kampanji Vijeća Europe za suzbijanje trgovanja ljudima.

11. Sukobi i postkonfliktne situacije

165. Žene još uvijek puno više od muškaraca trpe u oružanim i drugim sukobima, a zajedno s djecom i starijim osobama čine većinu izbjeglica i drugih raseljenih osoba. S druge strane većina ratnih zatvorenika i nestalih osoba jesu muškarci. Ta činjenica opet ima ozbiljne posljedice na živote žena. Za vrijeme sukoba i u situacijama poslije sukoba žene (supruge, majke, sestre i kćeri mnogih nestalih muškaraca) često preuzimaju vodeću ulogu u zajednici i tako postaju središnje uporište obitelji i čuvarice obiteljskoga zajedništva. Osim toga često su i žrtve nasilja u oružanim sukobima. No podcijenjeno je i nedovoljno iskorišteno njihovo iskustvo sukoba, njihov rad na sprečavanju sukoba i izgradnji mira te inicijativa koju preuzimaju u izgradnji ratom uništenih društava. Nadalje, žene su često zanemarene u izgradnji društva nakon sukoba i rijetko su prisutne pri donošenju odluka od nacionalnoga interesa.
166. Zadnjih se deset godina primjećuje porast svijesti o povezanosti mira i sigurnosti, razvoja i ljudskih prava, a međunarodna je zajednica priznala važnost aktivnoga sudjelovanja žena u suzbijanju sukoba, mirovnim pregovorima i postkonfliktnim aktivnostima.
167. U *Pekinskoj platformi za djelovanje* cijelo je poglavlje posvećeno ženama i oružanom sukobu. Da bi se postigao napredak u provedbi obveza vezanih za taj problem, međunarodna je zajednica snažno osudila sve povrede prava žena i djevojčica u oružanim sukobima te seksualno iskorištavanje, nasilje i zlostavljanje. Zahvaljujući *Rimskomu statutu* Međunarodnoga kaznenoga suda iz 1998. godine i njegovu stupanju na snagu 2002. godine, silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija i bilo koji drugi oblik seksualnoga nasilja iste težine smatraju se zločinom protiv čovječnosti kad su počinjeni za široko rasprostranjenoga i sustavnoga napada na bilo koju civilnu populaciju.
168. Godine 2000. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda usvojilo je *Rezoluciju 1325* u kojoj se traži sudjelovanje žena u donošenju odluka i u mirovnim procesima, uključivanje rodne perspektive i osposobljavanje za očuvanje mira, zaštita žena i uvođenje rodno osviještene politike u sustave izvještavanja i programske provedbene mehanizme Ujedinjenih naroda. Ova je *Rezolucija* oruđe ženama za ravnopravno sudjelovanje u svim pregovorima i za zaštitu žena i djevojčica za vrijeme oružanih sukoba. Osim toga u *Rezoluciji* se po prvi put službeno prihvaća uključivanje

grupa civilnoga društva, posebice žena, u mirovne procese i u provedbu mirovnih sporazuma. Od ove *Rezolucije* izvješća o operacijama za očuvanje mira Ujedinjenih naroda uključuju informacije o rodnim pitanjima i o položaju žena u određenoj zemlji.

169. Europski je parlament 2000. godine usvojio izvješće o sudjelovanju žena u mirnome rješavanju sukoba. Od devedesetih godina Vijeće Europe posvećuje pažnju nasilju kojemu su žene izložene u sukobima i njihovoj ulozi u sukobima i razdobljima poslije sukoba. To se razmatra u širem kontekstu ljudskih prava žena i u specifičnijem kontekstu uravnoteženoga sudjelovanja u političkome i javnome donošenju odluka te u rodno osviještenoj politici.
170. Peta ministarska konferencija Vijeća Europe o jednakosti između žena i muškaraca, održana u Skopju 2003. godine, nosila je naziv “Demokratizacija, sprečavanje sukoba i izgradnja mira: perspektive i uloge žena”. Na konferenciji su usvojena dva dokumenta: *Deklaracija i Program djelovanja* “*Ravnopravnost spolova: središnje pitanje u društvima koja se mijenjaju*” te rezolucija *Uloge žena i muškaraca u sprečavanju sukoba, izgradnji mira i u demokratskim procesima nakon sukoba – rodna perspektiva* u kojoj su ministri potvrdili “ključnu ulogu žena u sprečavanju i rješavanju sukoba, u izgradnji mira i u demokratskim procesima nakon sukoba te u međukulturnome i međureligijskome dijalogu”. U dodatku te rezolucije definiraju se strategije za izgradnju mira u društvima koja se mijenjaju. Rezolucija je vrijedan instrument za jačanje uloge žena u demokratizaciji, sprečavanju sukoba i izgradnji mira jer promoviraju nenasilna rješenja sukoba i bolju zaštitu ljudskih prava žena za vrijeme sukoba i poslije njih.
171. U skladu sa zaključcima s ministarske konferencije grupa je stručnjaka izradila izvještaj o ulozi žena i muškaraca u međukulturnome i međureligijskome dijalogu za sprječavanje sukoba, izgradnju mira i demokratizaciju. U izvještaju su i preporuke za programe i aktivnosti koje moraju provesti države članice.²⁴
172. Smjernice za povećanje i jačanje sudjelovanja žena u ovome području nudi državama članicama Vijeća Europe i *Preporuka (2003) 3 o ravnopravnome sudjelovanju žena i muškaraca u političkome i javnome*

²⁴ Vidi i *Preporuku 1665 (2004)* i *Rezoluciju 1385 (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o prevenciji i rješavanju sukoba: uloga žena*.

odlučivanju koju je 2003. usvojio Odbor ministara. U *Paragrafu 14.* države se članice pozivaju da “vode računa o rodnoj ravnoteži pri imenovanju predstavnika/predstavnica za međunarodne posredničke i pregovaračke odbore, posebice u mirovnim procesima ili rješavanju sukoba”.

173. Država mora zaštititi ljudska prava žena u sukobima i osigurati da žene sudjeluju u sprečavanju i razrješavanju sukoba te u promicanju ravnopravnosti spolova u svim aspektima obnove nakon sukoba i u izgradnji mira. Zbog svega se toga država mora suočiti sa zaprekama koje onemogućavaju ravnopravnost spolova u mnogim drugim oblicima života žena i muškaraca. U ovoj su Preporuci nabrojani glavni elementi koji ukazuju na obveze i političku volju država u ovome području.

12. Poseban položaj ranjivih skupina izloženih višestrukoj diskriminaciji

174. Diskriminacija i neravnopravnost pogađaju različite skupine žena na različite načine. Raste svijest o tome da neuspjeh u suočavanju s brojnim “razlikama” karakterističnima za probleme različitih skupina žena može zamutiti ili zaniijekati zaštitu njihovih ljudskih prava. Istina je da su žene izložene spolnoj diskriminaciji, ali postoje i drugi čimbenici povezani s njihovim društvenim identitetom koji im uzrokuju poteškoće i ranjivost (rasa, boja kože, jezik, religija, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, imovinski status, porijeklo ili kakav drugi status). Višestruka se diskriminacija veže za posebne skupine žena, odnosno neke su skupine žena diskriminirane više od nekih drugih skupina žena.
175. Posljedice višestruke diskriminacije opisane su na različite načine kao složena diskriminacija, međusobno povezani oblici diskriminacije, višestruki tereti i dvostruka ili trostruka diskriminacija.
176. Čimbenici kao što su godine, invaliditet, socioekonomski položaj i pripadnost određenoj etničkoj ili rasnoj skupini mogu stvoriti posebne prepreke za žene. Toj je činjenici pridana posebna pažnja u *Pekinskoj platformi za djelovanje* gdje su navedeni kriteriji za prepoznavanje višestrukih i koegzistirajućih oblika diskriminacije koji ženama stvaraju mnogostruke prepreke. Kombinirani učinci spolne i rasne diskriminacije na unapređivanje položaja žena i postizanje ravnopravnosti spolova

razmotreni su u kontekstu triju kritičnih područja identificiranih u *Platformi za djelovanje*. To su: nasilje nad ženama, žene i oružani sukobi i ljudska prava žena. Spolna i rasna diskriminacija razmatraju se i u vezi s trgovanjem ženama i djecom. U *Platformi za djelovanje* iznosi se mišljenje da različite vrste diskriminacije ne pogađaju žene i muškarce na isti način.

177. No sve do danas nisu detaljnije i dublje ispitane posljedice višestruke diskriminacije (spolne i kakve druge) na žene i na ravnopravnost spolova.
178. U ožujku 2000. godine Odbor Ujedinjenih naroda za ukidanje rasne diskriminacije usvojio je opću preporuku o rodnim dimenzijama rasne diskriminacije u kojoj se naglašava da rasna diskriminacija ne pogađa žene i muškarce na isti način. Naime postoje okolnosti u kojima rasna diskriminacija pogađa isključivo ili prvenstveno žene. Godine 2000. u *Izlaznome dokumentu* sa specijalnoga zasjedanja Peking +5 zatraženo je od vlada da poduzmu mjere protiv rasizma i rasno motiviranoga nasilja nad ženama i djevojčicama te da podrže programe nevladinih organizacija koji se bave svim oblicima nasilja nad ženama i djevojčicama, pa tako i rasnim i etničkim nasiljem. Godinu dana kasnije, 2001, na Svjetskoj konferenciji o rasizmu, rasnoj diskriminaciji, ksenofobiji i drugim oblicima netolerancije u zaključnoj se deklaraciji i programu djelovanja također ističe važnost rodne dimenzije u navedenim pojavama te se poziva na povećanje svijesti o tim problemima i osmišljavanje posebnih aktivnosti za suočavanje s njima.
179. Baveći se ravnopravnošću između žena i muškaraca, Vijeće Europe i Europska Unija razmatraju pitanja vezana za dob, spol, etnicitet, rasnu diskriminaciju, položaj žena imigrantkinja i pripadnica manjina te žena s invaliditetom.
180. U okviru Vijeća Europe istražen je utjecaj kulturne raznolikosti u europskome društvu na ravnopravnost spolova. Rezultat je to nedavnih demografskih promjena i imigracije, pa je istaknuto da rodnu dimenziju valja uzeti u obzir u svim aktivnostima usmjerenima na suzbijanje rasizma i netolerancije. S tim u vezi treba uputiti na članak 1, paragrafe 2, 16. i 20. izmijenjene *Europske socijalne povelje*, na studije i prijedloge Radne skupine za migracije, kulturnu raznolikost i jednakost žena i muškaraca iz 1996. godine i na Stručnu skupinu za netoleranciju, rasizam i jednakost među ženama i muškarcima iz 1996/1997. godine.

U europskome doprinosu Svjetskoj konferenciji protiv rasizma, dakle u političkim zaključcima i u *Općoj deklaraciji Europske konferencije protiv rasizma* iz 2000. godine, također se poziva na primjenu rodne perspektive u politikama i mjerama protiv rasizma i netolerancije. Za Vijeće Europe vezana je i posebno važna *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina* koja je usvojena 1995. godine, a na snagu je stupila 1998. godine. Iako je formulirana na rodno neutralan način, njezine odredbe moraju biti primijenjene na rodno osjetljiv način, što znači da se mora uzeti u obzir specifičan položaj žena i muškaraca pripadnica/pripadnika određene zajednice.²⁵

181. Žene s invaliditetom istodobno su izložene spolnoj diskriminaciji i diskriminaciji u odnosu na ljude bez invaliditeta. Takav dvostruki izvor diskriminacije još je uvijek prilično neistražen i donekle prikriven zbog svoje dvostruke prirode. O njemu se raspravlja u dokumentu *Diskriminacija žena s invaliditetom* koji je sastavljen u skladu s aktivnostima zacrtanima u *Djelomičnome sporazumu o socijalnoj skrbi i javnome zdravstvu* za Drugu europsku ministarsku konferenciju o integracijskoj politici za osobe s invaliditetom (2003). U tome su dokumentu identificirani i predloženi iscrpni alati za suočavanje s diskriminacijom koju trpe žene s invaliditetom. U dokumentu se ističe: “Žene s invaliditetom suočene su s većim teškoćama nego muškarci zbog razlika pripisanih ženskim i muškim ulogama u društvu. Invaliditet i nesposobnost razlikovanja položaja žena s invaliditetom od položaja osoba s invaliditetom općenito prikrili su činjenicu da su osobe s invaliditetom također muškarci i žene.”
182. U obzir valja uzeti *Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* koju je nedavno usvojio UN. Ondje je načelo jednakosti među ženama i muškarcima uključeno u opća načela (članak 3), a postoji i poseban članak “Žene s invaliditetom” (članak 6). Vodi se računa i o posebnim odredbama i o uključivanju rodne dimenzije u sve ostale odredbe.
183. Zakonskoj zabrani bilo kakve diskriminacije i njezinoj praktičnoj provedbi valja dodati još jedan uvjet važan za suočavanje sa specifičnim položajem ranjivih skupina izloženih višestrukoj diskriminaciji. Naime žene koje trpe spolnu diskriminaciju i druge oblike diskriminacije treba učiniti vidljivima, osobito u statistikama i istraživanjima, jer

²⁵ Vidi i *Preporuku 1464* (2005) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o ženama i religiji u Europi.

njihova nevidljivost perpetuira diskriminaciju. Država mora uključiti dimenziju ravnopravnosti spolova u politike za osobe suočene s višestrukom diskriminacijom, u informativne programe i programe za podizanje svijesti na svim razinama. To se odnosi na opću javnost, na žene i djevojčice u posebno ranjivome položaju zbog višestruke diskriminacije, na njihove obitelji i prijatelje, profesionalne grupe i donositelje političkih odluka. Posebne se mjere moraju primjenjivati i u obrazovanju i osposobljavanju, pri zapošljavanju, u socijalnoj politici, na razinama na kojima se donose odluke te pri rješavanju problema vezanih za seksualnost, predrasude, društvenu zastupljenost, majčinstvo, obitelj, obiteljski život i nasilje.

184. U ovoj se Preporuci navode glavni elementi koji ukazuju na posvećenost i političku volju država u ovome području.

C. STRATEGIJE, MEHANIZMI I ALATI

1. Provedba dopunskih strategija kao obveza država opredijeljenih za ravnopravnost spolova

185. Pravosudne i zakonske strategije kojima se ženama i muškarcima jamči potpuno uživanje ljudskih prava i u kojima se ta njihova prava poštuju i štite osnovni su zahtjevi za postizanje ravnopravnosti spolova. No te strategije ne mogu same promijeniti stavove i ponašanja. Osim toga one se često ne primjenjuju učinkovito, a lijekovi i sankcije za kršenje načela rodne ravnopravnosti nisu dovoljno efikasni. Zato valja kombinirati različite strategije i metode rada za postizanje ravnopravnosti spolova jer je to najbolji pristup ostvarivanju stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.
186. U svome je radu na ravnopravnosti spolova Vijeće Europe osiguralo čvrstu podlogu za primjenu holističkoga pristupa u ostvarivanju toga cilja. Dosta je pažnje posvećeno razvoju alata i strategija za promicanje ravnopravnosti spolova.
187. Nuždan je širok spektar posebno osmišljenih akcija i mjera da bi se ublažile ili ispravile postojeće posljedice spolne diskriminacije, reducirao strukturno nepovoljniji položaj i prevladali rodni stereotipi i predrasude koje još uvijek postoje u mnogim društvima gdje sprečavaju

ostvarivanje ravnopravnosti spolova te ženama i muškarcima ograničavaju ravnopravno uživanje ljudskih prava. Glavni aspekti dvostrukoga pristupa ostvarivanju ravnopravnosti spolova jesu posebne mjere namijenjene ženama i uvođenje rodno osviještene politike u sve programe i planove.

188. Posebne su mjere odlično sredstvo za rješavanje problema koji utječu na položaj žena i onemogućavaju postizanje stvarne ravnopravnosti spolova. Tradicionalni zadaci nacionalnih mehanizama za postizanje ravnopravnosti spolova podrazumijevaju izradu i provedbu posebnih strategija i projekata za ispravljanje nejednakoga položaja žena u jednome ili u više aspekata društvenoga života.
189. Posebne mjere uključuju različite akcije i mjere: zakonodavne, izvršne i administrativne mjere i prakse poput programa podrške i potpore, posebne treninge i programe za izgradnju kapaciteta, kampanje i obrazovne aktivnosti koje odgovaraju na negativne kulturne stereotipe itd. Mogu uključivati i povlašteni tretman, odnosno ciljano zapošljavanje, unapređivanje, numeričke ciljeve u određenim vremenskim okvirima, sustav kvota, dodjelu ili preraspodjelu sredstva itd.
190. Posebne mjere u kojima se opravdano i legitimno primjenjuje različit pristup prema muškarcima i ženama radi kompenziranja ili sprečavanja rodne nejednakosti u međunarodnome su pravu poznate kao privremene posebne mjere, pozitivne mjere ili afirmativne akcije. U svakodnevnome se govoru često koristi i termin “pozitivna diskriminacija” iako je zapravo netočan i kontradiktoran. U *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* koristi se termin “privremene posebne mjere” (članak 4.1). U skladu s terminologijom Europskog suda za ljudska prava posebne se mjere, usvojene da bi se kompenzirala ili spriječila rodna nejednakost, opisuju kao “pozitivno različito postupanje”.
191. Cilj je takvih mjera ublažiti ili otkloniti uvjete koji perpetuiraju spolnu diskriminaciju i ubrzati promjene prema ravnopravnosti *de facto*. Iako međunarodni pravni instrumenti za ljudska prava ne nameću jasnu obvezu državama strankama da uvedu posebne mjere, države moraju promicati ostvarenje relevantnih prava u skladu sa sredstvima kojima raspoložu, a to sasvim sigurno uključuje i različito postupanje.
192. Posebne mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova najčešće su ograničene na specifična područja politike, a razvijaju ih institucionalni

mehanizmi za provođenje politika ravnopravnosti spolova. Da bi ih se dopunilo, u *Platformi za djelovanje*, zasnovanoj na rodno osviještenoj politici i usvojenoj na Četvrtoj UN-ovoj svjetskoj konferenciji o ženama, vlade se pozivaju na promicanje tih strategija u svim programima i politikama. Otada su međunarodne i regionalne vladine i druge organizacije usvojile brojne definicije rodno osviještene politike i studije o tome kako praktično provoditi rodno osviještenu politiku i koje su njezine implikacije.

193. Glavni doprinos Vijeća Europe u ovome su području dva dokumenta: izvještaj *Rodno osviještena politika: konceptualni okvir, metodologija i prezentacija dobrih praksi* objavljen 1998. godine i *Preporuka (98) 14 o rodno osviještenoj politici* koju je iste godine usvojio Odbor ministara Vijeća Europe.²⁶

194. Kad god se spomene rodno osviještena politika, uvijek se naglašava da ta strategija ne zamjenjuje zasebne politike za postizanje ravnopravnosti spolova, pa ih tako ne čini suvišnima. Obje strategije – posebne mjere i rodno osviještena politika (engl. *gender mainstreaming*) – dvostruke su i komplementarne strategije koje se često opisuju kao “dvostruke strategije” ili “politike na dva kolosijeka”. Te dvostruke strategije predstavljaju dvije strane iste politike: s jedne strane to je politika koja na dnevni red stavlja nove teme, predlaže nove instrumente i kreira strateške saveze sa socijalnim partnerima na temelju cjelokupne vizije, a s druge strane to je politika koja ugrađuje ciljeve rodne jednakosti u sva područja redovite politike kroz proces njezina kreiranja. Ta su dva načina međusobno blisko povezana: stručna znanja ugrađena u jedan dio predstavljaju ključni uvjet za strategiju koja se primjenjuje u drugome dijelu.

195. Primjena rodno osviještene politike u izradi proračuna poznata je kao **rodni proračun**. U *Pekinškoj platformi za djelovanje* vladama se preporučuje da sustavno ocjenjuju troškove javnoga sektora i prilagode proračun te tako osiguraju ravnopravnost spolova u pristupu troškovima. Otada je rodni proračun postao međunarodno prepoznata strategija za jačanje ravnopravnosti spolova. Rodni proračun čini rodno specifične učinke proračuna vidljivima i podiže svijest o implicitnoj dimenziji

²⁶ Vidi i *Preporuku 148* (2004) i *Rezoluciju 176* (2004) Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe o rodno osviještenim politikama na lokalnoj i regionalnoj razini (*Strategija promicanja ravnopravnosti žena i muškaraca u gradovima i regijama*).

diskriminacije žena. Rodni proračun omogućuje da se procijeni poštuje li država ravnopravnost spolova pri izradi proračuna, povećava li transparentnost proračunskoga procesa i pridonosi li boljoj primjeni konzultativnoga i participativnoga načela u pripremi proračunâ te u nadzoru njihova rezultata i utjecaja. Vijeće Europe objavilo je 2005. godine *Izvješće o rodnome proračunu. U Rezoluciji* usvojenoj na Šestoj europskoj ministarskoj konferenciji o ravnopravnosti žena i muškaraca preporučuje se Odboru ministara da započne s izradom preporuke o rodnome proračunu.²⁷

196. Rodno osviještena politika koja uključuje rodni proračun ne može se provoditi ako nisu zadovoljeni određeni uvjeti. Prvo, ostvarivanje ravnopravnosti spolova mora svakoj vladi biti važan cilj; zato ona mora jasno izraziti svoju namjeru, političku volju i jasnu predanost sustavnomu uvođenju rodno osviještene perspektive u sve programe i politike. Sljedeći je uvjet snažan nacionalni mehanizam za provođenje politike ravnopravnosti spolova koji raspolaže potrebnim resursima i utječe na kreiranje politike na svim razinama. Jednako je važno da sve moguće spoznaje o položaju žena i muškaraca i o rodnim odnosima u svim područjima budu dostupne onima koji/e su zaduženi/e za uvođenje rodno osviještene politike. Sve političke razine – lokalna, regionalna i nacionalna – u tom su procesu podjednako važne, a rodno osviještenu politiku mora promicati, provoditi i podržavati široki krug sudionika, i žena i muškaraca.

197. Da bi se u praksi primijenila rodno osviještena politika i posebne mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, važno je koristiti adekvatne alate i tehnike. Analitičke tehnike i alati uključuju statističke podatke prikazane po spolu i druge relevantne varijable, ankete i prognoze, analize troškova i koristi iz rodne perspektive, istraživanja u rodnim studijama, liste provjere ostvarenih ciljeva, smjernice i opise projekata te procjene rodnoga učinka. Važno je također primijeniti suradnju, koordinaciju, konzultativna i participativna načela u provedbi rodno osviještene politike, što podrazumijeva i uspostavu radnih grupa i baza podataka, osiguranje ravnopravnoga sudjelovanja žena i muškarca u odlučivanju, organiziranje konferencija i seminara za informiranje šire javnosti i omogućavanje izravnoga sudjelovanja ljudi u razvoju i odlučivanju o politikama koje ih se tiču.

²⁷ Vidi i *Preporuku 1739 (2006)* Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o rodnome proračunu.

198. **Procjena utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod** politički je alat za provjeru prijedloga određene politike radi otkrivanja i ocjene njezina utjecaja ili učinka na žene i muškarce. Tako se prije prihvaćanja prijedloga može odgovoriti na eventualne razlike. Ovaj alat pomaže i u usporedbi i ocjeni trenutačne situacije i trendova s očekivanim rezultatima predložene politike. Procjena utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod može se primijeniti u postojećoj politici i u kreiranju politike, i to od zakonodavstva, planova, programa, proračuna do konkretnih akcija i istraživanja.
199. **Informacije i komunikacija** bitne su strategije za mijenjanje rodni stereotipa, za kulturne promjene i promjene percepcije. Važan je komunikacijski proces pružanje informacija o postojećim i novim zakonskim mjerama, što se odnosi i na međunarodne pravne standarde koji unapređuju status žena, i na širenje informacija o dostupnim službenim podacima (to se posebice tiče statistika o različitim aspektima života žena i muškaraca te izvješća i analiza rezultata). Tako se mogu naglasiti postojeći problemi vezani uz ravnopravno uživanje ljudskih prava.
200. No porast znanja o problemu ne dovodi automatski do promjena u percepciji i drugačijih izbora. Poticanje promjena u ponašanju i stavovima zahtijeva podizanje razine svijesti i promjenu svijesti. Da bi se uspješno komuniciralo sa širom javnošću ili ciljanom publikom, nužno je znati što više o njihovim trenutačnim stavovima, mišljenjima i ponašanju.
201. Valja također pokazati rezultate i dobre primjere, odnosno ukazati na loše primjere. To bi ujedno trebao biti fokus vladine komunikacijske strategije. Općenito govoreći, iznimno je važno posvetiti strukturalnu pažnju stvaranju percepcije i tako promijeniti ukorijenjene navike. Važnu ulogu u tome nemaju samo vlade, nego i društvene organizacije općenito, posebice mediji.
202. Da bi se učinkovito ispunile obveze promicanja ravnopravnosti spolova, tekuće obveze država u određenome vremenskom razdoblju trebale bi se potpuno reflektirati u **sveobuhvatnim akcijskim planovima za ravnopravnost spolova**. Iako su nacionalni akcijski planovi za ravnopravnost spolova uobičajeni instrumenti koje primjenjuju gotovo sve države članice Vijeća Europe, potencijal toga instrumenta nije uvijek potpuno iskorišten.

203. Važno je osigurati da u raspravi o razvoju nacionalnih akcijskih planova sudjeluju i žene i muškarci. Iako bi nacionalni institucionalni mehanizam za provođenje politike ravnopravnosti spolova trebao imati odlučujuću ulogu u razvoju, provedbi i ocjeni rezultata akcijskoga plana, svi ključni čimbenici (npr. ženske organizacije i nevladine udruge aktivne u promociji ravnopravnosti spolova, obrazovne i istraživačke institucije, mediji, udruge poslodavaca, sindikati i druge javne institucije) trebali bi imati aktivnu/produktivnu ulogu u formuliranju i provedbi politike ravnopravnosti spolova i u njezinoj ocjeni.
204. Zbog dinamičnosti našega društva na gospodarskim, društvenim i kulturnim razinama države moraju redovito procjenjivati mjere koje se koriste u provedbi akcijskih planova i, po potrebi, prilagoditi i mijenjati svoje strategije.

2. Osnivanje ili jačanje institucionalnih mehanizama/nacionalnoga aparata za ravnopravnost spolova

205. Međunarodne organizacije koje se bave ljudskim pravima i ženskim pitanjima stalno ističu da su institucionalni mehanizmi/aparati za ravnopravnost spolova iznimno važni za poboljšanje položaja žena. Njihov status i uloga stalno se iznova definiraju, a tako je i sa strategijama koje treba usvojiti da bi ti mehanizmi bili djelotvorni.
206. Kao specifično područje djelovanja ovih mehanizama najprije se isticao status žena. Potom je postupno došlo do pomaka, posebice nakon Četvrte svjetske konferencije o ženama (Peking, 1995), i fokus se pomiče na rod, odnosno na žene i muškarce i njihove rodne odnose. Isto se tako počeo primjenjivati globalni pristup problemu. U *Platformi za djelovanje*, u poglavlju "Institucionalni mehanizmi za poboljšanje položaja žena", također su istaknuti glavni zahtjevi kojima ovi mehanizmi moraju udovoljavati da bi bili djelotvorni.
207. Iako je, općenito gledano, došlo do diverzifikacije i multiplikacije mehanizama za provedbu politike ravnopravnosti spolova na različitim razinama vlasti širom svijeta, u različitim se modelima ipak moraju poštivati neki osnovni zahtjevi. Tako se osigurava djelotvorno funkcioniranje mehanizama i na to se fokusira ova Preporuka. To su zahtjevi koji se danas smatraju nužnima za ispunjavanje katalizatorske uloge mehanizama za provedbu rodno osviještene politike i posebnih

politika za ravnopravnost te za njihovu uspješnu koordinaciju i vrednovanje rezultata.

208. Neki su od tih zahtjeva, između ostaloga, sljedeći: lokacija i status mehanizama, njihova pravna osnova i jasne ovlasti, njihov autoritet i vidljivost, njihovo političko priznanje i financiranje, potreba za međusektorskom strukturom (čine je predstavnici/predstavnice koji imaju moć odlučivanja, a tako se koordinira provedba ravnopravnosti spolova), razvijanje stručnih znanja o ravnopravnosti spolova i potrebnih alata i instrumenata, osnivanje djelotvornih kanala za komunikaciju i suradnju s organizacijama civilnoga društva na svim razinama i suradnja s međunarodnim partnerima i organizacijama.
209. Važno sredstvo za osmišljavanje, provedbu i koordinaciju politike čiji je cilj ostvarivanje ravnopravnosti spolova svakako je i uspostavljanje mehanizama za provedbu politike ravnopravnosti spolova na razini vlade. Pritom valja naglasiti da taj mehanizam valja uvesti u različita područja politike (u ministarstva, odjele i druge sektore) i na različite razine vlasti (nacionalne, regionalne i lokalne). Osim toga takvi mehanizmi nisu potrebni samo vladi, nego i drugim državnim institucijama, posebice na parlamentarnoj razini. Pokazalo se da su djelotvorne i nezavisne agencije i druga tijela, npr. pravobraniteljstva – i ona za ravnopravnost spolova i ona opća, koja zaprimaju i analiziraju pritužbe za spolnu diskriminaciju.

3. Izrada studija i razvijanje instrumenata za procjenu položaja žena i muškaraca i instrumenata za mjerenje napretka s obzirom na njihov položaj

210. Države moraju razviti posebne alate i instrumente i sustavno procjenjivati i nadzirati položaj žena i muškaraca u našem društvu da bi omogućile razvoj politike ravnopravnosti spolova. U provođenju takve politike mora se dosljedno uzimati u obzir rodni aspekt, priroda odnosa između žena i muškaraca i njihove različite društvene realnosti, životna očekivanja te gospodarske i društvene okolnosti. Države moraju pratiti rezultate provedenih akcija i strategija i tako mjeriti postignuti napredak.
211. Razumijevanje društvenih procesa i redovito ažuriranje rodno specifičnih podataka i informacija preduvjet je za donošenje konačnih

odluka. Takvo temeljito poznavanje situacije podrazumijeva razvoj i redovitu analizu relevantnih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja u svim područjima u kojima se mora postići ravnopravnost spolova.

212. Jednako su važni prikupljanje i redovita analiza statističkih podataka razvrstanih po spolu. U te se aktivnosti moraju uključiti tijela odgovorna za statistički sustav na nacionalnoj razini, ali i sektorski odjeli u kojima se obrađuju statistički podaci za različita područja.
213. Za procjenu utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod na zakone i politiku nužni su određeni alati i instrumenti, kao i za rodni proračun, što podrazumijeva ravnomjernu i pravednu distribuciju sredstava pri čemu se u obzir uzima rod i različit položaj žena i muškaraca u društvu. Takvi alati i instrumenti mogu imati različite oblike i moraju biti osmišljeni u skladu s istraživanjima i studijama koje su već provedene u različitim državama. Treba poticati razmjenu znanja, iskustava i dobrih praksi. Ako se doista želi ostvariti ravnopravnost spolova, procjena utjecaja mjera/politike s obzirom na spol/rod i rodni proračun moraju postati redovit dio procesa osmišljavanja politike na svim razinama moći i na svim razinama donošenja odluka.
214. Drugi alati za ostvarivanje ravnopravnosti spolova jesu institucionalni i operativni mehanizmi nužni za redovito nadziranje i procjenu napretka. Da bi se to ostvarilo, svi mjerljivi pokazatelji (ciljevi, vremenski okvir i mjerni program) moraju biti uključeni u politiku i programe u različitim područjima.
215. Naposljetku osnova za sve te alate i instrumente i za njihovo djelotvorno funkcioniranje jesu istraživanja rodne problematike na sveučilištima i u istraživačkim organizacijama. To podrazumijeva i promicanje i financiranje projekata, osnivanje nastavnih predmeta te realizaciju predavanja i radionica za posredovanje stručnoga znanja o ravnopravnosti spolova.

4. Uspostavljanje suradnje i partnerskih odnosa

216. Za uspjeh politike o ravnopravnosti spolova nužno je uspostavljanje redovitih i utvrđenih kanala suradnje s mnogobrojnim različitim društvenim čimbenicima. Međunarodna zajednica i društvo u cjelini postupno su shvatili da postizanje ravnopravnosti spolova zahtijeva

globalni napor svih građana, i muškaraca i žena, vlada i vlasti na svim razinama društvene organizacije, organizacija civilnoga društva i svih živućih snaga u bilo kojoj zajednici – nacionalnoj, regionalnoj ili međunarodnoj.

217. Vlade moraju uspostaviti redovite i bliske veze, formalne i neformalne prirode, između svih aktera u vladinim i administrativnim strukturama. Te se veze moraju uspostaviti horizontalno, unutar različitih područja vlade, i vertikalno, na različitim razinama moći. Institucionalni mehanizmi za provođenje politike ravnopravnosti spolova imaju esencijalnu, koordinacijsku ulogu, a moraju biti dopunjeni aktivnim sudjelovanjem svih društvenih aktera. Pritom su suradnja i komplementarnost uvjeti za uspješnu realizaciju politike ravnopravnosti spolova.
218. U suradnji između službenih vladinih institucija i organizacija civilnoga društva nužne su formalne i neformalne veze s nizom različitih društvenih sudionika: s organizacijama za ženska i ljudska prava, društvenim partnerima, akademskim i istraživačkim institucijama, medijima itd. Stalan dijalog s tim skupinama imat će različite oblike, što ovisi o njihovoj prirodi i o njihovim ciljevima, ali sve su one važni partneri vladama u ostvarivanju ravnopravnosti spolova. Svi društveni čimbenici imaju svoju ulogu u postizanju ravnopravnosti spolova, neovisno o tome odražavaju li mišljenje svojih članova o pitanjima relevantnima za ravnopravnost spolova, predlažu li neke mjere ili daju sugestije, surađuju li na posebnim projektima, istražuju li bitna pitanja ili, poput medija, osiguravaju vidljivost i legitimnost pitanjima o ravnopravnosti spolova. Država to mora vrednovati i poticati.

